

STANDARDET PROFESIONALE TË FORMIMIT TË PËRGJITHSHËM DHE TË FORMIMIT LËNDOR TË MËSUESIT NË SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË

Nr. 4026 Prot.

Tiranë, më 24. 7. 2020

URDHËR

Nr. 246, datë 24. 7. 2020

PËR

**STANDARDET PROFESIONALE TË FORMIMIT TË PËRGJITHSHËM DHE TË
FORMIMIT LËNDOR TË MËSUESIT NË SISTEMIN ARSIMOR
PARAUNIVERSITAR**

Në mbështetje të nenit 102, të Kushtetutës së Republikës të Shqipërisë, të shkronjës c, pika 2, neni 26, i ligjit nr. 69, datë 21.06.2012 “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”, i ndryshuar dhe të shkronjës d, pika 5, kreu III, i vendimit nr. 98, datë 27.02.2019, të Këshillit të Ministrave, “Për krijimin, mënyrën e organizimit dhe funksionimit të Agjencisë së Sigurimit të Cilësisë në Arsimin Parauniversitar (ASCAP)”,

U R D H Ë R O J:

1. Miratimin e standardeve profesionale të formimit të përgjithshëm dhe të formimit lëndor të mësuesit në sistemin arsimor parauniversitar, bashkëlidhur këtij urdhri.
2. Mësuesi në sistemin arsimor parauniversitar për vitin shkollor 2020-2021 e në vijim ushtron profesionin mbështetur në standardet profesionale të miratuara me këtë urdhër.
3. Ngarkohen për zbatimin e këtij urdhri Sekretari i Përgjithshëm në Ministrinë e Arsimit, Sportit dhe Rinisë, Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar, Drejtoria e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar, institucionet arsimore vendore, përgjegjëse për arsimin parauniversitar dhe institucionet arsimore parauniversitare.

Ky urdhër hyn në fuqi menjëherë.

MINISTRI
BESA SHAHINI

TABELA E PËRMBAJTJES

TABELA E PËRMBAJTJES	1
1 PJESA E PARË: TË PËRGJITHSHME	2
1.1 Hyrje	2
1.2 Përse vlej në këto standarde?	3
1.3 Struktura e standardit	6
2 PJESA E DYTË: STANDARDET PROFESIONALE TË FORMIMIT TË PËRGJITHSHËM TË MËSUESIT	7
2.1 Përshkrimi përmblendhës i standardeve	7
2.2 Standardet e përgjithshme të mësuesit	10
3 PJESA E TRETË: VETËVLERËSIMI I MËSUESIT DUKE U BAZUAR NË STANDARDET PROFESIONALE 18	
3.1 Përshkrimi i përgjithshëm i niveleve	18
3.2 Vetëvlërësimi për standardet e përgjithshme profesionale	21
4 SHTOJCA - STANDARDET PROFESIONALE TË MËSUESIT SIPAS LËNDËVE	24
4.1 Standardet profesionale të mësuesit të gjuhës shqipe dhe të letërsisë	24
4.2 Standardet profesionale të mësuesit të gjuhëve të huaja	32
4.3 Standardet profesionale të mësuesit të matematikës	38
4.4 Standardet profesionale të mësuesit të fizikës	45
4.5 Standardet profesionale të mësuesit të biologjisë	51
4.6 Standardet profesionale të mësuesit të kimisë	56
4.7 Standardet profesionale të mësuesit të qytetarisë, sociologjisë dhe ekonomisë	59
4.8 Standardet profesionale të mësuesit të psikologjisë	69
4.9 Standardet profesionale të mësuesit të filozofisë	74
4.10 Standardet profesionale të mësuesit të historisë	77
4.11 Standardet profesionale të mësuesit të gjeografisë	85
4.12 Standardet profesionale të mësuesit të edukimit fizik, sporteve dhe shëndetit	92
4.13 Standardet profesionale të mësuesit të artit pamor	96
4.14 Standardet profesionale të mësuesit të muzikës	100

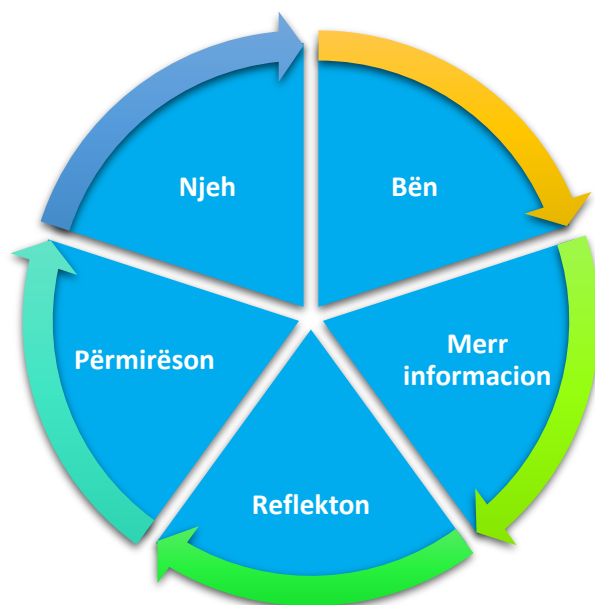
I PJESA E PARË: TË PËRGJITHSHME

1.1 Hyrje

Shkolla krijon kushte dhe mundësi që nxënësi: të ndërtojë dhe të zhvillojë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkohen nga shoqëria demokratike; të zhvillohet në mënyrë të pavarur e të gjithanshme; të kontribuojë në ndërtimin dhe në mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë shqiptare, si dhe të përballët në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës. Zbatimi i reformës kurrikulare që bazohet në kompetenca, kërkon ndryshimin e rolit të mësuesit dhe të shkollës, si dhe pritshmërinë ndaj tyre. Mësimdhënia dhe të nxënësve me kompetenca kërkon mësues të aftë për të lehtësuar të nxënësve, si dhe për t'u siguruar atyre strategji, mjete dhe burime të përshtatshme për ta bërë të nxënësve sa më efektiv.

Paketa e zhvillimit profesional të mësuesve, pjesë e së cilës është edhe dokumenti i standardeve profesionale të mësuesit, kërkon që zhvillimi profesional i mësuesve të ketë fokus të fuqishëm në rezultatet e nxënësve. ***Pyetja që shtrohet është: Cili është impakti i mësimdhënies te nxënësve, pra sa efektive është mësimdhënia?***

Të gjithë mësuesve duhet t'u jepet mundësia të marrin pjesë në zhvillim profesional, gjë që i ndihmon ata "të ushqehen" dhe t'u përkushtohen nxënësve në progresin dhe në suksesin e tyre. Zhvillimi intensiv i vazhdueshëm profesional i orientuar në standarde dhe në tregues të matshëm ndihmon mësuesit "të rriten" dhe të vlerësojnë ecurinë e performancës së tyre. Mësuesia është profesioni më i rëndësishëm që ndikon në formimin e brezit të ardhshëm dhe duhet të formohet dhe të zhvillohet duke u bazuar në standarde, të cilat përcaktojnë se çfarë duhet të dijë çdo mësues, çfarë aftësish duhet të demonstrojë dhe nga ç'vlera e qëndrime duhet të karakterizohet.

Dokumenti i standardeve profesionale të mësuesit, i hartuar nga Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar (ASCAP), ka si qëllim kryesor të përshkruajë një vizion për mësimdhënien, me fokus plotësimin e nevojave dhe të interesave individuale të nxënësit për dijen.

- ***Në pjesën e parë*** të këtij dokumenti përshkruhen qëllimi, kujt i adresohen këto standarde, si dhe struktura e tyre.
- ***Në pjesën e dytë*** përshkruhen standardet profesionale të formimit të përgjithshëm të mësuesit.
- ***Në pjesën e tretë*** përshkruhet mënyra e vetëvlerësimit të performancës së mësuesit duke u bazuar në këto standarde.
- ***Në “Shtojcë”*** përshkruhen standardet profesionale të mësuesve sipas lëndëve.

1.2 Përse vlejné këto standarde?

Standardet profesionale të mësuesit përshkruajnë atë që pritet të njohë, të kuptojë, të zotërojë dhe të demonstrojë mësuesi, si specialist në fushën e vet.

- a) Këto standarde i vlejné së pari, **vetë mësuesit**. Mësuesi mbështetet në to për të vlerësuar performancën e tij, duke dalluar anët e veta të forta dhe nevojat, si dhe për të kuptuar më

mirë përparimin e tij profesional, pra për t'u vetëvlerësuar. Ato ndihmojnë që mësuesi në mënyrë individuale të menaxhojë vetë secilën nga fazat e mëposhtme:

Nëpërmjet këtyre standardeve mësuesi kupton **vizionin e ri për mësimdhënien**, një panoramë të asaj se ku duam të shkojmë. Për t'u përmirësuar, mësuesi duhet të **identifikojë nevojat** e shkollës në përgjithësi, por edhe të tij në veçanti. Standardet përfshijnë një sërë treguesish të njohurive, aftësive dhe qëndrimeve, për të cilat mësuesi **angazhohet** për kryerjen me sukses të rolit të tij në shkollë. Çdokush punon duke pasur parasysh disa standarde që tregojnë sesa kompetent është ai në punën e tij. **Nivelet e performancës** tregojnë se sa një mësues i përmbush këto standarde. Mësuesi që e ka të qartë se çfarë duhet të arrijë, punon në mënyrë të vazhdueshme për rritjen dhe **zhvillimin e tij profesional**. Megjithëse mësues të ndryshëm kanë nevoja të ndryshme, përsëri ka fusha për të cilat të gjithë mësuesit e shkollës kanë nevojë për trajnime. Përmbushja e standardeve mbështet mësuesin për **progresin e tij në karrierë** dhe për kualifikimin e tij. Mësuesi me performancë të kënaqshme dhe me rezultate shumë të mira në kualifikim ndikon në arritjet progresive të nxënësve.

- b) Standardet profesionale të mësuesit ia lehtësojnë punën **drejtuesit** të shkollës, kur i duhet të përmbledhë nevojat profesionale të mësuesve e të menaxhojë pastaj, bashkë me ta, hartimin dhe zbatimin e planit të zhvillimit profesional të tyre. Gjithashtu, drejtuesit i vlejné edhe standardet profesionale lëndore për të vlerësuar periodikisht performancën e

mësuesve, për të kuptuar ngritjen e tyre profesionale dhe për të gjetur ose për të porositur, bashkë me ta, formën e përshtatshme të zhvillimit profesional dhe literaturën e nevojshme profesionale. Vendimi për përzgjedhjen e një mësuesi në një institucion arsimor duhet të merret pas përgjigjes së pyetjes: ***“Sa kandidati përmbush të dyja llojet e standardeve të mësuesit?”***.

- c) **Këshilli i mësuesve, ekipet lëndore, komisioni psiko-social** janë organizma të tjerë të shkollës, të cilët mund t’i përdorin këto standarde për t’u mbështetur në përmirësimin e klimës në shkollë dhe të procesit të mësimdhënie- nxënies. Tashmë, ata mund të përcaktojnë më mirë temat e diskutimeve e të debateve profesionale dhe të analizojnë më thellë arritjet e nxënësve, në sajë të filozofisë që përshkon këto standarde.
- d) Përfaqësuesve të **komunitetit të institucionit** d.m.th., bordit të shkollës dhe këshillit të prindërve u shërben shqyrtimi i standardeve për të kuptuar cilësinë e shërbimit arsimor që ofron shkolla.
- e) **Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë** niset nga këto standarde për të formuluar politikat mbarëkombëtare të zhvillimit profesional të mësuesve, si dhe për të hartuar udhëzime, urdhra dhe rregullore që kanë të bëjnë me mësuesit. Mbi këto standarde bazohet kualifikimi dhe trajnimi i mësuesve.
- f) **Agjencia e Sigurimit të Cilësisë së Arsimit Parauniversitar** identifikon nevojat e mësuesve për zhvillim profesional, harton programe e module trajnimi në nivel kombëtar, si dhe harton modele të vlerësimit të performancës së mësuesit.
- g) **Drejtoria e Përgjithshme e Arsimit Parauniversitar** i ndihmon mësuesit në përmbushjen e këtyre standardeve duke kryer vlerësimin e jashtëm të performancës së tyre.
- h) **Njësitë arsimore vendore** (DRAP/ZVA-të) duke u mbështetur në standardet profesionale të formimit të përgjithshëm dhe standardet sipas profileve hartojnë planet e zhvillimit profesional të mësuesve, si dhe planifikojnë veprimtaritë e rrjeteve profesionale.
- i) **Fakultetet e edukimit** mbështeten në këto standarde për të hartuar në koherencë standardet e formimit fillestar të mësuesve dhe kurrikulën për formimin shkencor dhe për formimin e përgjithshëm të studentëve, duke i përgatitur ata edhe për procesin e licencimit.
- j) **Këshillat dhe shoqatat e mësuesve** kanë parasysh të dyja llojet e standardeve për të veçuar ato nevoja profesionale, të cilat janë më të domosdoshme për t’u plotësuar në nivel

shkolle, si dhe për të planifikuar veprimtarinë e zhvillimit profesional të mësuesve dhe këshillimin profesional të tyre.

- k) Po kështu, **OJF-të, donatorët** dhe shoqatat e interesuara për zhvillimin profesional të mësuesve kanë nevojë për një dokument të plotë të standardeve profesionale të mësuesit, në mënyrë që të ideojnë bashkëpunime të suksesshme me institucionet arsimore dhe që të përzgjedhin më mirë kontributet e tyre në arsim.

Duke unifikuar pretendimet profesionale dhe etike, standardet nuk e kufizojnë origjinalitetin dhe krijimtarinë e mësuesit, madje e nxisin atë.

1.3 Struktura e standardit

Standardet profesionale të mësuesit janë pohime, të cilat harmonizojnë njohuritë, aftësitë, qëndrimet dhe vlerat profesionale të mësuesit.

Struktura e standardit përmban titullin e tij dhe përshkrimin e përmbledhur të standardit. Çdo standard zbërthehet në **disa tregues të detajuar dhe të matshëm**, të cilat u referohen në mënyrë të harmonizuar njohurive që duhet të zotërojë mësuesi, klasifikojnë aftësitë që duhet të demonstrojë ai dhe reflektojnë qëndrimet apo vlerat që e karakterizojnë atë gjatë procesit të mësimdhënie - nxënies. Këta tregues vlerësohen sipas niveleve përkatëse, të përshkruara në këtë dokument.

2 PJESA E DYTË: STANDARDET PROFESIONALE TË FORMIMIT TË PËRGJITHSHËM TË MËSUESIT

2.1 Përshkrimi përmblledhës i standardeve

Standardet profesionale të formimit të përgjithshëm të mësuesit janë hartuar duke u bazuar në dokumente rekomanduese¹ të hartuara nga Komisioni Europian. Këto standarde janë zbërthyer në tregues, të cilët e ndihmojnë mësuesin dhe të tjerët që të përcaktojnë nëse është përmbushur dhe në ç'skallë është përmbushur një standard i caktuar.

Standardet nuk mund të jenë të ndara prerazi nga njëri-tjetri, përkundrazi janë të ndërlidhura dhe duhen menduar si një i tërë, ku secili standard, bashkë me treguesit e tij, vështrojnë një aspekt të rëndësishëm të mësuesit cilësor.

Standardi *"Njohja dhe zbatimi i dokumentacionit arsimor"* merret me njohjen e dokumentacionit të nevojshëm për çdo mësues. Mësuesi e planifikon punën e tij mbi bazën e disa dokumenteve themelore, të cilat ndahen në dy grupime. Nga njëra anë, ai duhet të njohë mirë disa dokumente që ndonëse nuk kanë të bëjnë drejtpërdrejt me mësimdhënien, përbëjnë themelet e saj, si: Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, Karta Evropiane e të Drejtave të Njeriut, Konventa e të Drejtave të Fëmijëve, Ligji mbi Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijës etj. Nga ana tjetër, mësuesi duhet të njohë disa dokumente themelore arsimore, pa të cilat nuk mund të zhvillojë proces mësimor sipas këtyre standardeve, si Ligji për Sistemin Arsimor Parauniversitar, Strategjia Kombëtare e Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar, si dhe udhëzime të tjera të ministrisë përgjegjëse për arsimin që lidhen me procesin e mësimdhënie -nxënies. Standardi *"Përgatitja shkencore"*² i kushtohet zotërimit të anës shkencore të lëndës nga mësuesi, si parakusht pa të cilin nuk mund të pretendohet më tej.

¹ Supporting teacher competence development, for better learning"

² Ky standard përshkruhet i detajuar në "Shtojcën" e dokumentit "Standardet profesionale të mësuesit sipas lëndëve".

Standardi *“Kurrikula dhe zhvillimi i kompetencave kyç”* i referohet njohurive që ka mësuesi për dokumentet kurrikulare në nivel qendror (korniza kurrikulare, kurrikula bërthamë, programet lëndore), zbërthimit të këtyre dokumenteve në bazë shkolle dhe planifikimit të tyre sipas nevojave dhe interesave të nxënësve.

Kompetencat kyç janë pikënisja dhe pikëmbërritja e kurrikulës. Mbi bazën e tyre hartohet dokumentacioni kurrikular dhe zbatohet e krijohet kurrikula në bazë shkolle, gjithashtu vlerësohet formimi i nxënësve. Mësuesi duhet të kuptojë thellë dobinë e tyre. Aspekte të kompetencave kyç gjenden edhe te standardet e tjera, por te ky standard janë të përqendruara posaçërisht. Aspekte të veçanta të këtyre kompetencave theksohen në disa lëndë/fusha më shumë se në të tjerat, por të gjitha lëndët përshkohen prej tyre. Pjesë e tyre janë, gjithashtu, aftësi të tilla ndërkurrikulare si: aftësia e të menduarit kritik, aftësia e të menduarit krijues, aftësia e menaxhimit të informacionit, aftësia e të punuarit individualisht në mënyrë të pavarur, aftësia e të punuarit në grup, aftësia e të mbajturit qëndrim etik ndaj ngjarjeve e dukurive. Mësuesi mund t'ua kultivojë nxënësve të tij të gjitha këto aftësi, vetëm pasi ai vetë t'i ketë zotëruar mirë ato.

Një standard tjetër përqendrohet posaçërisht te *“Mësimdhënia, të nxënësve dhe gjithëpërfshirja”*. Mësuesi bashkëkohor nuk është vetëm transmetues i të vërtetave të pranura dhe as thjesht vlerësues i zotërimit të tyre nga nxënësit. Ai ka tanimë role të shumëfishta, çka e bën këtë profesion, një sfidë përherë e më interesante. Mësuesi i sotëm është edhe person burimor, lehtësues i procesit të të nxënësve dhe këshillues i nxënësve. Nuk ekziston një metodë universale e mësimdhënies që mund të përdoret kudo dhe përherë. Merita e mësuesit është të njohë e të përdorë larmi metodash dhe të përzgjedhë njërin ose një kombinim të tyre, sipas natyrës së njohurive që nxënësit do të përvetësojnë, aftësive e qëndrimeve që duhet të formojnë, sipas veçorive të nxënësve dhe interesave e dëshirave të tyre. Ky standard trajton në mënyrë të posaçme përkujdesjen që mësuesi duhet të ketë për suksesin e çdo nxënësi, sidomos për nxënësit me nevoja të veçanta.

“Vlerësimi i të nxënësve”, si një përmasë e veçantë, por njëkohësisht dhe pjesë e procesit të mësimdhënies - nxënies, zë një standard më vete. Mësuesi duhet të përqendrohet më shumë te vlerësimi i procesit të të nxënësve se sa te produkti, duke përdorur larmi strategjish e

praktikash. Qëllimi i vlerësimit për të nxënë të nxënësit nuk është thjesht nota dhe nuk përfundon shpesh me notë, por synon përmirësimin e të nxënësit.

Standardi ***“Zhvillimi profesional dhe personal”*** e vështron mësuesin si nxënës gjatë gjithë jetës. Një mësues cilësor është në përmirësim të përhershëm, në sajë të reflektimit ndaj përvojës së tij të përditshme, përvojave të kolegëve të tij dhe qëmtimit në literaturën profesionale. Pikënisja e reflektimeve të tij janë arritjet e nxënësve të tij dhe qëllimi i vetëm është përmirësimi i këtyre arritjeve.

Standardi ***“Bashkëpunimi me kolegët dhe komunikimi”*** parashtrohet ato kërkesa ndaj mësuesit që e bëjnë atë një anëtar produktiv në bashkëpunimin me kolegët e tij. Te formimi i një nxënësi ndikojnë të gjithë mësuesit e tij brenda një shkolle dhe nëse përveç dallimeve të natyrshme midis tyre, këta mësues do të kenë diferenca të mëdha për sa i përket filozofisë së kurrikulës së zbatuar, atëherë ndikimet tek ai nxënës nuk do të jenë konvergjente dhe nxënësit do të përfitonin shumë më pak nga sa do të mundnin. Mësuesi nuk është vetëm dhe thjesht mësues lëndor, por edhe pjesëtar i një komuniteti profesionistësh që interesohet dhe punon për institucionin në të gjitha aspektet e saj. Ky standard përmban tregues mbi etikën, parimet e komunikimit dhe sjelljen e mësuesit, si themelet mbi të cilat ndërtohen të gjitha meritat e tjera profesionale.

Standardi ***“Bashkëpunimi me komunitetin”*** parashtrohet nëpërmjet treguesve të tij, pretendimet ndaj mësuesit për krijimin e një marrëdhënieje të frytshme e të vazhdueshme me komunitetin, kryesisht me prindërit e nxënësve. Prindërit janë mësuesit e parë të fëmijës, i kuptojnë më mirë dhe kanë aspiratat më këmbëngulëse për ta. Për këtë arsye, prindërit janë bashkëpunëtorët e natyrshëm dhe më aktivë të mësuesit. Komunikimi prindër-mësues është thelbësor për të shtuar mundësitë në përmirësimin e arritjeve të nxënësve.

2.2 Standardet e përgjithshme të mësuesit

Standardi 1: NJOHJA DHE ZBATIMI I DOKUMENTEVE ARSIMORE

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri për dokumentacionin e nevojshëm për çdo mësues, pa të cilin nuk do të mund ta zhvillonte procesin mësimor sipas këtyre standardeve.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

1.2.1. ka njohuri³:

- a) për legjislacionin shqiptar që ka të bëjë drejtpërdrejt ose tërthorazi me veprimtarinë e tij,
- b) për strategjitë arsimore,
- c) për aktet nënligjore, urdhrat dhe udhëzimet e ministrisë që kanë të bëjnë me veprimtarinë e tij;

1.2.2. njeh procedurat e organizimit të institucionit arsimor;

1.2.3. ka një kuptueshmëri të plotë të strukturave që funksionojnë në shkollë;

1.2.4. njeh standardet e përgjithshme të mësuesit dhe të mësuesit lëndor.

Standardi 2: PËRGATITJA SHKENCORE⁴

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron anën shkencore të lëndës si parakusht pa të cilin nuk mund të pretendohet puna e tij e mëtejshme.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

1.2.1. zotëron strukturën shkencore të lëndës dhe konceptet themelore të saj;

1.2.2. zotëron metodat e kërkimit shkencor të lëndës;

³ "Ka njohuri mbi një dokument" do të thotë që mësuesi të jetë në gjendje t'u përgjigjet pyetjeve mbi ato pjesë të dokumentit që lidhen me detyrat e tij, duke sjellë shembuj konkretë të zbatimit.

⁴ Ky standard përshkruhet i detajuar në "Shtojcën" e dokumentit "Standardet profesionale të mësuesit sipas lëndëve".

- 1.2.3. njeh lidhjet shkencore të lëndës me lëndët e tjera;
- 1.2.4. njeh historinë e zhvillimit shkencor të lëndës;
- 1.2.5. zotëron njohuri të lëndëve të tjera, të cilat janë të domosdoshme për lëndën e tij;
- 1.2.6. është në dijeni të risive kryesore shkencore që i përkasin lëndës.

Standardi 3: KURRIKULA DHE ZHVILLIMI I KOMPETENCAVE KYÇ

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri që lidhen me përmbajtjen e dokumenteve kurrikulare dhe të programeve lëndore, zërthimin e tyre në bazë shkolle dhe planifikimin e tyre sipas nevojave dhe interesave të nxënësve. Mësuesi zotëron kompetencat kyç, të cilat janë pikënisja dhe pikëmbërritja e kurrikulës. Ai mund t'ua kultivojë nxënësve të tij këto kompetenca, vetëm pasi t'i ketë zotëruar vetë ato.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. njeh dhe shfaq kuptueshmëri të plotë për komponentët kryesorë që përmbajnë dokumentet kurrikulare;
- 3.2.2. kupton dhe analizon të gjithë komponentët e programit lëndor;
- 3.2.3. lidh njohuritë e lëndës që jep mësim me njohuritë e disiplinave të tjera që zhvillohen në shkollë;
- 3.2.4. planifikon kurrikulën sipas nevojave të nxënësve;
- 3.2.5. planifikon rezultatet e të nxënësve sipas kompetencave të fushës/lëndës;
- 3.2.6. siguron koherencë në planifikim duke lidhur të gjitha dokumentet kurrikulare;
- 3.2.7. merr pjesë aktive në hartimin e kurrikulës me zgjedhje të lirë duke bashkëpunuar me nxënësit dhe me prindërit e tyre;
- 3.2.8. vlerëson burimet e ndryshme të mësimdhënies dhe materialet kurrikulare që ndihmojnë në prezantimin sa më të qartë dhe më të dobishëm të ideve dhe të koncepteve;
- 3.2.9. zhvillon dhe përdor kurrikul shkollore që i nxit nxënësit të kërkojnë, pyesin dhe interpretojnë idetë nga këndvështrime të ndryshme;
- 3.2.10. ka një kuptim të qartë për kompetencat kyç dhe mënyrat e mishërimit të tyre në procesin e mësimdhënies-nxënies dhe të vlerësimit të nxënësve;
- 3.2.11. aftëson nxënësit të komunikojnë me argumente, qartë, rrjedhshëm, me fjalor të pasur, me fjali të strukturuar mirë, duke respektuar drejtshkrimin dhe drejtshqiptimin, si dhe duke përdorur larmi mënyrash sipas qëllimit të komunikimit;
- 3.2.12. aftëson nxënësit të jenë dëgjues të vëmendshëm dhe të nxjerrin në pah idetë themelore;

- 3.2.13. zotëron teknikat e të shkruarit dhe të hartimit të eseve dhe i aftëson nxënësit të shkruajnë ese;
- 3.2.14. aftëson nxënësit duke zhvilluar të menduarin argumentues, analizues, vlerësues, krahasues etj.;
- 3.2.15. kultivon te nxënësit aftësitë e përdorimit të TIK-ut për realizimin e programit lëndor;
- 3.2.16. kultivon te nxënësit aftësitë personale dhe sociale;
- 3.2.17. kultivon te nxënësit aftësinë e të menduarit kritik, aftësinë e të menduarit krijues, aftësinë për të punuar në grup brenda në klasë dhe jashtë saj;
- 3.2.18. krijon rregullisht mundësinë që nxënësit të përballen me sfida dhe të papritura, për të cilat zbatohen skemat e zgjidhjes së situatave problemore;
- 3.2.19. përdor strategjitë dhe metodat e aftësimit të nxënësve për punë të pavarur individuale, brenda dhe jashtë klase;
- 3.2.20. përzgjedh, sipas dobisë për nxënësit, midis punës individuale të nxënësve, punës së tyre me grupe të vogla dhe punës me të gjithë klasën;
- 3.2.21. ushtron nxënësit të mbajnë qëndrim etik ndaj ngjarjeve, dukurive, pikëpamjeve e sjelljeve nga këndvështrimi i vlerave demokratike;
- 3.2.22. kultivon te nxënësit kompetencën e marrjes së nismave dhe të sipërmarrjes.

Standardi 4: MËSIMDHËNIA, TË NXËNIT D HE GJITHËPËRFSHIRJA

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri dhe aftësi në përdorimin e një larmie metodash sipas natyrës së njohurive që nxënësit do të përvetësojnë, sipas aftësive e qëndrimeve që duhet të formojnë, sipas veçorive, interesave dhe dëshirave të nxënësve. Mësuesi zotëron njohuri dhe aftësi për gjithëpërfshirjen e nxënësve në procesin mësimor dhe përkujdeset për suksesin e çdo nxënësi, sidomos për nxënësit me nevoja të veçanta.

4.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1. përdor praktika të larmishme të procesit të mësimdhënie - nxënies, në mënyrë krijuese dhe në përputhje me veçoritë e nxënësve;
- 4.2.2. motivon nxënësit me një larmi mënyrash duke krijuar një atmosferë të nxëni intensive dhe me emocione të këndshme;
- 4.2.3. shmang shtjellimin vetëm teorik të lëndës duke e konkretizuar rregullisht dhe duke u kërkuar nxënësve ta konkretizojnë me situata të jetës së tyre të përditshme dhe me dukuri të botës reale;
- 4.2.4. përdor aftësitë digjitale, aftësitë e përdorimit të TIK-ut, si dhe platforma online gjatë procesit të nxënies;

- 4.2.5. aftëson nxënësit të thellojnë konceptet dhe të pasurojnë informacionet e tekstit shkollor me anën e burimeve të larmishme plotësuese, përfshirë vëzhgimet e dukurive dhe bisedat me persona burimorë;
- 4.2.6. kultivon te nxënësit integrimin e lëndëve dhe të fushave të të nxënit;
- 4.2.7. organizon mësimdhënien dhe nxënien duke u bazuar në rezultatet e të nxënit;
- 4.2.8. harton dhe zbaton projekte kurrikulare në bashkëpunim me nxënësit duke nxitur nismat e tyre;
- 4.2.9. zotëron një kuptim të qartë mbi temat ndërkurrikulare dhe i trajton ato nëpërmjet lëndës/lëndëve;
- 4.2.10. zbaton teknika të gjithëpërfshirjes së nxënësve në procesin mësimor;
- 4.2.11. organizon aktivitete të përbashkëta me nxënësit dhe u jep mundësi të gjithëve të japin kontributin e tyre;
- 4.2.12. këshillohet me mësuesit e tjerë dhe me psikologun për të identifikuar barrierat e të nxënit të nxënësve të veçantë;
- 4.2.13. përdor strategji të diferencuara mësimdhënieje e nxënieje sipas interesave të nxënësve:
 - a) duke hartuar plane mësimore të individualizuara,
 - b) duke u kushtuar më shumë kohë jashtë klase, nxënësve me nevoja të veçanta;
- 4.2.14. krijon në klasë një kulturë mikpritjeje dhe bashkëpunimi nga nxënësit e tjerë për nxënësit me nevoja të veçanta;
- 4.2.15. bashkëpunon posaçërisht me prindërit e nxënësve me nevoja të veçanta;
- 4.2.16. nxit përdorimin e teknologjisë për të përmirësuar dhe lehtësuar procesin e mësimdhënies dhe të nxënit⁵.

⁵ Standardet e mësuesit për përdorimin e TIK-ut dhe të teknologjisë në mësimdhënie janë në një dokument të veçantë.

Standardi 5: VLERËSIMI I TË NXËNIT

5.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri dhe aftësi të përdorë një larmi teknikash vlerësimi për të mbledhur informacion rreth arritjeve të nxënësve dhe për të nxitur progresin e tyre.

5.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. mban në fokus vlerësimin për të nxënë dhe vlerësimin e të nxënit, kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit të programeve lëndore;
- 5.2.2. vlerëson jo thjesht faktet, por kryesisht formimin e koncepteve bazë dhe lidhjet në mes tyre;
- 5.2.3. mbledh informacione dhe përdor evidenca për ecurinë e të nxënit të nxënësit;
- 5.2.4. zbaton teknika alternative të vlerësimit për të nxënë dhe të arritjes së rezultateve të të nxënit;
- 5.2.5. zbaton teorinë dhe praktikat e hartimit të testeve e të përpunimit statistikor të tyre;
- 5.2.6. zotëron praktikat e vlerësimit në projekte kurrikulare dhe në portofolin e nxënësit;
- 5.2.7. sqaron paraprakisht nxënësit për kriteret dhe mënyrën se si do të vlerësohen;
- 5.2.8. nxit dhe ushtron nxënësit të reflektojnë mbi të nxënin e tyre, të vetëvlerësohen dhe të vlerësojnë njëri-tjetrin;
- 5.2.9. ushtron nxënësit të reflektojnë dhe të analizojnë anët e forta dhe anët e dobëta në përvetësimin e lëndës;
- 5.2.10. përdor teknikat e vlerësimit si pjesë e procesit të të nxënit.

Standardi 6: ZHVILLIMI PRO FESIONAL DHE PERSONAL

6.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi demonstroi aftësi për të nxënë gjatë gjithë jetës. Ai përmirësohet përshtur në sajë të reflektimit ndaj përvojës së tij të përditshme, përvojave të kolegëve të tij dhe qëmtimit në literaturën profesionale. Mësuesi zotëron dhe demonstroi vlera dhe qëndrime që karakterizojnë mësuesin gjatë karrierës së tij si profesionist duke qenë një model pozitiv për nxënësin.

6.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1. reflekton vazhdimisht ndaj praktikave të tij mësimdhënëse;
- 6.2.2. identifikon vazhdimisht nevojat e tij individuale për zhvillimin profesional;
- 6.2.3. bashkëpunon rregullisht me kolegët brenda ose jashtë institucionit arsimor, me specialistë, me prindërit e nxënësit, për të përmirësuar praktikën e veta mësimdhënëse;
- 6.2.4. harton dhe zbaton planin e zhvillimit të tij profesional për të përmirësuar arritjet e nxënësve;
- 6.2.5. merr pjesë rregullisht në takimet profesionale si atë të këshillit të mësuesve, të ekipit lëndor, të rrjetit profesional sipas profilit etj., përgatitet seriozisht për to, është aktiv në to, ndan përvojat e shqetësimit dhe parashtroi ide të reja;
- 6.2.6. studioi rregullisht literaturë profesionale nga burime të ndryshme, përfshirë dhe atë elektronike, në gjuhën shqipe dhe në gjuhë të huaj.
- 6.2.7. është i përkushtuar, entuziast dhe i aftë të krijojë te nxënësit një kulturë përkushtimi e entuziazmi;
- 6.2.8. nxit te nxënësit dashurinë për lëndët dhe për shkollën;
- 6.2.9. përdor teknologjinë dhe pajisjet digjitale në procesin e mësimdhënies dhe të nxënies⁶ për të rritur efektivitetin e këtij procesi;
- 6.2.10. nxit idetë origjinale të nxënësve dhe i ndihmon ata në prezantimet e tyre nëpërmjet detyrave krijuese dhe projekteve kurrikulare;
- 6.2.11. promovon të nxënësit duke bërë atë të ndihet i suksesshëm;
- 6.2.12. respekton punën e nxënësit (personale dhe në grup) dhe nxit pranimin me tolerancë të opinionëve të tjerëve, madje edhe kur janë të kundërta me opinionin e tij;
- 6.2.13. vlerëson rregullisht veten mbi bazën e standardeve profesionale të mësuesit dhe standardeve të mësuesit lëndor;
- 6.2.14. përdor me efektivitet kohën e punës;
- 6.2.15. kujdeset për kushtet shëndetësore, të higjienës dhe të sigurisë nga rreziqet në mjediset e mësimdhënies.

⁶ Përdorimi i teknologjisë nga mësuesi në procesin e mësimdhënies – nxënies trajtohet në një dokument të veçantë.

Standardi 7: BASHKËPUN IMI ME KOLEGËT DHE KOMUNIKIMI

7.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi demonstroi aftësi bashkëpunuese të punës në grup me kolegët e tij, duke treguar që ai nuk është vetëm mësues lëndor, por edhe pjesëtar i një komuniteti profesionistësh që interesohet dhe punon për institucionin në të gjitha aspektet e tij. Mësuesi zotëron njohuri për etikën, parimet e komunikimit, si dhe demonstroi aftësi të zbatimit të tyre në sjelljen e tij, si themeli mbi të cilin ndërtohen të gjitha meritat e tjera profesionale.

7.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 7.2.1. bashkëpunon me kolegët për përmirësimin e punës në institucion;
- 7.2.2. mirëpret dhe nxit risitë e kolegëve, propozimet e nismat e tyre për përmirësimin e kushteve të të nxënësve;
- 7.2.3. propozon ose ndërmerr nisma për përmirësimin e kushteve të mësimdhënies dhe të të nxënësve në institucion;
- 7.2.4. ndihmon mësuesit e rinj;
- 7.2.5. punon në grupe pune, në komisione lëndore dhe në përbërje të ekipit të shkollës;
- 7.2.6. angazhohet për të arritur objektiva të përbashkëta në nivel shkolle;
- 7.2.7. respekton të drejtat e liritë e njeriut dhe të drejtat e fëmijëve dhe është i aftë të krijojë në mjediset e të nxënësve atmosferën ku respektohen këto të drejta;
- 7.2.8. krijon një mjedis miqësor për nxënësit;
- 7.2.9. nuk ushtron diskriminim, dhunë, keqtrajtim e dëm moral te nxënësit dhe te personeli;
- 7.2.10. kultivon te nxënësit respektin ndaj dallimeve individuale, kulturave të etnive dhe të popujve të tjerë:
 - a) duke përdorur stile dhe praktika të ndryshme të komunikimit me nxënësit, kolegët, prindërit etj.,
 - b) duke komunikuar hapur, në mënyrë korrekte, bindëse dhe frymëzuese me nxënësit,
 - c) duke krijuar në mjediset e të nxënësve frymën e komunikimit të hapur e të lirshëm të nxënësve me të dhe të nxënësve mes tyre;
- 7.2.11. krijon një atmosferë ku nxënësit ndjehen të lirshëm të pyesin atë dhe shokët dhe të mos kenë frikë se gabojnë, si dhe kultivon kurajën e tyre për të shprehur mendimin vetjak;
- 7.2.12. është transparent në veprimtarinë e tij dhe krijon në mjediset e të nxënësve kulturën e transparencës;

- 7.2.13. është i hapur ndaj gabimeve të tij dhe krijon në mjediset e të nxënësve një klimë të hapur dhe reflektuese;
- 7.2.14. përdor metoda të ndryshme të negociimit, të zgjidhjes së konflikteve dhe të arritjes së konsensusit në marrëdhëniet me kolegët, me nxënësit dhe të nxënësve mes tyre;
- 7.2.15. shmang çfarëdo lloji konflikti të interesit dhe njofton drejtorin e institucionit për raste të tilla.

Standardi 8: BASHKËPUNIMI ME KOMUNITETIN

8.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi ndërton marrëdhënie të frytshme e të vazhdueshme me komunitetin, kryesisht me prindërit e nxënësve.

8.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 8.2.1. beson se bashkëpunimi i vazhdueshëm me prindërit është i domosdoshëm për përmirësimin e arritjeve të fëmijëve të tyre;
- 8.2.2. përdor mënyra të larmishme të komunikimit dhe të bashkëpunimit me prindërit dhe me komunitetin;
- 8.2.3. u siguron prindërve informacionet e nevojshme dhe në kohën e duhur për arritjet e fëmijëve të tyre;
- 8.2.4. organizon aktivitete me nxënësit duke përfshirë edhe komunitetin;
- 8.2.5. nxit prindërit të japin ndihmesën e tyre vullnetare, sipas njohurive dhe profesioneve të tyre:
 - a) si persona burimorë për nxënësit e mësuesit,
 - b) për të hartuar ose për të vënë në jetë module me zgjedhje,
 - c) për të bashkëpunuar në projekte kurrikulare,
 - d) për të punuar me nxënësit me nevoja të veçanta;
- 8.2.6. nxit prindërit dhe kujdestarët që të marrin pjesë në diskutime rreth ecurisë dhe mbarëvajtjes së nxënësve.

3 PJESA E TRETË: VETËVLERËSIMI I MËSUESIT DUKE U BAZUAR NË STANDARDET PROFESIONALE

Mësuesi është përgjegjës për arritjet e nxënësve të tij. Ai duhet të shqyrtojë here pas here se si po e përmbush këtë përgjegjësi. Analiza serioze, e detajuar dhe periodike e vetes mbi bazën e këtyre standardeve i jep mësuesit një mundësi të çmuar për të kuptuar në kohë pikat e tij të forta dhe ato të dobëta.

Përshkrimet e mëposhtme vlejné thjesht për të ndihmuar mësuesin të vetëvlerësohet dhe orienton drejtuesin për të vlerësuar performancën e mësuesit. Vetëvlerësimi mund të bëhet me katër nivele dhe secilit nivel i takon një numër i caktuar pikësh. Këto nivele dhe pikët përkatëse janë:

Përshkrimi i nivelit	Niveli
Arritje shumë të mira	4
Arritje të mira që kanë nevojë për përmirësim	3
Arritje të mjaftueshme që kanë nevojë të konsiderueshme për përmirësim	2
Arrije të dobëta që kanë nevojë të domosdoshme për përmirësim	1

3.1 Përshkrimi i përgjithshëm i niveleve

Vlerësimi apo vetëvlerësimi i mësuesit është procesi gjatë të cilit mblidhen të dhëna dhe gjykohet për vlerën e arritjes së rezultateve nga ana e mësuesit, mbi bazën e një kriteri të caktuar. Arritja në një përfundim për nivelin e arritjes kërkon grumbullimin e vazhdueshëm të informacionit për të matur dhe për të vlerësuar të gjitha aspektet e zhvillimit profesional të mësuesit.

Në mënyrë që të sigurohet vlefshmëria dhe besueshmëria në vlerësim, duhet të ketë kritere të paracaktuara dhe të shpallura, gjë që realizohet nëpërmjet zbatimit të niveleve të arritjes të

kompetencave profesionale. Nivelet e arritjes shpreh in kritere të njësuar për vlerësimin e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve të mësuesit për arritjen e standardeve profesionale. Këto nivele hartohen për të mundësuar që vlerësuesit apo vetë mësuesit të përcaktojnë arritjen e kompetencës profesionale sipas niveleve përkatëse. Vlerësimi rigoroz i bazuar në nivele të përcaktuara krijon besim në gjykimet e vlerësuesve, jep siguri të mësuesit dhe të tjerët që ata i kanë arritjet e tyre në përputhje me pritshmëritë.

Niveli 4: Arritje shumë të mira

Mësuesi e planifikon të gjithë punën e tij mbi bazën e dokumenteve themelore, pa të cilat nuk do të mund të zhvillonte procesin mësimor. Ai zbaton në mënyrë të përpiktë nga njëra anë, por edhe kreative nga ana tjetër bazën ligjore që lidhet me punën në shkollë. Mësuesi i kushtohet zotërimit të anës shkencore të lëndës, parakusht pa të cilin nuk mund të pretendohet më tej. Mësuesi njeh dhe kupton shumë mirë dobinë e zhvillimit të kompetencave kyç dhe e ndërton gjithë punën e tij mbi bazën e këtyre kompetencave. Ai lidh kompetencat kyç me kompetencat lëndore për të zhvilluar një proces aktiv të të nxënësit dhe duke demonstruar se ai vetë i zotëron ato. Mësuesi zbaton teknika të nxënës për të zhvilluar aftësi të tilla ndërkurrikulare si: aftësia e të menduarit kritik, aftësia e të menduarit krijues, aftësia e menaxhimit të informacionit, aftësia e të punuarit individual në mënyrë të pavarur dhe e punës në grupe etj. Gjatë zhvillimit të mësimin, mësuesi përdor larmi metodash, burimesh dhe i përshtat ato me veçoritë e nxënësve duke treguar se nxënësi dhe suksesi i tij janë shumë të rëndësishme. Mësuesi përqendrohet më shumë te vlerësimi i procesit të të nxënës se sa te produkti, duke përdorur larmi teknikash vlerësimi. Ai e përdor vlerësimin si proces të nxënës.

Mësuesi përdor standardet profesionale për të identifikuar nevojat e tij dhe merr pjesë në zhvillimin profesional sipas nevojave që ai ka për trajnim duke qenë vazhdimisht në përmirësim të pareshtur. Mësuesi tregon dhe i demonstroi vlerat dhe qëndrimet që lidhen me etikën dhe komunikimin, të cilët prelojnë direkt te formimi i nxënësit dhe te sjellja e tij. Mësuesi ka lidhje të ngushta me prindërit, bashkëpunon me ta dhe demonstroi se vlerëson mendimin e tyre për procesin e të nxënës, ecurinë e fëmijës dhe veprimtari të tjera në shkollë.

Niveli 3: Arritje të mira që kanë nevojë për përmirësim

Mësuesi e planifikon punën e tij mbi bazën e dokumenteve themelore të miratuara dhe të shpallura. Ai e zbaton në mënyrë të përpiktë, por duhet të jetë më kreativ ndaj bazës ligjore që lidhet me punën në shkollë. Mësuesi ka përgatitje të mirë shkencore, parakusht pa të cilin nuk mund të pretendohet më tej. Ai përdor një numër të konsiderueshëm metodash dhe i përshtat ato me veçoritë e nxënësve. Mësuesi e zhvillon vlerësimin sipas legjislacionit, por ka vështirësi për ta përdorur si pjesë të procesit të të nxënës. Mësuesi njeh dhe kupton dobinë e zhvillimit të kompetencave kyç dhe shpesh e ndërton punën e tij mbi bazën e këtyre kompetencave. Ai shpesh lidh kompetencat kyç me kompetencat lëndore, por ka raste kur paraqet vështirësi në zhvillimin e tyre. Mësuesi zbaton disa teknika të nxënës për të zhvilluar aftësi të tilla ndërkurrikulare si: aftësia e të menduarit kritik, aftësia e të menduarit krijues, aftësia e të punuarit individual në mënyrë të pavarur dhe e punës në grupe etj.

Mësuesi përpaket dhe merr pjesë në trajnime me synim zhvillimin e tij profesional, por nuk fokusohet në identifikimin e nevojave të tij për trajnim. Mësuesi tregon dhe i demonstroi vlerat dhe qëndrimet që lidhen me etikën dhe komunikimin, por nuk kujdeset sa duhet në zhvillimin e komunikimit me nxënësit dhe aktorët e tjerë në shkollë.

Niveli 2: Arritje të mjaftueshme që kanë nevojë të konsiderueshme për përmirësim

Mësuesi njeh legjislacionin në fuqi mbi të cilin funksionojnë institucionet arsimore parauniversitare, por paraqet vështirësi në të kuptuarit, zbatimin dhe zhvillimin e tij në favor të mbarëvajtjes së veprimtarive në klasë dhe në shkollë. Ai njeh një numër relativisht të ulët teknikash dhe metodash të mësimdhënies dhe në veprimtarinë e tij mbizotërojnë më së shumti metoda që nuk nxisin bashkëpunimin dhe aktivizimin e nxënësve. Mësuesi zhvillon procesin e vlerësimit duke respektuar legjislacionin në fuqi, por ka vështirësi në përdorimin e tij si motivim për nxënësit dhe si pjesë integrale të procesit të të nxënës. Mësuesi njeh zhvillimin e kompetencave kyç, por paraqet vështirësi në zhvillimin e tyre. Ai paraqet mangësi dhe vështirësi në lidhjen e kompetencave kyç me ato lëndore.

Mësuesi përpaket dhe merr pjesë në trajnime me synim zhvillimin e tij profesional, por nuk fokusohet në identifikimin e nevojave të tij për trajnim. Atij i mungon një plan i zhvillimit të vet

profesional. Mësuesi njeh dhe zbaton parimet etike, por është i ngurtë dhe nuk përpiqet për të zhvilluar më tej komunikimin e tij me nxënësit dhe me partnerë të tjerë të shkollës siç janë prindërit, përfaqësuesit e komunitetit etj.

Niveli 1: Arrije të dobëta që kanë nevojë të domosdoshme për përmirësim

Mësuesi ka njohuri të pakta dhe të kufizuara për legjislacionin mbi bazën e të cilit funksionojnë institucionet arsimore në arsimin parauniversitar. Mësuesi paraqet përgatitje të kufizuar në drejtim të përmbajtjes shkencore të lëndës dhe trajtimit të saj gjatë veprimtarive mësimore në klasë. Mësuesi përdor një numër shumë të kufizuar teknikash dhe metodash duke u përqendruar te ato që nuk sigurojnë ndërveprimin e nxënësve dhe aktivizimin e tyre gjatë veprimtarive mësimore. Ai nuk bën përpjekje për të përshtatur metodat e mësimdhënies dhe të të nxënësve me nevojat specifike që kanë nxënësit në klasën e tij. Mësuesi zhvillon procesin e vlerësimit duke respektuar legjislacionin në fuqi, por nuk bën asnjë përpjekje për motivimin e nxënësve dhe aq më tepër nuk e konsideron si pjesë të procesit të të nxënësve. Mësuesi ka njohuri të kufizuara mbi zhvillimin e kompetencave kyç dhe nuk bën përpjekje për zhvillimin e tyre. Ai paraqet mangësi në lidhjen e kompetencave kyç me ato lëndore.

Mësuesi merr pjesë rrallë në trajnime, vetëm në rastet kur i kërkohet me detyrim, nuk fokusohet aspak në identifikimin e nevojave të tij për trajnim dhe i mungojnë aftësitë për ta bërë këtë proces. Mësuesi njeh parimet etike, por ka raste kur nuk i zbaton ato. Ai ka raste kur nuk merr parasysh parimet e komunikimit dhe nuk përpiqet për të zhvilluar dhe për të përmirësuar komunikimin e tij me nxënësit dhe me partnerë të tjerë të shkollës.

3.2 Vetëvlerësimi për standardet e përgjithshme profesionale

Mësuesi mund të vlerësojë veten për një bllok treguesish, si p.sh., për aftësitë e tij të komunikimit, ose vetëm për një standard ose bën një vlerësim tërësor të tij, d.m.th., për të gjitha standardet një nga një. Vlerësimi i standardeve bazohet në fakte, prova, evidenca, si dhe në veprimtari konkrete.

Shembull

Standardi 5: VLERËSIMI I TË NXËNIT

Treguesi 5.2.8: Mësuesi nxit dhe ushtron nxënësit të reflektojnë mbi të nxënit e tyre, të vetëvlerësohen dhe të vlerësojnë njëri-tjetrin.

Në këtë tregues, ashtu si edhe në disa tregues të tjerë, kërkohet që mësuesi të përdorë teknikat e vetëvlerësimit dhe të vlerësimit të nxënësve nga njëri - tjetri për të kuptuar që procesi i vlerësimit nuk bëhet vetëm nga mësuesi. Këto teknika tregojnë që procesi i vlerësimit është pjesë e procesit të të nxënit, pasi nxënësi mëson nga gabimet e tij dhe nxitet të përmirësojë arritjet. Për këtë tregues mësuesi gjykon se sa i njeh, i kupton dhe i përdor këto teknika me nxënësit e tij dhe sa i përdor për të nxitur nxënësit të përmirësojnë arritjet e tyre.

Nëse mësuesi është i interesuar në mënyrë të veçantë të kuptojë sa e përmbush standardin, duhet të analizojë veç e veç secilin tregues. Pastaj gjen shumën e pikëve. Këtë shumë e pjesëton me numrin e treguesve dhe rezultatin e rrumbullakos me një shifër pas presjes.

P.sh.:

Standardi 5: VLERËSIMI I TË NXËNIT

5.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri dhe aftësi të përdorë një larmi teknikash vlerësimi për të mbledhur informacion rreth arritjeve të nxënësve dhe për të nxitur progresin e tyre.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

Nr.	Treguesi	Niveli
5.2.1	mban në fokus vlerësimin për të nxënë dhe vlerësimin e të nxënit, kompetencat kyç dhe rezultatet e të nxënit të programeve lëndore;	2
5.2.2	vlerëson jo thjesht faktet, por kryesisht formimin e koncepteve bazë dhe lidhjet mes tyre;	2
5.2.3	mbledh informacione dhe përdor evidenca për ecurinë e të nxënit të nxënësit;	4

5.2.4	<i>zbaton teknika alternative të vlerësimit për të nxënë dhe të arritjes së rezultateve të të nxënit;</i>	2
5.2.5	<i>zbaton teorinë dhe praktikën e hartimit të testeve e të përpunimit statistikor të tyre;</i>	2
5.2.6	<i>zotëron praktikën e vlerësimit në projekte kurrikulare dhe në portofolin e nxënësit;</i>	3
5.2.7	<i>sqaron paraprakisht nxënësit për kriteret dhe për mënyrën se si do të vlerësohen;</i>	3
5.2.8	<i>nxit dhe ushtron nxënësit të reflektojnë mbi të nxënit e tyre, të vetëvlerësohen dhe të vlerësojnë njëri-tjetrin;</i>	2
5.2.9	<i>ushtron nxënësit të reflektojnë dhe të analizojnë anët e forta dhe anët e dobëta në përvetësimin e lëndës;</i>	2
5.2.10	<i>përdor teknikat e vlerësimit si pjesë e procesit të të nxënit.</i>	2
Vlerësimi i standardit		24 : 10 = 2.4

Vlerësimi i standardit “VLERËSIMI I TË NXËNIT” është niveli 2.

Kur mesatarja e pikëve është 1 deri në 1,8, standardi vetëvlerësohet “Niveli 1”. Mesatarja nga 1,9 deri në 2,5 tregon që standardi është “Niveli 2”. Standardi është “Niveli 3”, kur mesatarja e pikëve është nga 2,6 deri në 3,3, ndërsa kur mesatarja e pikëve është 3,4 deri në 4, standardi vetëvlerësohet “Niveli 4”. Në shembullin e mësipërm, mësuesi vlerësohet “Niveli 2” për standardin “Vlerësimi i të nxënit”.

4 SHTOJCA - STANDARDET PROFESIONALE TË MËSUESIT SIPAS LËNDËVE

Standardet profesionale të mësuesit sipas lëndëve janë organizuar për secilën lëndë dhe i shërbejnë mësuesve të klasave 6-12 për të zbërthyer, për të kuptuar dhe për të vetëvlerësuar më mirë standardin *“Përgatitja shkencore”*, i cili i kushtohet zotërimit nga mësuesi të anës shkencore të lëndës, parakusht pa të cilin nuk mund të pretendohet për të plotësuar standardet e përgjithshme të formimit të mësuesit. Standardet profesionale të mësuesit sipas lëndëve janë vendosur në shtojcë sepse secili mësues i referohet atyre duke u bazuar te lënda/ët që ai mbulon specifikisht.

4.1 Standardet profesionale të mësuesit të gjuhës shqipe dhe të letërsisë

Përshkrim përmblledhës

Lënda e gjuhës shqipe u krijon mundësi nxënësve: të zbulojnë veten; të njohin botën rreth tyre; të ndërtojnë marrëdhënie me të tjerët; të shprehin ndjenjat; t’u japin jetë ëndrrave, shpresave dhe prirjeve e tyre; të zgjidhin probleme; të prezantojnë njohuritë dhe idetë që kanë për çështje të ndryshme. Ndërsa letërsia u pasuron botën emocionale dhe u zhvillon ndjenjën e së bukurës. Që gjuha shqipe dhe letërsia në shkollë të përmbushin qëllimet e mësipërme, nevojiten mësues të zotë dhe të kualifikuar.

Për të treguar se si duhet të jetë një mësues i tillë, janë hartuar standardet e mësuesit. Standardet përshkruajnë se çfarë duhet të dijë, çfarë duhet të jetë i aftë të bëjë, si dhe çfarë vlerash dhe qëndrimesh duhet të demonstrojë një mësues.

Standardet e mësuesit të gjuhës shqipe dhe të letërsisë plotësojnë standardet e përgjithshme të mësuesit. Ato mund të përdoren si bazë për zhvillimin e vazhdueshëm profesional të

mësuesve, por edhe si orientim për universitetet e mësuesisë që përgatisin mësues të gjuhës shqipe dhe të letërsisë.

Edhe pse të gjitha aspektet e mësimdhënies janë të lidhura pazgjidhshmërisht me njëra-tjetrën, ato janë ndarë në disa standarde për ta bërë më të lehtë procesin e vlerësimit dhe të vetëvlerësimit të mësuesve, si dhe identifikimin e nevojave për zhvillimin profesional të tyre.

Standardi 1: ZHVILLIMI I AFTËSIVE TË TË LEXUARIT

1.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kupton natyrën komplekse të të lexuarit, si dhe rëndësinë e tij në arritjet e nxënësve në shkollë dhe në jetë. Ai njihë përfitimet dhe kufizimet e materialeve të ndryshme mësimore dhe i përzgjedh e i përdor ato në mënyrën e duhur.

Mësuesi planifikon, zhvillon dhe vlerëson veprimtari të ndryshme që përmirësojnë aftësitë e të lexuarit të nxënësit e tij. Ai përdor rezultatet e vlerësimit të nxënësve me qëllim që të ndërtojë punën e tij për të përmirësuar arritjet e tyre.

1.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1.** vlerëson rëndësinë e leximit, si një veprimtari që zhvillohet gjatë gjithë jetës dhe që mundëson përmbushjen personale të nxënësve dhe funksionimin e tyre si qytetarë të suksesshëm në shoqëri;
- 1.2.2.** kupton se të lexuarit është procesi i ndërtimit të kuptimit nëpërmjet ndërveprimit të njohurive të mëparshme të lexuesit me informacionin e tekstit të shkruar dhe me situatën në të cilën ndodh procesi i të lexuarit;
- 1.2.3.** përzgjedh materiale të ndryshme mësimore duke u bazuar te interesat, njohuritë, nevojat, përvojat dhe nivelet e ndryshme të nxënësve;
- 1.2.4.** njihë marrëdhëniet mes të lexuarit, të shkruarit, të folurit dhe të dëgjuarit dhe siguron mundësi për t'i integruar ata gjatë mësimdhënies;
- 1.2.5.** kupton që në zhvillimin e aftësive të të lexuarit kanë rol të rëndësishëm njohuritë dhe aftësitë gjuhësore nga fonetika, morfologjia, sintaksa, leksikologjia etj., prandaj punon me nxënësit për ndërtimin e tyre;
- 1.2.6.** përdor strategji të ndryshme për zhvillimin e rrjedhshmërisë duke përfshirë leximin shprehës, leximet e përsëritura, leximin zinxhir, leximin me role etj.;
- 1.2.7.** udhëzon nxënësit që të përdorin strategjitë e të lexuarit;

- 1.2.8. aftëson nxënësit që të përdorin elementet e ndryshme të formës dhe të strukturës së tekstit (*p.sh., tabela e përmbajtjes, titulli, ilustrimet etj.*), për të përmirësuar të kuptuarit e tekstit;
- 1.2.9. aftëson nxënësit për të monitoruar të kuptuarit, si dhe për të shmangur keqkuptimet ose konfuzionin gjatë leximit;
- 1.2.10. aftëson nxënësit që të përmbledhin, të analizojnë në mënyrë kritike, të vlerësojnë dhe të sintetizojnë informacionin e një teksti;
- 1.2.11. përdor metoda, teknika të ndryshme mësimore për të organizuar punë të diferencuar me nxënësit, përfshirë edhe ata që në lexim kërkojnë trajtim të specializuar (*p.sh., disleksia, belbëzimi etj.*);
- 1.2.12. përdor metoda, teknika ose strategji të ndryshme mësimore për të rritur motivimin dhe interesin e nxënësve për të lexuar;
- 1.2.13. përcakton nivelin e njohurive dhe të aftësive të nxënësve në lexim;
- 1.2.14. interpreton dhe analizon rezultatet e vlerësimeve të standardizuara për të lexuarit, përfshirë edhe testimet në nivel kombëtar dhe në nivel ndërkombëtar (PISA, PIRLS etj.).

Standardi 2: ZHVILLIMI I NJOHURIVE DHE I AFTËSIVE TË NXËNËSVE RRETH TEKSTEVE LETRARE DHE JO LETRARE

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri rreth teksteve të ndryshme letrare dhe jo letrare, si dhe pajis nxënësit me njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime rreth këtyre teksteve.

2.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1. aftëson nxënësit të dallojnë tiparet e teksteve letrare dhe jo letrare, si dhe të përcaktojnë dallimet dhe ngjashmëritë mes tyre;
- 2.2.2. pajis nxënësit me aftësitë e duhura për të kuptuar, interpretuar, analizuar, vlerësuar dhe gjykuar tekste të ndryshme përshkruese, rrëfyese, argumentuese, informuese-paraqitëse dhe udhëzuese;
- 2.2.3. pajis nxënësit me njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime rreth teksteve të ndryshme të gjinisë lirike, epike dhe dramatike;
- 2.2.4. aftëson nxënësit për të kuptuar, interpretuar, analizuar, vlerësuar dhe gjykuar tekste të periudhave dhe të drejtimeve të ndryshme letrare;
- 2.2.5. aftëson nxënësit për të lexuar, interpretuar, analizuar dhe vlerësuar vepra të shkrimtarëve, përfaqësues të letërsisë shqipe dhe të letërsisë botërore;

- 2.2.6. identifikon, analizon dhe vlerëson së bashku me nxënësit, temat universale që trajtohen në vepra letrare të periudhave, të drejtimeve dhe të gjinive të ndryshme letrare;
- 2.2.7. ofron mundësi që nxënësit të lexojnë tekste të periudhave, kulturave, gjinive dhe drejtimeve të ndryshme në mënyrë që të kuptojnë dimensionet e shumta (*p.sh., etike, filozofike, estetike etj.*) të përvojës njerëzore;
- 2.2.8. vlerëson letërsinë si një mjet për përhapjen dhe për transmetimin e vlerave estetike, kulturore dhe morale brenda një komuniteti;
- 2.2.9. aftëson nxënësit që të japin konkluzione, të nxjerrin përfundime, të bëjnë krahasime nisur nga këndvështrimi personal dhe t'i ndajnë idetë dhe përshtypjet e tyre me shokët e klasës;
- 2.2.10. aftëson nxënësit që të kuptojnë dhe të lidhin elemente të ndryshme të teksteve letrare dhe jo letrare me ngjarjet aktuale dhe historike, si dhe me përvojat personale;
- 2.2.11. aftëson nxënësit për të dalluar, analizuar dhe vlerësuar karakteristikat e teksteve të ndryshme letrare, si p.sh.: tregime, novela, romane, fabula, mite, poezi, legjenda etj.;
- 2.2.12. aftëson nxënësit për të dalluar, analizuar dhe vlerësuar elementet letrare, si p.sh., personazhet, subjektin, temën, konfliktin, mjedisin, kohën, atmosferën etj., si dhe për të shpjeguar funksionin e tyre në një tekst letrar;
- 2.2.13. aftëson nxënësit për të dalluar dhe për të shpjeguar strukturat gjuhësore, fjalët, regjistrin etj., që një autor përdor për të përcjellë idetë e tij ose për të përfshirë emocionalisht lexuesin;
- 2.2.14. aftëson nxënësit të vlerësojnë gjuhën dhe stilin e shkrimtarëve;
- 2.2.15. mundëson që nxënësit të dallojnë mjetet dhe figurat stilistike në tekste të ndryshme, si dhe të përcaktojnë funksionin e tyre;
- 2.2.16. edukon te nxënësit dashurinë për librin dhe për letërsinë.

Standardi 3: ZHVILLIMI I AFTËSIVE TË TË SHKRUARIT

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i pajis nxënësit me njohuritë, aftësitë, vlerat dhe qëndrimet e nevojshme për të shkruar tekste të ndryshme, në përshtatje me qëllimet dhe audiencat e tyre.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. krijon mundësi që nxënësit të shkruajnë për qëllime, tema dhe audienca të ndryshme;
- 3.2.2. vlerëson parashkrimin dhe draftimin, si komponentë të rëndësishëm në procesin e të shkruarit;
- 3.2.3. udhëzon dhe orienton nxënësit që të kërkojnë, të mbledhin dhe të përzgjedhin informacionin e nevojshëm për punët me shkrim;
- 3.2.4. ofron tekste të ndryshme si modele shkrimi dhe i nxit nxënësit për një shkrim cilësor;
- 3.2.5. aftëson nxënësit për të përdorur strategji të ndryshme si një mjet për të gjeneruar dhe për të organizuar ide, në kuadër të procesit të të shkruarit;
- 3.2.6. u mëson nxënësve elementet dhe veçoritë e teksteve të ndryshme (p.sh.: tregime të shkurtra, ese, poezi, letra, raporte etj.);
- 3.2.7. udhëzon dhe orienton nxënësit që t'u përmbahen gjatë të shkruarit, temës dhe veçorive të tekstit;
- 3.2.8. aftëson nxënësit që të shkruajnë tekste me disa paragrafë, në të cilat përcjellin ndjenja dhe informacione ose ide, me një stil të qartë dhe konciz;
- 3.2.9. aftëson nxënësit që të përzgjedhin fjalët dhe leksikun e duhur në varësi të llojit të tekstit;
- 3.2.10. aftëson nxënësit që të përdorin gjatë të shkruarit gjuhën standarde shqipe;
- 3.2.11. aftëson nxënësit që të rishikojnë dhe të redaktojnë punët e tyre në lidhje me qartësinë, saktësinë, stilin, organizimin, koherencën etj.;
- 3.2.12. udhëzon nxënësit si të redaktojnë punët e tyre dhe punët e njëri-tjetrit, përfshirë edhe teknikat e redaktimit që realizohen nëpërmjet teknologjisë;
- 3.2.13. kupton rëndësinë dhe vlerën e prezantimit, publikimit ose botimit të punëve me shkrim, si një pjesë integrale e procesit të të shkruarit;
- 3.2.14. aftëson nxënësit në përdorimin e formave dhe mjeteve të ndryshme (përfshirë TIK-un) që shërbejnë për të prezantuar, publikuar ose botuar punë të ndryshme me shkrim;
- 3.2.15. përdor kritere të qarta vlerësimi për punët me shkrim të nxënësve.

Standardi 4: NDËRGJEGJËSIMI I NXËNËSVE PËR RËNDËSINË E KOMUNIKIMIT

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi njeh elementet e procesit të komunikimit, si dhe ndërgjegjëson nxënësit për rëndësinë e komunikimit efektiv në shkollë dhe në jetë.

4.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1. vlerëson rëndësinë e procesit të komunikimit;
- 4.2.2. njeh nxënësit me elementet që e përbëjnë procesin e komunikimit (dhënësi, marrësi, mesazhi, kodi etj.), si dhe me funksionet e tyre;
- 4.2.3. aftëson nxënësit të përcaktojnë dallimet dhe të përbashkëtat mes gjuhës së folur, gjuhës së shkruar dhe komunikimit elektronik;
- 4.2.4. aftëson nxënësit të përcaktojnë elementet e veçanta dhe të përbashkëta mes komunikimit verbal dhe komunikimit jo verbal;
- 4.2.5. edukon te nxënësit përgjegjësitë e folësit (dhënësit) dhe të dëgjuesit (marrësit) në një proces komunikimi.

Standardi 5: ZHVILLIMI I AFTËSIVE TË TË FOLURIT

5.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i aftëson nxënësit që të përshtatin të folurit me qëllimin dhe me situatën, si dhe të japin dhe të vlerësojnë mesazhe të ndryshme.

Mësuesi udhëzon dhe ndihmon nxënësit që të menaxhojnë ose të kontrollojnë ankthin ose emocionet e tyre gjatë të folurit.

5.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. aftëson nxënësit që të njohin audiencën e tyre dhe në varësi të saj dhe të qëllimit, të përshtatin mesazhin gjatë të folurit;
- 5.2.2. pajis nxënësit me njohuri dhe me aftësi për llojet e ndryshme të teksteve gojore, për përdorimin e tyre, si dhe për ndikimin dhe funksionet e tyre;
- 5.2.3. aftëson nxënësit që të organizojnë në mënyrën e duhur, mesazhet me qëllim që të mbështesin qartë një tezë të caktuar;

- 5.2.4. nxit nxënësit që të përdorin fjalor të pasur dhe të respektojnë rregullat gramatikore gjatë të folurit;
- 5.2.5. aftëson nxënësit që të përdorin cilësitë e zërit (volumi, toni, theksi, shpejtësia e të folurit etj.) dhe elementet jo verbale gjatë komunikimit në grup dhe në publik;
- 5.2.6. u shpjegon nxënësve rolin dhe rëndësinë e përqendrimit dhe të vëmendjes gjatë të folurit;
- 5.2.7. aftëson nxënësit në përdorimin e TIK-ut, për prezantime të ndryshme individuale dhe në grup;
- 5.2.8. aftëson nxënësit të dallojnë kur të tjerët nuk i kuptojnë, si dhe të vlerësojnë rolin e kritikës konstruktive dhe të mendimit ndryshe;
- 5.2.9. zotëron njohuri rreth strategjive, të cilat ndihmojnë në shmangien e ankthit dhe të emocioneve gjatë të folurit;
- 5.2.10. zotëron njohuri për faktorët individualë dhe shoqërorë që ndikojnë në ankthin dhe emocionet gjatë të folurit;
- 5.2.11. aftëson nxënësit që të menaxhojnë dhe të kapërcejnë ankthin dhe emocionet e tyre gjatë të folurit.

Standardi 6: ZHVILLIMI I AFTËSIVE TË TË DËGJUARIT

6.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi aftëson nxënësit që të ndërtojnë dhe të zhvillojnë njohuritë, aftësitë dhe vlerat e duhura për të dëgjuarit. Ai i udhëzon nxënësit se si të shmangin pengesat gjatë të dëgjuarit.

6.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1. aftëson nxënësit që të përcaktojnë qëllimin e dëgjimit;
- 6.2.2. ushtron nxënësit që të analizojnë dhe të vlerësojnë sjelljet e tyre gjatë të dëgjuarit;
- 6.2.3. aftëson nxënësit që të kuptojnë, analizojnë, interpretojnë dhe vlerësojnë tekstin që dëgjojnë;
- 6.2.4. pajis nxënësit me njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për të kuptuar dhe për të analizuar mjetet që përdor folësi për ta bërë interesant mesazhin e tij;
- 6.2.5. pajis nxënësit me njohuritë dhe me aftësitë e nevojshme për të përcaktuar faktet dhe opinionet, si dhe besueshmërinë dhe vlefshmërinë e tekstit që dëgjojnë;
- 6.2.6. aftëson nxënësit që të dallojnë gjatë të dëgjuarit shkakun dhe pasojën, problemin dhe zgjidhjen;
- 6.2.7. aftëson nxënësit që të vëzhgojnë dhe të kuptojnë gjestet, tonin, mimikën e fytyrës dhe gjuhën e trupit të folësit;
- 6.2.8. ushtron nxënësit që të pyesin, të përmbledhin dhe të parafrazojnë me qëllim që të arrijnë të kuptojnë një tekst;

- 6.2.9. edukon te nxënësit respektin për të drejtat e tjetrit që ka pikëpamje të kundërta me ta;
- 6.2.10. aftëson nxënësit të kapërcejnë pengesat gjatë të dëgjuarit si: paragjykimi, indiferenca, përfshirja emocionale etj.;
- 6.2.11. edukon nxënësit të jenë empatikë, si dhe të tregojnë respekt dhe vlerësim për folësin.

Standardi 7. ZHVILLIMI I NJOHURIVE DHE I AFTËSIVE TË NXËNËSVE RRETH SISTEMIT GJUHËSOR

7.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zhvillon te nxënësit aftësitë për të njohur e për të zbatuar rregullat gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit, si dhe për të vlerësuar aspektet funksionale e estetike të gjuhës. Mësuesi u krijon mundësi nxënësve për ta përdorur gjuhën në mënyrë efektive.

7.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 7.2.1. aftëson nxënësit për zbatimin e rregullave gramatikore dhe ndërtimin e përshtatshëm të fjalive, gjatë komunikimit me gojë dhe me shkrim;
- 7.2.2. aftëson nxënësit të dallojnë pjesët e ndryshme të ligjëratës (klasat e fjalëve), kategoritë e tyre gramatikore dhe t'i përdorin në trajtën e duhur gjatë komunikimit;
- 7.2.3. aftëson nxënësit të dallojnë dhe të përdorin saktë llojet e ndryshme të fjalive dhe funksionet e fjalëve në fjali;
- 7.2.4. kërkon nga nxënësit që të përdorin në mënyrë korrekte gjuhën standarde gjatë komunikimit me gojë dhe me shkrim;
- 7.2.5. aftëson nxënësit të njohin dialektet dhe pjesët e tjera të leksikut;
- 7.2.6. pajis nxënësit me njohuri dhe aftësi për dallimet fonetike, morfologjike e leksikore mes dialekteve të gjuhës shqipe;
- 7.2.7. kultivon te nxënësit vlerësimin për pasurinë leksikore të gjuhës shqipe;
- 7.2.8. përcjell te nxënësit njohuri për mënyrat e formimit të fjalëve në gjuhën shqipe, si dhe i aftëson ata që të dallojnë kuptimet e fjalëve dhe t'i përdorin për të pasuruar fjalorin e tyre;
- 7.2.9. pajis nxënësit me njohuri dhe aftësi për tingujt e shqipes dhe për klasifikimin e tyre, si dhe për theksin e fjalës dhe të fjalisë;
- 7.2.10. ndërton dhe zhvillon te nxënësit njohuri, aftësi dhe qëndrime rreth rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit në gjuhën shqipe;
- 7.2.11. nxit nxënësit të hulumtojnë rreth historisë së gjuhës shqipe;
- 7.2.12. edukon te nxënësit dashurinë dhe vlerësimin për gjuhën shqipe;
- 7.2.13. ndërgjegjëson nxënësit që të respektojnë dhe të vlerësojnë larminë gjuhësore.

4.2 Standardet profesionale të mësuesit të gjuhëve të huaja

Përshkrim përmbledhës

Mësuesi i gjuhës së huaj luan rol të rëndësishëm në përgatitjen e nxënësve *për t'i drejtuar ata me sukses drejt botës akademike dhe asaj të punës*. Standardet e mësuesit të gjuhës së huaj përmbajnë njohuri, aftësi, shprehje e qëndrime që ky mësues duhet të demonstrojë, si edhe përcaktojnë pritshmërinë e performancës që i nevojitet çdo mësuesi për të garantuar një mjedis të nxëni ku të gjithë nxënësit të komunikojnë në gjuhë të huaj. Standardet janë të ndërlidhura dhe të ndërvlarura midis tyre.

Standardet profesionale të mësuesit të gjuhës së huaj grupohen në 8 standarde dhe secili prej tyre ka rëndësi specifike dhe peshë të veçantë në formimin dhe në zhvillimin profesional të mësuesit. Këto standarde duhet të përmbushen nga çdo mësues i gjuhës së huaj për të ushtruar këtë profesion në të gjitha klasat e arsimit parauniversitar.

Standardi 1: KRIJIMI I AMBIENTIT INKURAJUES PËR MËSIMIN E GJUHËS SË HUAJ

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjuhës së huaj kupton proceset e përfshira në mësimin e një gjuhe tjetër. Ai i inkurajon nxënësit të marrin pjesë në veprimtaritë e organizuara për një përvetësim sa më të mirë të gjuhës së huaj.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1. inkurajon nxënësit të kuptojnë proceset për zhvillimin e aftësisë së të dëgjuarit në gjuhën e huaj;
- 1.2.2. inkurajon nxënësit të kuptojnë proceset për zhvillimin e aftësisë së të folurit në gjuhën e huaj;
- 1.2.3. motivon nxënësit të kuptojnë proceset për zhvillimin e aftësisë së të kuptuarit dhe të leximit në gjuhën e huaj;
- 1.2.4. motivon nxënësit të kuptojnë proceset për zhvillimin e aftësisë së shkrimit në gjuhën e huaj;

- 1.2.5. zbaton njohuri për përvetësimin e gjuhës së huaj duke projektuar një veprimtari të thjeshtë për të nxitur aftësinë e të dëgjuarit;
- 1.2.6. zbaton njohuri për përvetësimin e gjuhës së huaj duke projektuar veprimtari për zhvillimin e aftësive folëse;
- 1.2.7. zbaton njohuri për përvetësimin e gjuhës së huaj duke projektuar veprimtari të përshtatshme lidhur me të kuptuarit e një pjese leximi të zgjedhur;
- 1.2.8. zbaton njohuri për përvetësimin e gjuhës së huaj duke projektuar një aktivitet të thjeshtë.

Standardi 2: KOMUNIKIMI NË GJUHË TË HUAJ

2.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kompetent i gjuhës së huaj e kupton rëndësinë e komunikimit dhe bashkëvepron në mënyrën e duhur në gjuhën e caktuar në mjedise të ndryshme. Ai krijon ambient motivues për nxënësit për të zhvilluar biseda, prezantime dhe diskutime në gjuhë të huaj.

2.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1. vlerëson rëndësinë e komunikimit në gjuhë të huaj duke përfshirë të gjithë nxënësit në diskutime në çift ose në grup;
- 2.2.2. aftëson nxënësit të kuptojnë idenë kryesore dhe detajet e diskutimeve, prezantimeve, emisioneve televizive pa u mbështetur tek aparati vizual;
- 2.2.3. inkurajon nxënësit të marrin pjesë në biseda mbi tema të njohura që lidhen me veprimtaritë e përditshme dhe të mjedisit personal, me një shkallë të lartë të saktësisë gramatikore;
- 2.2.4. inicion, zhvillon dhe përfundon një bisedë rreth një situatë të caktuar;
- 2.2.5. bën prezantime në situata akademike, sociale ose të punës;
- 2.2.6. përcjell tek nxënësit informacionin e duhur me një gjuhë të saktë dhe të kuptueshme për ta;
- 2.2.7. menaxhon diskutimet dhe debatet e nxënësve mbi temat që diskutohen;
- 2.2.8. përzgjedh tema për të diskutuar, sipas moshës, interesave dhe njohurive të nxënësve.

Standardi 3: NJOHJA E KULTURËS DHE E HISTORISË SË VENDIT KU FLITET GJUHA E HUAJ

3.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kompetent i gjuhës së huaj ka njohuri të mjaftueshme për historinë, gjeografinë, ngjarjet bashkëkohore, si dhe kupton sjelljet, zakonet dhe traditat e popujve dhe të vendeve ku flitet gjuha e huaj. Ai iu jep mundësinë nxënësve që nëpërmjet gjuhës të mësojnë për kulturat dhe për traditat e këtyre vendeve dhe i prezanton këto njohuri tek nxënësit duke marrë parasysh moshën, interesat dhe nivelin gjuhësor të tyre.

3.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1 zotëron njohuri mbi figurat kryesore (p.sh., shkencëtarët, matematikanët, artistët, udhëheqësit etj.) dhe ngjarjet në të kaluarën dhe në të tashmen, ndërton ushtrime për tema të caktuara, si dhe shpjegon praktikat kulturore të një ose më shumë zonave ku flitet gjuha e huaj;
- 3.2.2 shpjegon thjesht dhe qartë strukturat sociale, rolet dhe qëndrimet (p.sh., klasa, gjinia, popullsia, familja, puna, koha e lirë) të paktën në dy prej vendeve ku flitet gjuha e huaj, si dhe krahason praktikat kulturore (p.sh., ceremonitë, marrëdhëniet ndërpersonale etj.);
- 3.2.3 zotëron njohuri të gjera për sa i përket kulturave të ndryshme, interpreton traditat dhe kulturat e vendeve ku flitet gjuha e huaj dhe i krahason ato me traditat dhe kulturën e vendit tonë;
- 3.2.4 përzgjedh tradita të vendeve të ndryshme dhe ndihmon nxënësit të gjejnë ngjashmëritë dhe ndryshimet midis tyre;
- 3.2.5 harton pyetje dhe ushtrime (veçanërisht gjatë brainstorming-it) mbi aspektet gjeografike (p.sh., burimet natyrore, moti/klima, shpërndarja e popullsisë, aktivitetet kryesore ekonomike), kur tekstet flasin për vende të ndryshme;
- 3.2.6 përdor harta, tabela, grafikë, imazhe elektronike etj., për të përshkruar dhe për të diskutuar për vendet ku flitet gjuha e huaj;
- 3.2.7 kupton sistemet politike dhe institucionale (p.sh., qeveria, arsimi, ligji dhe drejtësia), të paktën të dy prej vendeve ku flitet gjuha e huaj;
- 3.2.8 identifikon dhe përshkruan institucionet e rëndësishme sociale, rolet dhe perspektivat e tyre në vendet ku flitet gjuha e huaj;
- 3.2.9 analizon perspektiva të ndryshme të ngjarjeve historike dhe bashkëkohore të vendeve ku flitet gjuha e huaj, duke përdorur një shumëllojshmëri të mediave dhe të teknologjisë, krahason dhe bën dallimin e rolit dhe të ndikimit të figurave të shquara dhe të ngjarjeve të rëndësishme në zhvillimin e vendeve ku flitet gjuha e huaj.

Standardi 4: TË SHKRUARIT SI PROCES

4.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kompetent i gjuhës së huaj synon përdorimin e saktë të gjuhës së huaj gjatë procesit të të shkruarit, duke ndihmuar dhe duke motivuar nxënësit të shkruajnë lloje të ndryshme tekstesh. Ai zotëron mënyra dhe strategji të mësimdhënies për të gjitha fazat e të shkruarit.

4.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1 përzgjedh tema të larmishme për të shkruar me qëllim që ky proces të jetë i thjeshtë dhe tërheqës për nxënësit;
- 4.2.2 harton skema të gatshme, të cilat ndihmojnë nxënësin të shkruajnë me lehtësi një letër, tregim, ese etj.;
- 4.2.3 identifikon gabimet më të zakonshme që bëjnë nxënësit gjatë të shkruarit dhe mundëson korrigjimin e tyre në çift ose në grupe pune;
- 4.2.4 përdor me kujdes të gjitha fazat që përmban procesi i të shkruarit;
- 4.2.5 vlerëson përpjekjet e nxënësve gjatë procesit të të shkruarit dhe i ndihmon ata në zgjidhjen e problemeve;
- 4.2.6 kërkon nga nxënësit të ndjekin strukturat e të shkruarit dhe iu ofron atyre modele të ndryshme letrash, tregimesh, esesh.
- 4.2.7 inkurajon nxënësit të vetëvlerësojnë dhe të vlerësojnë njëri-tjetrin.

Standardi 5: PËRDORIMI I SAKTË I STRUKTURAVE GJUHËSORE DHE PASURIMI I FJALORIT

5.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kompetent i gjuhës së huaj është në gjendje të përdorë gjuhën e huaj dhe të ketë fjalor të pasur për të shpjeguar strukturën e saj në mënyrë të kuptueshme për nxënësit. Ai shpjegon me një fjalor të gjerë e të shumëllojshëm dhe përdor saktë strukturat gramatikore të gjuhës duke inkurajuar dhe mundësuar nxënësit të përdorin gjuhën standarde dhe fjalorin e duhur kur flasin dhe kur shkruajnë.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1 zotëron plotësisht gramatikën dhe sintaksën e gjuhës së huaj dhe inkurajon nxënësit të përdorin rregullat gjuhësore kur shkruajnë dhe kur flasin;

- 5.2.2 nxit nxënësit të analizojnë strukturat gjuhësore të gjuhës së huaj duke krijuar mundësi që ata të bëjnë dallimin midis gjuhës amtare dhe gjuhës së huaj;
- 5.2.3 lehtëson procesin e marrjes së strukturave gramatikore të vështira në gjuhën e huaj duke përdorur situata nga jeta e përditshme;
- 5.2.4 motivon nxënësit të korrigjojnë veten dhe shokët për sa i përket saktësisë gjuhësore dhe përdorimit të fjalorit të duhur kur flasin dhe kur shkruajnë;
- 5.2.5 argumenton përdorimin e strukturave gjuhësore në situata të ndryshme;
- 5.2.6 përzgjedh grupe të ndryshme sinonimike për të mësuar në orë të ndryshme mësimi, të cilat lidhen me temën dhe me moshën e nxënësve;
- 5.2.7 harton ushtrime të larmishme me fjalorin (harta semantike, tabela T etj.), ku nxënësit punojnë individualisht, në çift ose në grup;
- 5.2.8 kërkon në mënyrë sistematike nga nxënësit që të përdorin fjalorin e ri në situata personale;
- 5.2.9 organizon lojëra dhe konkurse që ndihmojnë nxënësit të zgjerojnë fjalorin e tyre;
- 5.2.10 prezanton situata të nxëni nga jeta reale dhe u mundëson nxënësve të përdorin fjalët dhe shprehjet e reja.

Standardi 6: PËRGATITJA DHE PËRSHTATJA E MATERIALEVE PLOTËSUESE

6.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kompetent i gjuhës së huaj kupton, përzgjedh dhe krijon materiale të shkruara në gjuhën e huaj për qëllime dhe audiencë të ndryshme. Ai përzgjedh materiale autentike nga interneti, gazeta, revista duke i përshtatur dhe duke i thjeshtuar në bazë të moshës dhe të nivelit gjuhësor të nxënësve.

6.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1 kupton mesazhin kryesor, detajet mbështetëse dhe kontekstin kulturor të materialeve komplekse;
- 6.2.2 përzgjedh informacione të printuara të marra nga burime të ndryshme, duke përfshirë mediat elektronike;
- 6.2.3 krijon materiale të shkruara që përfshijnë përshkrim, përkufizim dhe analiza;
- 6.2.4 përfshin nxënësit në përzgjedhjen dhe në përgatitjen e materialeve të ndryshme;
- 6.2.5 modelon materialet e përzgjedhura duke u bazuar në temën e mësimi;
- 6.2.6 përdor materiale autentike për të krijuar situata gjuhësore sa më afër gjuhës reale;
- 6.2.7 përzgjedh materiale online, të cilat i nevojiten për demonstrimin e temës së trajtuar dhe inkurajon nxënësit të përdorin faqe të sigurta interneti për të kërkuar informacionin e duhur mbi temën që i jepet;

- 6.2.8 përzgjedh tema nga zhanre të ndryshme, në përputhje me moshën, interesat dhe nivelin e nxënësve;
- 6.2.9 zotëron programet bazë të paketës *Office* dhe i vë ato në shërbim të përgatitjes dhe të përshtatjes së materialeve plotësuese dhe të shpjegimit të mësimi;
- 6.2.10 përdor me lehtësi platforma dhe aplikacione të ndryshme digjitale, të cilat lehtësojnë përshtatjen e materialeve plotësuese dhe ofrojnë një mësimdhënie efektive.

Standardi 7: PUNA ME PORTOFOLIN EVROPIAN TË GJUHËVE

7.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kompetent i gjuhës së huaj organizon punën në mënyrë efektive dhe racionale që nxënësit të punojnë në mënyrë krijuese me Portofolin Evropian të Gjuhëve. Ai harton me kujdes planin e punës me portofolin dhe kërkon nga nxënësit plotësimin dhe pasurimin e tij.

7.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 7.2.1 prezanton dhe u shpjegon nxënësve Portofolin Evropian të Gjuhëve, si edhe planin se si do të punohet dhe vlerësohet puna me atë;
- 7.2.2 kërkon që nxënësit të jenë objektivë në vetëvlerësimin e tyre, si dhe krijues në punën me portofolin;
- 7.2.3 vlerëson përparimin e nxënësve dhe i inkurajon ata të punojnë sistematikisht me materialet për portofolin;
- 7.2.4 eksploron strategji të ndryshme pune me portofolin dhe ua prezanton ato nxënësve;
- 7.2.5 organizon grupet e punës për prezantime projektsh të bazuara në punët e portofolit dhe në tematikat e zhvilluara në mësim;
- 7.2.6 nxit autonominë e nxënësve dhe inkurajon të mësuarin e sa më shumë gjuhëve.

4.3 Standardet profesionale të mësuesit të matematikës

Përshkrim përmbledhës

Standardet e mësuesit të matematikës përmbajnë njohuri, aftësi, shprehje e qëndrime që ky mësues duhet të demonstrojë në disa drejtime kryesore: në atë të **kompetencave matematikore**; në **kurrikulën përmbajtjesore të matematikës**, si dhe në **aftësitë praktike**.

- **Standardi për kompetencat matematikore** bazohet në konceptimin e matematikës si një e tërë. Konceptet, procedurat dhe proceset intelektuale duhet të jenë në raportin “e tëra është shumë më mirë se shumica e pjesëve”. Ky trajtim organizohet nga ndërthurja e gjashtë kompetencave matematikore që lidhen me: *zgjidhjen problemore, arsyetimin dhe vërtetimin, komunikimin matematikor, lidhjen konceptuale, modelimin dhe përdorimin e teknologjisë*.
- **Standardet për kurrikulën përmbajtjesore** të lëndës së matematikës fokusohen në demonstrimin nga mësuesi, të besimit në vetvete për njohuritë e tij matematikore që transmeton dhe për mënyrën se si i transmeton ato. Njohja e matematikës përfshin konceptet specifike të të gjitha tematikave: *numri, matja, gjeometria, algjebra dhe funksioni, si dhe statistika dhe probabiliteti*, të lidhura me procedurat përkatëse për t’ua transmetuar nxënësve.
- Arritja e standardeve kërkon të gjithë **inputin e aftësive dhe të qëndrimeve**. Këto standarde udhëheqin natyrën e mësuesit dhe temperamentin përkatës për të qenë një mësues matematike, një instruktor i mirë, një lehtësues i të nxënit, një planifikues kurrikule, një anëtar i një komuniteti profesionistësh në matematikë dhe një komunikues i mirë me nxënësit dhe me familjet e tyre.

Standardi 1: KONCEPTIMI I MATEMATIKËS NËPËRMJET KOMPETENCAVE MATEMATIKORE

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i matematikës zotëron dhe demonstroi aftësi në përdorimin e procedurave të zgjidhjes problemore duke arsyetuar me argumente matematikore, duke vlerësuar rigozitetin dhe kërkimin matematikor. Ai i komunikoi idetë matematikore në mënyrë të saktë dhe të kuptueshme, me shkrim dhe me gojë, duke përdorur dhe duke krijuar varësi midis koncepteve matematikore në kontekste brenda e jashtë matematikës. Mësuesi i matematikës përdori prezantime të ndryshme të njohurive matematikore për të mbështetur dhe për të thelluar të kuptuarin matematikor të nxënësve dhe përdori teknologjinë si një mjet thelbësor për mësimdhënien dhe nxënien në matematikë.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1. identifikon dhe parashtron probleme matematikore në mënyra të ndryshme;
- 1.2.2. zgjidh problema që përfshijnë matematikën në kontekste dhe në praktika nga jeta reale;
- 1.2.3. ndërton njohuri të reja matematikore nëpërmjet zgjidhjes problemore;
- 1.2.4. modelon matematikisht situata reale dhe gjykon vlefshmërinë e modelit;
- 1.2.5. monitoron dhe gjykon proceset e zgjidhjes problemore në matematikë;
- 1.2.6. arsyeton dhe operon qartë me argumente matematikore;
- 1.2.7. konsideron arsyetimet dhe argumentet, si një aspekt themelor i mëimit të matematikës;
- 1.2.8. krijon dhe heton supozimet matematikore;
- 1.2.9. zhvillon dhe vlerëson argumentet dhe vërtetimet matematikore;
- 1.2.10. përzgjedh dhe përdori tipa të ndryshëm të arsyetimit dhe të metodave të vërtetimit;
- 1.2.11. përdori gjuhën e matematikës për të shprehur në mënyrë të saktë idetë;
- 1.2.12. komunikoi idetë e tij matematikore në mënyrë të kuptueshme dhe të qartë;
- 1.2.13. analizon dhe vlerëson idetë matematikore të dhëna nga të tjerët;
- 1.2.14. krijon lidhje varësie ndërmjet/nëpërmjet koncepteve të ndryshme matematikore në kontekste brenda dhe jashtë matematikës;
- 1.2.15. demonstroi idetë matematikore për ndërtimin e një produkti tjetër me lidhje logjike;
- 1.2.16. mbështet dhe thellon të kuptuarin matematik nëpërmjet prezantimeve të ndryshme;
- 1.2.17. përdori prezantimet për të modeluar dhe për të interpretuar fenomene matematikore, fizike dhe sociale;
- 1.2.18. përzgjedh, zbaton dhe modifikon ide matematikore nëpërmjet prezantimit të zgjidhjes problemore;

1.2.19. përdor teknologjinë për të rritur cilësinë e mësimdhënie - nxënies në matematikë si: mjete digjitale jetësore, programe kompjuterike matematikore (math type), llogaritje të grafikëve dhe të diagrameve, mënyra për mbledhjen e të dhënave dhe prezantime në software.

Standardi 2: MJESHTËRIA PËR NUMRAT DHE VEPRIMET ME TO

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i matematikës demonstroi aftësi dhe mjeshtëri në llogaritje, zotëron një të kuptuar konceptual të numrave, të mënyrave të paraqitjes së numrave dhe të marrëdhënieve midis tyre, sistemeve numerike, si dhe veprimeve me to.

2.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1. zotëron një të kuptuar konceptual të teorisë së numrave realë;
- 2.2.2. koncepton strukturën e sistemeve numerike, kuptimin e sasisë, marrëdhënien ndërmjet sasisë dhe paraqitjes simbolike;
- 2.2.3. krijon lidhjet ndërmjet koncepteve numerike, veprimeve dhe algoritmeve, vetive të numrave;
- 2.2.4. analizon dhe shpjegon konceptet matematikore, të cilat lidhen me veprimet, përfshirë numrat e plotë, racionalë, realë dhe numrat kompleks;
- 2.2.5. përdor veti të veprimeve me numrat, llogaritjet me mend dhe llogaritjet vlerësuese;
- 2.2.6. zbaton rregullat themelore për logaritmet dhe eksponencialët;
- 2.2.7. përdor kuptimin e numrave shumë të mëdhenj dhe shumë të vegjël, si dhe nocionet shkencore lidhur me to;
- 2.2.8. krahason ndryshimet e vetive të numrave në bashkësi të ndryshme;
- 2.2.9. krahason matricat dhe vektorët si sisteme, të cilat kanë disa veti të përbashkëta dhe të ndryshme të sistemit të numrave realë;
- 2.2.10. zotëron evoluimin e konceptit të numrit dhe veprimeve me numra nga një klasë në tjetrën;
- 2.2.11. demonstroi njohuri për historinë e zhvillimit të numrave dhe të sistemeve numerike, përfshirë kontributet e kulturave të ndryshme.

Standardi 3: ZHVILLIMI I ALGJEBRËS, I FUNKSIONIT DHE NJEHSIMET DIFERENCIALE DHE INTEGRALE⁷

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i matematikës njeh dhe demonstroi marrëdhëniet ndërmjet madhësive, mënyrat e prezantimit, si dhe analizën e këtyre marrëdhënieve. Ai prezanton në disa mënyra zgjidhjen e situatave problemore algjebrike dhe ndërton grafikë të funksioneve të ndryshme duke i lidhur me situata nga jeta reale.

Mësuesi i matematikës së arsimit të mesëm të lartë demonstroi dhe zbaton kuptimin e limitit, vazhdueshmërisë, derivatit dhe integralit, si një formim tërësor në teknikat dhe në zbatimet e njehsimeve.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. modelon situata problemore duke përdorur vetitë, grafikët dhe zbatimet e funksioneve;
- 3.2.2. përdor lidhjet ndërmjet paraqitjeve grafike, numerike dhe simboleve të funksioneve;
- 3.2.3. analizon lidhjet ndërmjet ndryshoreve, ekuacioneve, inekuacioneve dhe sistemeve algjebrike;
- 3.2.4. analizon modele, relacione dhe funksione me një dhe dy ndryshore;
- 3.2.5. aplikon formulat themelore të algjebërës;
- 3.2.6. zbaton konceptet kryesore të algjebërës për të shpjeguar veprimet algjebrike dhe strukturat algjebrike;
- 3.2.7. përdor modele të ndryshme matematikore për të paraqitur marrëdhëniet e madhësive;
- 3.2.8. argumenton shndërrimet algjebrike të shprehjeve shkronjore, ekuacioneve dhe inekuacioneve;
- 3.2.9. zbaton konceptet për relacionet dhe për funksionet;
- 3.2.10. zbaton konceptet për vargjet numerike dhe për progresionet;
- 3.2.11. përdor teknologjinë për të demonstruar ide algjebrike, grafikë funksionesh dhe zgjidhje problemash;
- 3.2.12. përdor tabela, grafikë, teknika algjebrike për të zgjidhur ekuacione, inekuacione dhe sisteme;
- 3.2.13. referon evoluimin e koncepteve algjebrike nga njëra klasë në tjetrën;

⁷ Njehsimet diferenciale dhe integrale i referohen mësuesit të arsimit të mesëm të lartë.

3.2.14. demonstroi njohuri për historinë e zhvillimit të algebrës dhe të funksionit, përfshirë kontributin e kulturave të ndryshme;

Vetëm për mësuesit e arsimit të mesëm të lartë:

3.2.15. demonstroi njohje konceptuale dhe thelbësore të koncepteve bazë të njehsimit diferencial dhe integral;

3.2.16. përdori kuptimin e limitit, vazhdueshmërisë në situata të ndryshme problemore;

3.2.17. zbatonte konceptet e njehsimit diferencial dhe integral në zgjidhjen e problemeve të algebrës, gjeometrisë, fizikës etj.;

3.2.18. demonstroi njohuri për historinë e zhvillimit të njehsimeve diferenciale e integrale, përfshirë kontributet e kulturave të ndryshme.

Standardi 4: PROCESET E MATJES DHE TË TRIGONOMETRISË, METODAT GJEOMETRIKE NË PLAN DHE NË HAPËSIRË

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i matematikës zbaton dhe përdor konceptet për matje të drejtpërdrejta me anë të mjeteve të matjes. Ai zbaton matjet me anë të formulave kryesore të matjeve dhe të trigonometrisë duke krahasuar rezultatin dhe vlerësimin e përafërt. Mësuesi i matematikës përdor arsyetimin dhe vërtetimin gjeometrik për të zgjidhur situata problemore gjeometrike abstrakte ose të lidhura me jetën reale. Ai përdor përfytyrimin hapësinor dhe modele të ndryshme për të shpjeguar dhe për të analizuar hapësirat gjeometrike, ndërtimin dhe vetitë e tyre.

4.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

4.2.1. përdor kalimet e njëvlershme nga një sistem matjeje në një tjetër;

4.2.2. aplikon teknika të përshtatshme, mjete dhe formula për të përcaktuar matjet dhe zbatimet e tyre në kontekste të ndryshme;

4.2.3. interpreton formula për njehsimin e perimetrit, syprinës dhe vëllimit, si edhe masa këndesh në figura gjeometrike, në plan dhe në hapësirë;

4.2.4. zotëron kuptimin e përafrimit në matje;

4.2.5. demonstroi raportet bazë trigonometrike në trekëndëshin kënddrejtë dhe të çfarëdoshëm;

4.2.6. referon për evoluimin e matjes si koncept nga njëra klasë në tjetrën;

4.2.7. demonstroi njohuri për historinë e zhvillimit të matjeve dhe të sistemeve të matjeve, përfshirë kontributin e kulturave të ndryshme;

- 4.2.8. përdor arsyetimin matematikor për të përgjithësuar, argumentuar dhe provuar marrëdhëniet gjeometrike;
- 4.2.9. demonstroi njohuri për konceptet dhe parimet e gjeometrisë euklidiane në forma dy dhe tredimensionale;
- 4.2.10. ekspozoi njohuri në rolin themelor të sistemit të aksiomave dhe të vërtetimeve në gjeometri;
- 4.2.11. analizon vetitë dhe marrëdhëniet me hapësirat dhe strukturat gjeometrike;
- 4.2.12. ndërton dhe përdor prezantime të formave dy dimensionale dhe tredimensionale dhe përfytyron një objekt nga pamje të ndryshme;
- 4.2.13. aplikon transformime dhe përdor kongruencën, ngjashmërinë, simetrinë, zhvendosjen dhe rrotullimin për të analizuar situata matematikore;
- 4.2.14. përdor modele konkrete vizatimi, për të shpjeguar idetë gjeometrike dhe aplikimet e tyre në botën reale;
- 4.2.15. referon për evoluimin e koncepteve gjeometrike nga njëra klasë në tjetrën;
- 4.2.16. zbaton formulat themelore të trigonometrisë në zgjidhjen e problemeve;
- 4.2.17. demonstroi njohuri për historinë e zhvillimit të gjeometrisë euklidiane dhe jo - euklidiane, përfshirë dhe kontributet e kulturave të ndryshme.

Standardi 5: ZBATIMI I STATISTIKËS DHE I PROBABILITETIT

5.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i matematikës njeh dhe përdor statistikën dhe probabilitetin për të analizuar, modeluar dhe zgjidhur problema nga jeta reale. Ai kryen eksperimente statistikore për çështje të ndryshme.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1 projekton hetime, mbledh të dhëna dhe përdor mënyra të ndryshme për t'i paraqitur ato, si dhe për të interpretuar prezantimet e tyre;
- 5.2.2 përdor metoda të përshtatshme si zgjedhja e rastit ose funksione të rastit për të kryer një studim statistikor;
- 5.2.3 përdor metoda statistikore të duhura dhe mjete teknologjike për të analizuar të dhëna dhe vëzhgime të përshkruara;
- 5.2.4 përdor konkluzione statistikore për të hartuar konkluzionet përfundimtare të të dhënave;
- 5.2.5 identifikon përdorimet e statistikës dhe të probabilitetit në ngjarje nga jeta reale;

- 5.2.6 harton konkluzione paraprake, përfshirë pasiguritë, për të vlerësuar probabilitetet dhe të dhënat e mbledhura, si dhe për të hartuar konkluzione dhe vendime përfundimtare;
- 5.2.7 demonstroi njohuri për elementet bazë të kombinatorikës dhe formulon zgjidhje të situatave problemore në kontekste reale;
- 5.2.8 përdor teknologjinë për të zgjidhur problema, përfshirë edhe përdorimin e strukturave diskrete dhe zbatimin e algoritmit;
- 5.2.9 demonstroi njohuri për historinë e zhvillimit të probabilitetit dhe të statistikës, përfshirë dhe kontributet e kulturave të ndryshme.

Standardi 6: QËNDRIME DHE VLERA NË MËSIMDHËNIEN E LËNDËS SË MATEMATIKËS

6.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i matematikës trajton me përgjegjshmëri rëndësinë e mësimdhënies, nxënies dhe vlerësimit në lëndën e matematikës duke përdorur situata të nxëni që e lidhin matematikën me jetën reale. Ai nxit vetëvlerësimin dhe vetëbesimin te nxënësit duke frymëzuar te ata faktin se matematikën mund ta mësojnë të gjithë.

6.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1 nxit te nxënësit të kuptuarin dhe komunikimin matematik;
- 6.2.2 planifikon situata të nxëni që lidhin matematikën me situata nga jeta reale;
- 6.2.3 nxit idetë origjinale të nxënësve në matematikë dhe prezantimin e tyre nëpërmjet detyrave krijuese dhe projekteve kurrikulare;
- 6.2.4 frymëzon te nxënësit kuriozitetin ose kërkueshmërinë për konceptet matematikore;
- 6.2.5 respekton punën e nxënësve (personale dhe në grup) dhe nxit pranimin me tolerancë të opinioneve të të tjerëve (madje edhe të kundërta) në argumentime apo në zgjidhje të situatave problemore matematikore;
- 6.2.6 demonstroi përgatitje dhe angazhim serioz në procesin e mësimdhënie-nxënies në lëndën e matematikës, duke përdorur metodën e induksionit dhe të deduksionit në situata konkrete matematikore;
- 6.2.7 nxit nxënësit të vetëvlerësojnë (ose të vlerësojnë shokun) progresin e tyre në lëndën e matematikës nëpërmjet kryerjes së ushtrimeve dhe zgjidhjes së situatave problemore;
- 6.2.8 inkurajon nxënësit të mësojnë nga gabimet e tyre dhe të përballen me sfidat e matematikës;
- 6.2.9 motivon nxënësit dhe nxit te ata vetëbesimin për të nxënësit në matematikë.

4.4 Standardet profesionale të mësuesit të fizikës

Standardet profesionale të mësuesit të fizikës duhet të përmbushen nga çdo mësues i fizikës që e ushtron këtë profesion në të gjitha klasat e arsimit parauniversitar. Këto standarde, mësuesi duhet t'i përmbushë gjatë gjithë karrierës së tij, pasi përmbajnë kompetencat që duhet të zotërojë mësuesi për zotërimin e njohurive bazë dhe të praktikave profesionale në procesin mësimor, si dhe për zhvillimin e vazhdueshëm profesional të tij.

Standardi 1: KËRKIMI SHKENCOR, LIDHJA E FIZIKËS ME TEKNOLOGJINË DHE ZBATIMI I LIGJEVE TË SAJ NË SITUATA TË JETËS SË PËRDITSHME

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës shpjegon, zbaton dhe vlerëson procesin e kërkimit shkencor në lëndën e fizikës

Ai vlerëson lidhjen e fizikës me teknologjinë dhe argumenton zbatimin e ligjeve të saj në situata reale të jetës së përditshme.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

1.2.1. zotëron hapat e procedurës për planifikimin e një kërkimi shkencor që përmban:

- a) përzgjedhjen e pajisjeve të përshtatshme për të kryer kërkimin shkencor,
- b) formulimin e një pyetjeje shkencore apo të një hipoteze të testueshme,
- c) kryerjen e provave dhe mbrojtjen me argumente të hipotezës së ngritur apo të pyetjes shkencore;

1.2.2. përdor aparatin matematikor për mbledhjen, përpunimin dhe nxjerrjen e rezultateve gjatë eksperimenteve;

1.2.3. demonstroi aftësitë për zbatimin e praktikave të sigurta në përdorimin e instrumenteve dhe funksionimin e tyre gjatë veprimtarive praktike të fizikës në klasat laboratorike;

1.2.4. përdor pajisjet e duhura për matjen e madhësive fizike gjatë demonstrimit të parimeve, dukurive dhe ligjeve të fizikës;

1.2.5. paraqet, ilustron me shembuj dhe mbron me argumente rezultatet e kërkimit;

1.2.6. udhëzon nxënësit dhe i nxit ata të përfshihen në kërkimin shkencor;

1.2.7. përdor kriteret për vlerësimin e nxënësve në procesin e kërkimit shkencor;

- 1.2.8. analizon marrëdhënien ndërmjet fizikës, teknologjisë dhe veprimtarive në jetën e përditshme;
- 1.2.9. përkufizon saktë hipotezat, ligjet, teoritë dhe parimet për t'i testuar ato në situata të jetës reale;
- 1.2.10. jep shembuj konkretë të aftësive krijuese, mendimit kritik dhe inovacionit gjatë kërkimit shkencor;
- 1.2.11. përdor simbole të unifikuara për të njëjtin koncept fizik në të gjitha tekstet e fizikës;
- 1.2.12. shpjegon rëndësinë e zhvillimit të njohurive bazë të fizikës në perspektivën historike;
- 1.2.13. përdor kompjuterin për ndërtimin e grafikëve, kryerjen e procedurave statistikore, mbledhjen, analizimin dhe interpretimin e të dhënave.

Standardi 2: FORCAT DHE LËVIZJA

2.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës përdor konceptet që përshkruajnë lëvizjet e trupit dhe ligjet që lidhen me veprimin e forcave që shkaktojnë këto lëvizje.

2.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1 shpjegon konceptet e vendndodhjes, shpejtësisë dhe nxitimit të pikës materiale dhe të trupit të ngurtë në intervale të ndryshme të kohës;
- 2.2.2 dallon madhësitë fizike skalare nga ato vektoriale;
- 2.2.3 përshkruan efektet e forcave gravitacionale, elektromagnetike, bërthamore dhe të dobëta në situata të jetës reale;
- 2.2.4 shpjegon lëvizjen e trupit në plan dhe në hapësirë në çdo çast të kohës, duke e interpretuar me shembuj konkretë;
- 2.2.5 shpjegon konceptin e forcës, llojet e saj dhe zbatimet e ligjeve të dinamikës në situata reale;
- 2.2.6 shpjegon dukurinë e inercisë, momentet e inercisë, momentin e forcës, momentin e çiftit të forcave, forcat dhe çiftet e forcave që zbatohen respektivisht në lëvizjet drejtvizore dhe rrotulluese;
- 2.2.7 përdor ligjet e ruajtjes dhe i zbaton ato në situata reale të jetës së përditshme;
- 2.2.8 parashikon lëvizjen e trupit në çdo çast të kohës kur njihen kushtet fillestare të lëvizjes së tij;
- 2.2.9 përdor konceptin e forcës së rëndësës në problemet që lidhen me ligjin e tërheqjes së gjithësisë, rënien e lirë të trupave dhe lëvizjen e projektuar;
- 2.2.10 zbaton ligjet e Njutonit për një trup, lëvizja e të cilit shkaktohet nga një forcë ose nga një rezultante forcash që veprojnë mbi të;

- 2.2.11 zbaton ligjet e ruajtjes për një trup kur mbi të nuk veprojnë forcat e jashtme;
- 2.2.12 përdor lidhjen ndërmjet punës dhe energjisë për të analizuar lëvizjen e trupave, të cilët janë nën veprimin e forcave konservative ose jo konservative.

Standardi 3: FORCA DHE ENERGJIA

3.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës shpjegon konceptin e energjisë dhe format e ndryshme të saj, si dhe proceset përmes të cilave energjia shkëmbehet nga një trup te një tjetër apo shndërrohet nga një formë në një tjetër.

3.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1 përshkruan burimet e ripërtëritshme dhe të paripërtëritshme të energjisë;
- 3.2.2 liston format e ndryshme të energjisë dhe i përshkruan ato nëpërmjet shembujve konkretë (kinetike, potenciale, mekanike, potenciale, elasticitetit, kimike, elektrike, bërthamore, termike, radioaktive);
- 3.2.3 shpjegon lidhjen e punës me energjinë;
- 3.2.4 shpjegon ligjin e ruajtjes dhe të shndërrimit të energjisë mekanike;
- 3.2.5 tregon si e shfrytëzon njeriu energjinë për nevojat e jetës së përditshme.

Standardi 4: VALËT MEKANIKE DHE ELEKTROMAGNETIKE

4.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës shpjegon natyrën dhe vetitë e valëve mekanike dhe elektromagnetike, si dhe tregon se si bashkëveprojnë ato me lëndën.

4.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1 identifikon llojet e valëve dhe shpjegon vetitë dhe karakteristikat e tyre;
- 4.2.2 identifikon madhësitë fizike që karakterizojnë valët mekanike dhe elektromagnetike;
- 4.2.3 analizon shpejtësinë e valës dhe varësinë e saj nga mjedisi ku përhapet;
- 4.2.4 shpjegon karakteristikat e tingullit dhe kushtet e përhapjes së tij në mjedise të ndryshme;
- 4.2.5 bën dallimin mes vetive fizike dhe vetive fiziologjike të tingullit;

- 4.2.6 interpreton parimet bazë të optikës gjeometrike dhe të optikës fizike;
- 4.2.7 analizon me shembuj përdorimin e ligjeve të optikës gjeometrike në ndërtimin e sistemeve optikë si: syri, mikroskopi, teleskopi;
- 4.2.8 analizon dualizmin valë-thërrmijë dhe relacionin e papërcaktueshmërisë.

Standardi 5: NXEHTËSIA DHE TEMPERATURA

5.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës shpjegon si lidhen nxehtësia me temperaturën përmes ligjeve të termodinamikës.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1 shpjegon konceptet bazë të nxehtësisë e të temperaturës dhe se si ndryshon temperatura nga vetitë e lëndës;
- 5.2.2 zbaton ligjet e termodinamikës duke analizuar lidhjet e temperaturës, punës, energjisë dhe entropisë;
- 5.2.3 përdor formulën që shpreh lidhjen përmes nxehtësisë dhe punës për sistemet termodinamike;
- 5.2.4 analizon teorinë molekulare-kinetike të lëndës;
- 5.2.5 identifikon proceset e kthyeshme dhe të pakthyeshme duke zbatuar ligjet e termodinamikës;
- 5.2.6 njehson madhësitë termodinamike gjatë zbatimit të ligjeve të gazeve;
- 5.2.7 analizon lidhjen mes nxehtësisë, punës dhe rendimentit në motorët termikë.

Standardi 6: ELEKTRICITETI DHE MAGNETIZMI

6.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës shpjegon elektricitetin dhe magnetizmin, si dhe lidhjen ndërmjet tyre.

6.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1 shpjegon karakteristikat dhe natyrën e ngarkesës elektrike, fushës elektrike dhe potencialit elektrik;

- 6.2.2 ndërton skemat e qarqeve në seri dhe në paralel, si dhe përshkruan elementet e një qarku elektrik;
- 6.2.3 tregon si ndikon fusha magnetike mbi një ngarkesë elektrike apo mbi një përcjellës me rrymë;
- 6.2.4 tregon si ndikon rryma që kalon në përcjellësin drejtvizor ose te një solenoid për lindjen e fushës magnetike;
- 6.2.5 demonstroi dukurinë e induksionit elektromagnetik;
- 6.2.6 analizon përdorimet e magnetëve dhe të fushave magnetike në jetën e përditshme;
- 6.2.7 ilustron nëpërmjet demonstrimeve vizuale apo simulimeve, ngarkesat elektrike, fushën elektrike, potencialin elektrik dhe intensitetin e rrymës elektrike;
- 6.2.8 analizon ndërtimin dhe funksionimin e elektromagnetëve, elektromotorëve dhe gjeneratorëve.

Standardi 7: STRUKTURA E ATOMIT DHE E BËRTHAMËS

7.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës shpjegon strukturën e atomit dhe të bërthamës.

7.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 7.2.1 shpjegon modelin e strukturës së atomit;
- 7.2.2 analizon formulën që shpreh lidhjen e energjisë së elektronit në nivele të ndryshme energjetike me frekuencën që i përgjigjet vijave spektrale të atomeve të ndryshme;
- 7.2.3 tregon karakteristikat e grimcave elementare;
- 7.2.4 shpjegon ligjet e rrezatimit termik dhe dukurinë e fotoefektit;
- 7.2.5 analizon reaksionet bërthamore duke u mbështetur në ligjin e ruajtjes së ngarkesave dhe përdorimet e tyre;
- 7.2.6 identifikon përdorimet e radioaktivitetit në shkencë dhe në teknologji;
- 7.2.7 shpjegon si përftohen dhe si transmetohen rrezatimet radioaktive;
- 7.2.8 analizon bashkëveprimin e rrezatimeve me lëndën dhe me organizmat e gjalla.

Standardi 8: TEORIA SPECIALE E RELATIVITETIT

8.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i fizikës shpjegon elementet bazë të teorisë speciale të relativitetit dhe zbatimet e saj, elementet e mekanikës kuantike dhe fizikën e trupit të ngurtë.

8.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 8.2.1 shpjegon lidhjen e kohës, hapësirës dhe masës në teorinë speciale të relativitetit;
- 8.2.2 interpreton dualizmin valë-thërrmijë dhe parimin e papërcaktueshmërisë;
- 8.2.3 tregon natyrën e mekanikës kuantike dhe bashkëveprimin ndërmjet rrezatimit dhe lëndës;
- 8.2.4 tregon rolin e elementeve të elektronikës, si: përcjellësit, gjysmëpërcjellësit në ndërtimin e diodave dhe të transistorëve;
- 8.2.5 përcakton ndryshimin e madhësive fizike në lëvizjen relativiste dhe shpjegon shkakun e ndryshimit të këtyre madhësive;
- 8.2.6 demonstroi me modele teorike të thjeshta vetitë e lëndës dhe bashkëveprimin e lëndës me energjinë;
- 8.2.7 përshkruan rëndësinë e energjisë së kuantifikuar dhe tregon si varet ajo nga lloji i atomit dhe natyra e lëndës.

4.5 Standardet profesionale të mësuesit të biologjisë

Standardet profesionale të mësuesve të biologjisë ndahen në gjashtë standarde, të cilat lidhen organikisht me standardet e përgjithshme profesionale të mësuesit. Hierarkia në renditjen e standardeve nuk është e rëndësishme sepse të gjitha aspektet e mësimdhënies-nxënies që ato pasqyrojnë, janë njësoj të rëndësishme.

Të gjithë mësuesit e biologjisë për të qenë të suksesshëm duhet të përmbushin si standardet e përgjithshme profesionale, ashtu edhe standardet specifike lëndore.

Standardi 1: NJOHURI PËR BIOLOGJINË MOLEKULARE DHE QELIZORE

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i biologjisë zotëron një kuptim të thellë të koncepteve të biologjisë qelizore.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1. demonstroi njohje të strukturës dhe të funksionit të acideve nukleike, proteinave, karbohidrateve, lipideve dhe reaktivitetit kinetik të enzimave;
- 1.2.2. analizon përdorimin dhe sintezën e materialeve organike nga sistemet e gjalla, marrëdhëniet e këtyre proceseve në prodhimin e energjisë dhe përdorimin në nivel qelizor;
- 1.2.3. demonstroi njohje të metodave themelore dhe të proceseve të përdorura për hulumtimin e qelizave, biologjisë molekulare, indeve të specializuara, organeve dhe organizmit;
- 1.2.4. vizaton dhe përshkruan modele që paraqesin reaksione kimike bërthamore dhe qelizore kimike në nivel mikroskopik dhe makroskopik;
- 1.2.5. tregon përdorimin e teknologjisë dhe instrumentet e përdorura për të studiuar fenomenet biologjike në nivel qelizor për prokariotët dhe për eukariotët;
- 1.2.6. përcakton ecurinë historike të studimeve të biologjisë qelizore duke theksuar ndryshimet në njohuritë mbi përparimet në teknologji dhe tregon pasojat shoqërore.

Standardi 2: BAZAT MOLEKULARE TË TRASHËGIMISË

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i biologjisë zotëron një kuptim të thellë të bazave molekulare të trashëgimisë dhe probabilitetin matematikor lidhur me gjenealogjinë.

2.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1. analizon natyrën dhe funksionin e gjenit, duke vënë theksin mbi bazat molekulare të trashëgimisë dhe shprehjen e gjenit;
- 2.2.2. kupton proceset që përfshihen në sekuencën e gjeneve dhe të teknologjive që do të kontribuojnë në përparimet në këtë fushë;
- 2.2.3. demonstroi njohje të shpjegimeve gjenetike dhe matematikore që lidhen me probabilitetin e transmetimit të tipareve dhe me defektet në organizmat;
- 2.2.4. demonstroi njohje të bazave dhe ndikimin e koncepteve *mutacion* dhe *zhdukje*;
- 2.2.5. kupton konceptet, teknologjitë dhe pasojat që lidhen me zbatimet e ADN-së rekombinante;
- 2.2.6. tregon përdorimin e instrumenteve të përdorura në studimet bioteknologjike;
- 2.2.7. përcakton ecurinë historike të studimeve të bioteknologjisë duke theksuar ndryshimet në njohuritë mbi përparimet në teknologji dhe tregon pasojat shoqërore;
- 2.2.8. zhvillon, zgjedh dhe realizon punë të sigurt dhe të përshtatshme në laborator, në terren dhe në klasë, si dhe aktivitete për të zhvilluar te nxënësit të kuptuarit e bioteknologjisë.

Standardi 3: EVOLUCIONI BIOLOGJIK

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i biologjisë zotëron një të kuptuar të thellë të evolucionit biologjik.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. shpjegon diversitetin biologjik duke vënë theksin në marrëdhëniet evolutive midis grupeve të mëdha;

- 3.2.2. analizon proceset e seleksionimit natyror dhe të formimit të llojeve në të cilat një pjesë ose e tëra e tipit, klasës rendit, gjinisë dhe llojeve të organizmave kanë evoluar ose janë zhdukur gjatë kohës;
- 3.2.3. demonstroi njohje të evidencave nga anatomia krahasuese, sjelljet, embriologjia, gjenetika, paleontologjia dhe studimet fiziologjike që kontribuojnë në shpjegimet e teorisë së evolucionit;
- 3.2.4. krahason dhe dallon strukturat qelizore dhe nën qelizore dhe proceset molekulare midis grupeve të mëdha të organizmave;
- 3.2.5. përcakton ecurinë historike të studimeve të evolucionit duke theksuar ndryshimet në njohuritë mbi përparimet në teknologji dhe tregon pasojat shoqërore.

Standardi 4: BIOLOGJIA E ORGANIZMAVE DHE DIVERSITETI

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i biologjisë zotëron një kuptim të thellë të biologjisë së organizmave dhe të diversitetit.

4.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1. demonstroi të kuptuarit e biologjisë molekulare dhe të biokimisë së proceseve themelore të funksioneve metabolike në sisteme të ndryshme të organizmave të gjalla;
- 4.2.2. shpjegon se si organizmat njohin dhe lokalizojnë sinjale të ndryshme për të mbajtur homeostazën kudo në gjithë organizmin;
- 4.2.3. analizon diversitetin biologjik që përfshin strukturën, funksionin dhe nomenklaturat e grupeve të mëdha të organizmave në nivel lokal, rajonal dhe global;
- 4.2.4. harton dhe shpjegon modelet që tregojnë se si organizmat reagojnë ndaj stimuljeve brenda dhe jashtë organizmit;
- 4.2.5. analizon lidhjet midis funksioneve të sistemeve të ndryshme të organizmit;
- 4.2.6. demonstroi përdorimin e instrumenteve të ndryshme dhe të teknologjive që mundësojnë studimin e organizmave në nivele mikroskopike dhe mikroskopike;
- 4.2.7. zhvillon, zgjedh dhe realizon veprimtari të sigurta dhe të përshtatshme në laborator, në terren dhe në klasë, për të zhvilluar te nxënësit të kuptuarit e biologjisë së organizmave dhe diversitetin e tyre.

Standardi 5: EKOLOGJIA

5.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i biologjisë zotëron të kuptuarit e ekologjisë.

5.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. analizon kategoritë e bashkëveprimit dhe të varësisë së ndërsjelltë të organizmave në ekosisteme të ndryshme, duke përfshirë ndikimet mjedisore dhe faktorët kufizues që ndikojnë mbi to;
- 5.2.2. kupton konceptet dhe ndikimin e dinamikës së popullatave në mjedise dhe në komunitete;
- 5.2.3. vlerëson ndikimin e njeriut në mjedis, si dhe ndikimin e mjedisit ndaj njerëzve;
- 5.2.4. analizon ndikimin e klimës, lartësisë, gjeografisë etj., në vendndodhjen e bashkësive bimore dhe në habitatet e kafshëve;
- 5.2.5. kryen studime në terren për të zbuluar praninë e llojeve të ndryshme si indikatorë për shëndetin e ekosistemit;
- 5.2.6. demonstroi përdorimin e instrumenteve të ndryshme, teknologjisë dhe strategjive të përdorura në hulumtimin e ekologjisë;
- 5.2.7. zhvillon, zgjedh dhe realizon veprimtari të përshtatshme dhe të sigurta, në laborator në terren dhe në klasë, për të zhvilluar te nxënësit të kuptuarit e ekosistemeve lokale, rajonale dhe globale.

Standardi 6: NJOHURI MBI LËNDËN, ENERGJINË DHE ORGANIZIMIN NË SISTEMET E GJALLA

6.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i biologjisë zotëron një kuptim të thellë mbi lëndën, energjinë dhe organizimin në sistemet e gjalla.

6.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1. analizon rrjedhën dhe transformimin e energjisë në sistemet biologjike dhe në mjedisin fizik;
- 6.2.2. kupton shpërndarjen dhe sasinë e organizmave dhe të popullatave në ekosisteme që kufizohen nga disponueshmëria e lëndës dhe e energjisë;

- 6.2.3. skicon modele që tregojnë ndërtimin dhe ndarjen e qartë të molekulave në reaksionet biologjike;
- 6.2.4. analizon shpërndarjen dhe sasinë e organizmave brenda një ekosistemi të kufizuar nga disponueshmëria e lëndës dhe e energjisë;
- 6.2.5. zhvillon, zgjedh dhe realizon veprimtari të përshtatshme dhe të sigurta, në laborator, në terren dhe në klasë, për të zhvilluar te nxënësit të kuptuarit e faktorëve fizikë dhe kimikë në lidhje me sistemet e gjalla.

4.6 Standardet profesionale të mësuesit të kimisë

Mësuesit e kimisë duhet të zotërojnë një kuptim të thellë dhe të plotë të njohurive dhe të aftësive të nevojshme për profesionin e mësuesisë dhe t'i përdorin ato për të ndihmuar nxënësit të përgatiten për sfidat dhe mundësitë që ofron shoqëria e hapur. Kjo kërkon aftësinë për të identifikuar, kuptuar, analizuar, sintetizuar dhe vlerësuar parimet bazë, konceptet themelore, përmbajtjen e përcaktuar në këto standarde, për t'i zbatuar ato në planifikimin efektiv të mësimdhënies dhe të vlerësimit.

Standardi 1: STRUKTURA E ATOMIT

1.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit e kimisë zotërojnë një kuptim të gjerë dhe tërësor të strukturës së atomeve.

1.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi zotëron:

- 1.2.1 masën, ngarkesën dhe strukturën e grimcave në atom;
- 1.2.2 modelet historike dhe bashkëkohore të strukturës së atomit;
- 1.2.3 konfigurimin elektronik të atomeve e të joneve dhe ndikimin e tij në sjelljet kimike;
- 1.2.4 marrëdhëniet midis grimcave përbërëse të atomeve dhe të strukturës së tabelës periodike;
- 1.2.5 ndryshimin e vetive fizike dhe kimike të elementeve sipas periodave të tabelës periodike;
- 1.2.6 parimet e teorisë kinetike molekulare;
- 1.2.7 lëvizjen, strukturën dhe ndërveprimin e grimcave në lëndët në gjendje të ngurtë, të lëngët dhe të gaztë;
- 1.2.8 karakteristikat e elementeve, molekulave, joneve, komponimeve dhe përzierjeve;
- 1.2.9 vetitë kimike dhe fizike të lëndës dhe natyrën e shndërrimeve kimike dhe fizike të saj;
- 1.2.10 përbërjen e tretësirave, faktorët që ndikojnë në tretshmëri dhe njësitë e përqendrimit;
- 1.2.11 rregullat e nomenklaturës së substancave inorganike.

Standardi 2: LIDHJET KIMIKE

2.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit e kimisë zotërojnë një kuptim të gjerë dhe tërësor të parimeve të lidhjes kimike dhe të karakteristikave të forcave ndërmolekulare.

2.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi zotëron:

- 2.2.1 karakteristikat e lidhjes jonike, lidhjes kovalente, lidhjes metalike dhe parimet e lidhjes kimike;
- 2.2.2 përdorimin e strukturave Lewis për të përshkruar lidhjet kimike në një molekulë;
- 2.2.3 zbatimin e teorisë së shtytjes së çifteve elektronike të shtresës valentore (VSEPR), teorisë së lidhjes valentore dhe teorisë së orbitaleve molekulare;
- 2.2.4 përcaktimin e gjeometrisë molekulare të molekulave dhe të joneve;
- 2.2.5 karakteristikat e llojeve të ndryshme të forcave ndërmolekulare, si forcat dipol-dipol, forcat e dispersionit dhe forcat e lidhjes hidrogjenore.

Standardi 3: REAKSIONET KIMIKE

3.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit e kimisë zotërojnë një kuptim të gjerë dhe tërësor të reaksioneve të përgjithshme kimike inorganike, si dhe të parimeve të aktivitetit kimik.

3.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi zotëron:

- 3.2.1 llojet kryesore të reaksioneve kimike inorganike dhe treguesit e mundshëm të një reaksioni kimik;
- 3.2.2 konceptin e molit dhe përdorimin e tij në njehsimet kimike, si reaktantët kufizues, rendimenti teorik dhe rendimenti në përqindje;
- 3.2.3 ligjin e ruajtjes së masës dhe zbatimin e tij në barazimin e reaksioneve kimike;
- 3.2.4 teorinë e goditjeve dhe faktorët që ndikojnë në shpejtësinë e reaksioneve kimike;
- 3.2.5 kinetikën kimike duke përfshirë shpejtësinë e reaksionit, konstanten e shpejtësisë, ligjin e shpejtësisë, rendin e reaksionit dhe mekanizmat e reaksioneve bazë;
- 3.2.6 natyrën dinamike të ekuilibrit kimik, konstanten e ekuilibrit dhe faktorët që ndikojnë në ekuilibrin kimik;

- 3.2.7 përkufizimet e acideve dhe të bazave sipas Arrheniusit, Brønsted- Lowry dhe Lewis dhe përcaktimin e pH dhe pOH në acidet dhe në bazat e forta dhe të dobëta;
- 3.2.8 mënyrën e funksionimit të sistemeve tamponë, si dhe parimet e zbatimit të titrimit acido-bazik;
- 3.2.9 parimet dhe zbatimet e elektrokimisë, duke përfshirë elektrolizën dhe elementin galvanik, potencialet elektrodike dhe ekuilibrin elektrolitik.

Standardi 4: TERMOKIMIA

4.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit e kimisë zotërojnë një kuptim të gjerë dhe tërësor të ligjeve të termodinamikës, si dhe zbatimin e tyre në sistemet kimike.

4.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi zotëron:

- 4.2.1 parimet dhe zbatimet e tri ligjeve të termodinamikës;
- 4.2.2 format e energjisë dhe transformimin e energjisë nga një formë në një tjetër;
- 4.2.3 përdorimin e kalorimetrit për të përcaktuar sasinë e nxehtësisë së thithur ose të çliruar në reaksionet kimike dhe proceset fizike;
- 4.2.4 lidhjen ndërmjet ndryshimeve energjetike, formimit dhe prishjes së lidhjeve kimike.

Standardi 5: KIMIA ORGANIKE

5.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit e kimisë zotërojnë një kuptim të gjerë dhe tërësor të kimisë organike.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi zotëron:

- 5.2.1 karakteristikat lidhjeve kimike të atomit të karbonit, duke përfshirë lidhjet njëfishe, lidhjet shumëfishe dhe hibridizimin;
- 5.2.2 përbërjen, strukturën dhe vetitë e komponimeve organike;
- 5.2.3 emërtimin e komponimeve organike dhe grupeve funksionore;
- 5.2.4 llojet kryesore të reaksioneve organike, reaktantët dhe produktet e reaksioneve më të përgjithshme organike.

4.7 Standardet profesionale të mësuesit të qytetarisë, sociologjisë dhe ekonomisë

Përshkrim përmbledhës

Qytetaria përmbledh në vetvete një tërësi konceptesh ose vlerash themelore që janë të përbashkëta për të gjithë demokracitë moderne. Të kuptuarit ashtu siç duhet i këtyre koncepteve, i vlerave dhe i marrëdhënieve të tyre në kushtet e ndryshimeve të shpejta, si dhe i rreziqeve që bartin, është kushti paraprak për një pjesëmarrje të efektshme dhe të përgjegjshme të qytetarëve në procesin e rindërtimit demokratik.

Standardet e mësuesit të qytetarisë përmbajnë **njohuri, aftësi, shprehi e qëndrime**, të cilat janë të domosdoshme për mësuesin si qytetar dhe për mësuesin si mësimdhënës, i cili ka marrë përsipër të mundësojë realizimin e kurrikulës së lëndëve të qytetarisë, të sociologjisë dhe të ekonomisë në arsimin parauniversitar.

Cilat janë disa nga kompetencat e mësuesit, si një ndër aktorët kryesorë në procesin e edukimit për qytetarinë demokratike?

Të mësuarit për qytetarinë demokratike përfshin disa aftësi të mësimdhënies që janë të rëndësishme për procesin e aftësimit të nxënësve për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm, si:

- aftësia për t'i parë problemet nga këndvështrimi i nxënësit duke marrë parasysh prejardhjen, moshën dhe nivelin e tij arsimor, si dhe aftësia për të mos paragjykuar qëndrimet dhe perceptimet që janë të ndryshme nga të tijat;
- aftësia për të kuptuar, pranuar dhe respektuar ngjashmëritë dhe ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet mësuesve dhe nxënësve, si dhe ndërmjet nxënësve;
- respektimi i të drejtave të nxënësve dhe ndjeshmëria ndaj nevojave dhe interesave të tyre;
- aftësia për të trajtuar çështje të diskutueshme dhe për t'u përballur me situata problematike dhe komplekse që mund të ndeshen në mjedisin shkollor;
- aftësia për ta parë veten dhe nxënësin si pjesëmarrës aktiv në komunitetin lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar;
- bindja në mundësinë e progresit dhe që çdo individ mund të ndihmojë në arritjen e tij;

- aftësia për të integruar përparësitë vetjake në një kuadër të përbashkët problemesh e vlerash dhe për të zbatuar në praktikë vendimet e marra nga nxënësi;
- gatishmëria për të pranuar gabimet para grupit dhe për të nxjerrë mësim prej tyre;
- aftësia për të shtruar dhe për të debatuar haptazi për probleme të diktura nga kurrikula e fshehtë.

Standardi 1: KULTURA

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesit kuptojnë dhe përdorin konceptet komplekse kulturore për të shpjeguar funksionimin e kulturës dhe të sistemeve kulturore.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1. analizon dhe shpjegon mënyrat në të cilat grupet, shoqëritë dhe kulturat trajtojnë nevojat dhe interesat njerëzore;
- 1.2.2. parashikon se si mund të interpretohen përvojat dhe të dhënat nga njerëz, këndvështrime të ndryshme kulturore dhe sisteme të ndryshme referimi;
- 1.2.3. analizon modelet shoqërore për ruajtjen dhe për transmetimin e kulturave, krahas përshtatjes së tyre ndaj ndryshimeve mjedisore dhe shoqërore;
- 1.2.4. interpreton modelet e sjelljeve që reflektojnë vlerat dhe qëndrimet që ndihmojnë ose që pengojnë mirëkuptimin ndërkulturor;
- 1.2.5. argumenton vlerën e diversitetit kulturor, si dhe të kohezionit brenda dhe ndërmjet grupeve;
- 1.2.6. parashikon reagime të mundshme të kulturave ndaj çështjeve njerëzore;
- 1.2.7. shpjegon dhe zbaton ide, teori dhe mënyra kërkimi në shqyrtimin e çështjeve të problemeve shoqërore;
- 1.2.8. analizon dhe interpreton këndvështrimet e ndryshme aktuale dhe historike, brenda një kulture dhe ndërmjet kulturave për çështje të ndryshme shoqërore;
- 1.2.9. shpjegon lidhjet e tyre personale me sistemet shoqërore dhe kulturore në kohë dhe në hapësirë;
- 1.2.10. vlerëson ndikimet që kulturat e ndryshme historike dhe bashkëkohore kanë në jetën e përditshme të individit;
- 1.2.11. shqyrton ndërveprimin e ndikimeve kulturore, kombëtare dhe etnike në ngjarje dhe në situata të veçanta jetësore;
- 1.2.12. krahason dhe vlerëson ndikimin e stereotipave, konformizmit, altruizmit dhe sjelljeve të tjera tek individët dhe grupet.

Standardi 2: KOHA, VAZHDIMËSIA DHE NDRYSHIMI

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesit angazhohen në analizat historike dhe rindërtimin e së kaluarës, duke shqyrtuar marrëdhëniet e saj me të tashmen dhe me të ardhmen e mundshme. Ata janë të aftë të lidhin përvojat, njerëzit dhe ngjarjet e veçanta me konceptin e përgjithshëm të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në kohë dhe në hapësirë. Mësuesit nxjerrin përfundime nga njohuritë e tyre historike për të bërë zgjedhjet dhe për të marrë vendimet e tyre në të tashmen.

2.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1. shpjegon që njohuritë historike dhe koncepti i kohës janë produkte shoqërore dhe ndikojnë në zgjedhjet që njerëzit u bëjnë çështjeve që duan t'u përgjigjen dhe në faktet që përdorin për to;
- 2.2.2. analizon dhe shpjegon lidhjet ndërmjet modeleve të ndryshimit dhe të vazhdimësisë historike, duke zbatuar koncepte të tilla, si koha, kronologjia, ndryshimi, konflikti dhe kompleksiteti;
- 2.2.3. analizon modele ndryshimi kulturore dhe ndërkulturore, si zhvillimi i kulturave dhe civilizimeve të ndryshme, formimi i qyteteve dhe i ndryshimeve (edhe i revolucioneve) ekonomike, shoqërore dhe politike;
- 2.2.4. përdor në *mënyrë sistematike* proceset e hulumtimit kritik për të shpjeguar dhe për të interpretuar ngjarjet historike dhe çështjet e diskutueshme, duke përdorur burime të ndryshme informacioni dhe të dhënash dhe duke kontrolluar në mënyrë të vazhdueshme besueshmërinë e tyre;
- 2.2.5. hulumton, interpreton dhe analizon këndvështrimet e ndryshme historike dhe aktuale brenda dhe ndërmjet kulturave që lidhen me çështje të rëndësishme shoqërore, duke dyshuar e në të njëjtën kohë duke gjykuar në mënyrë kritike;
- 2.2.6. zbaton në *mënyrë sistematike* ide, teori dhe mënyra të hulumtimit historik për të analizuar zhvillimet historike dhe bashkëkohore, për të informuar dhe për të vlerësuar veprimet që lidhen me çështjet publike;
- 2.2.7. shpjegon karakterin relativ të vendndodhjes, drejtimit, madhësisë dhe formës përmes përpunimit të hartave mendore të vendeve të botës;
- 2.2.8. interpreton, zbaton dhe krijon informacione të ndryshme që shprehin botën në përmasa dhe në aspekte të ndryshme të saj;
- 2.2.9. shpjegon se si mjediset publike dhe private që njerëzit ndërtojnë, pasqyrojnë kulturën, nevojat njerëzore, politikën dhe vlerat dhe idealet e tyre aktuale;
- 2.2.10. shqyrton, interpreton dhe analizon modelet fizike dhe kulturore dhe bashkëveprimin e tyre;

- 2.2.11. analizon dhe vlerëson mënyrën se si ngjarjet historike kanë ndikuar dhe janë ndikuar nga faktorët ekonomikë e shoqërorë, rajonalë e globalë;
- 2.2.12. analizon dhe vlerëson ndikimet ekonomike dhe shoqërore që shkaktojnë ndryshimet dhe krizat mjedisore;
- 2.2.13. vlerëson dhe propozon politika alternative për shfrytëzimin e burimeve të ndryshme në komunitet, shtet, rajon dhe botë.

Standardi 3: ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të shqyrtojnë zakonet bashkëkohore të sjelljeve humane, duke përdorur metoda nga shkencat e sjelljes për të zbatuar konceptet kyç që burojnë nga psikologjia, psikologjia sociale, sociologjia dhe antropologjia.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. analizon lidhjet e tij personale me kohën, hapësirën dhe sistemet social-kulturore;
- 3.2.2. vlerëson ndikimet e kulturave historike dhe bashkëkohore në jetën individuale;
- 3.2.3. shpjegon mënyrat se si familja, feja, gjinia, etnia, kombësia, statusi social-ekonomik dhe faktorë të tjerë kulturorë ose të grupeve ndikojnë ndaj zhvillimit të ndjenjës së identitetit personal;
- 3.2.4. zbaton *në mënyrë sistematike* koncepte, metoda dhe teori për studimin e rritjes dhe të zhvillimit njerëzor si: zhvillimi fizik, të nxënës, motivimi, sjellja, perceptimi dhe personaliteti;
- 3.2.5. analizon ndërveprimin e ndikimeve kulturore, etnike ose kombëtare në dukuri ose në situata të veçanta;
- 3.2.6. analizon rolin e perceptimeve, qëndrimeve, vlerave dhe bindjeve në zhvillimin e identitetit personal;
- 3.2.7. vlerëson ndikimin që ushtrojnë stereotipat, konformizmi, altruizmi dhe sjellje të tjera tek individët dhe te grupet;
- 3.2.8. shpjegon faktorët që ndikojnë në zhvillimin ose në dëmtimin e shëndetit mendor;
- 3.2.9. analizon çështjet që lidhen me shëndetin mendor dhe me çrregullimet e sjelljes në shoqërinë bashkëkohore.

Standardi 4: INDIVIDËT, GRUPET DHE INSTITUCIONET

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të kuptojnë paradigmat ose pikënisjet parimore që qëndrojnë në themel të procesit të krijimit të institucioneve shoqërore dhe politike. Ata duhet të kenë mundësinë të shqyrtojnë, të përdorin njohuritë e shkencave të sjelljes dhe të teorive shoqërore lidhur me mënyrën se njerëzit dhe grupet organizohen për të mirën, bindjet dhe interesat e përbashkëta.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. zbaton *sistematikisht* koncepte të tilla, si roli, statusi dhe klasa shoqërore, për të përshkruar lidhjet dhe ndërveprimin e individëve, grupeve dhe institucioneve në shoqëri;
- 3.2.2. analizon ndikimin e grupeve dhe institucioneve te njerëzit, ngjarjet dhe elementet e ndryshme kulturore, në të kaluarën dhe sot;
- 3.2.3. shpjegon zhvillimin e institucioneve në kohë dhe në hapësirë;
- 3.2.4. analizon shembuj të kontradiktave ndërmjet shprehjes së individualitetit dhe përpjekjeve që bëhen për të nxitur konformizmin shoqëror nga grupet dhe institucionet;
- 3.2.5. shqyrton sistemet e besimeve që qëndrojnë në themel të traditave dhe ligjeve në shoqërinë e sotme dhe gjatë historisë;
- 3.2.6. vlerëson rolin e institucioneve si në drejtim të trashëgimisë dhe të vazhdimësisë, ashtu edhe në drejtimin të ndryshimit;
- 3.2.7. analizon shkallën në të cilën grupet dhe institucionet plotësojnë interesat e individëve dhe interesat e përbashkët në shoqërinë e sotme dhe në atë të së kaluarës.

Standardi 5: PUSHTETI DHE AUTORITETI

5.1 Përshkrimi i standardit

Nga shqyrtimi i qëllimeve dhe i karakteristikave të sistemeve të ndryshme të qeverisjes, mësuesit kuptojnë se si grupet dhe kombet përpiqen të zgjidhin konfliktet dhe të vendosin rregull dhe siguri. Përmes studimit të marrëdhënieve dinamike midis të drejtave dhe përgjegjësi individuale, nevojave të grupeve sociale dhe koncepteve të një shoqërie të drejtë, mësuesit bëhen problemzgjidhës dhe vendimmarrës më efektivë kur iu drejtohen çështjeve të përhershme dhe problemeve sociale që shtrohen në jetën publike.

5.3. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. shpjegon qëllimin e qeverisjes;
- 5.2.2. analizon rrugën si fitohet, ushtrohet dhe justifikohet pushteti;
- 5.2.3. shpjegon idetë dhe mekanizmin që duhet për plotësimin e nevojave dhe të dëshirave të qytetarëve, për të rregulluar territorin, për të menaxhuar konfliktet, për të vendosur rendin dhe sigurinë dhe balancën e koncepteve për një shoqëri të drejtë;
- 5.2.4. analizon mënyrën se si kombet dhe organizatat e ndryshme u përgjigjen konflikteve ndërmjet forcës së unitetit dhe të diversitetit;
- 5.2.5. krahason sistemet e ndryshme politike (ideologjitë, strukturën, institucionet, proceset dhe kulturat politike) me sistemin shqiptar;
- 5.2.6. analizon dhe vlerëson kushtet, veprimet dhe motivimet që ndihmojnë në krijimin dhe në zgjidhjen e konflikteve. si dhe në bashkëpunimin brenda dhe ndërmjet kombeve;
- 5.2.7. shpjegon dhe zbaton *sistematikisht* ide, teori dhe mënyra të hulumtimit të shkencave politike për shqyrtimin e çështjeve të rëndësishme dhe të problemeve shoqërore.

Standardi 6: PRODHIMI, SHPËRNDARJA DHE KONSUMI

6.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të zhvillojnë këndvështrimet e tyre dhe nivelin e të kuptuarit të koncepteve dhe të proceseve themelore ekonomike përmes studimit të sistemeve ekonomike dhe politike, e në mënyrë të veçantë të shqyrtimit të alternativave politike, ekonomike, të brendshme dhe globale që lidhen me çështje të tilla, si: shëndeti, përdorimi i burimeve, papunësia dhe tregtia.

6.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1. shpjegon pse pamjaftueshmëria e burimeve prodhuese (njerëzore, kapitale, teknologjike dhe natyrore) kërkon zhvillimin e sistemeve ekonomike që marrin vendimet për prodhimin dhe shpërndarjen e të mirave dhe të shërbimeve;
- 6.2.2. analizon rolin që luajnë kërkesa, oferta, çmimi, shpërblimi, fitimi, kosto etj., në prodhimin dhe në shpërndarjen e të mirave dhe të shërbimeve në një sistem konkurrencial tregu, si dhe shpjegon marrëdhëniet ndërmjet tyre;
- 6.2.3. shpjegon rëndësinë që ka kostoja dhe fitimi për shpërndarjen e të mirave dhe të shërbimeve në sektorin privat dhe atë publik;
- 6.2.4. analizon dhe shpjegon marrëdhëniet ndërmjet institucioneve të ndryshme ekonomike që përbëjnë sistemet ekonomike, si: prodhimi i vogël (edhe ai familjar), firmat prodhuese, bankat, institucionet qeveritare, sindikatat dhe korporatat;
- 6.2.5. zbaton *sistematikisht* konceptet dhe arsyetimet ekonomike për vlerësimin e zhvillimeve dhe të çështjeve shoqërore aktuale dhe historike;
- 6.2.6. shpjegon sistemet ekonomike të brendshme dhe ato globale, si dhe bashkëveprimin ndërmjet tyre;
- 6.2.7. zbaton *vazhdimisht* njohuritë për prodhimin, shpërndarjen dhe konsumin në analizën e çështjeve shoqërore;
- 6.2.8. harton një plan për plotësimin e kërkesave shoqërore të dëshirueshme që lidhen me to.

Standardi 7: SHKENCA, TEKNOLOGJIA DHE SHOQËRIA

7.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të argumentojnë që teknologjitë formojnë sisteme dhe që jeta e tyre e përditshme është nën ndikimin e ndërhyrjeve teknologjike, që shkenca dhe teknologjia sjellin ndryshime të tilla që sfidojnë edhe besimet tona, si në rastin e zbulimeve dhe të zbatimeve që lidhen me universin, bazat gjenetike të jetës, fizikën atomike dhe të tjera.

7.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 7.2.1. gjykon për mënyrën se si shkenca dhe teknologjia kanë transformuar mjedisin fizik dhe shoqërinë njerëzore, si dhe mënyrën e të kuptuarit të kohës, hapësirës dhe bashkëveprimit njerëzor;
- 7.2.2. analizon se si shkenca dhe teknologjia kanë ndikuar dhe ndikojnë në vlerat, bindjet dhe qëndrimet themelore të shoqërisë dhe se si vlerat, bindjet dhe qëndrimet e shoqërisë kanë modeluar ndryshimet shkencore dhe teknologjike;
- 7.2.3. vlerëson politikat e ndryshme që janë propozuar për trajtimin e ndryshimeve shoqërore që kanë qenë rrjedhojë e teknologjive të reja, si inxhinieria gjenetike për bimët dhe kafshët;
- 7.2.4. propozon në mënyrë krijuese politika për trajtimin e ndryshimeve shoqërore që kanë qenë rrjedhojë e teknologjive të reja;
- 7.2.5. pranon dhe interpreton këndvështrimet e ndryshme për shoqërinë njerëzore dhe botën fizike duke përdorur *vazhdimisht* njohuritë shkencore, standardet etike dhe teknologjitë që vijnë nga kultura të ndryshme botërore;
- 7.2.6. formulon strategji dhe politika zhvillimi për të ndikuar në diskutimet publike për çështje të marrëdhënieve ndërmjet teknologjisë dhe shoqërisë, si për shembull efekti “serrë”.

8.1. Përshkrimi i standardit

Duke analizuar modelet dhe marrëdhëniet brenda dhe ndërmjet kulturave, të tilla si konkurrenca dhe ndërvarësia ekonomike, armiqësitë e vjetra etnike, aleancat politike dhe ushtarake, mësuesi shqyrton alternativat politike që kanë ndikim në nivel kombëtar dhe në nivel global.

8.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 8.2.1. shpjegon me shembuj ndërvarësinë globale, lidhjen e të kaluarës me të tashmen dhe me të ardhmen dhe ndërvarësinë e sjelljeve dhe të veprimeve të individëve me sistemet globale;
- 8.2.2. argumenton me shembuj se këndvështrimet për botën ndryshojnë në varësi të faktorëve të tillë: si mosha, besimi, kultura, konteksti gjeografik, gjuha, kombësia, raca etj.;
- 8.2.3. shpjegon me shembuj ndikimin (lehtësues ose jo) e elementeve kulturore, si gjuha, arti, muzika, besimet etj., në mirëkuptimin ose në keqkuptimin në nivel global;
- 8.2.4. shpjegon kushtet dhe motivet që ndihmojnë në nivelin e bashkëpunimit, të ndërvarësisë dhe të konflikteve ndërmjet individëve, grupeve ose kombeve;
- 8.2.5. analizon dhe vlerëson ndikimin e ndryshimeve teknologjike në komunitetin global;
- 8.2.6. analizon shkaqe, pasoja dhe zgjidhje të mundshme të disa prej problemeve bashkëkohore, të trashëgueshme ose të reja, si: shëndeti, siguri, shpërndarja e burimeve, zhvillimet ekonomike dhe cilësia e mjedisit etj.;
- 8.2.7. analizon marrëdhëniet dhe kontradiktat ndërmjet sovranitetit kombëtar dhe interesave globale në çështje të tilla, si territori, zhvillimi ekonomik, armët bërthamore dhe ato në përgjithësi, përdorimi i burimeve natyrore dhe shqetësimet që lidhen me të drejtat e njeriut;
- 8.2.8. analizon ose formulon *qartë* deklaratat politike që dëshmojnë në praktikë nivelin e të kuptuarit të çështjeve, standardeve dhe konflikteve që lidhen me të drejtat e njeriut dhe me çështje të tjera globale;
- 8.2.9. vlerëson rolin e organizatave ndërkombëtare dhe ndërshtetërore në nivel global;
- 8.2.10. analizon dhe parashikon ndikimin e mundshëm të veprimeve individuale dhe kolektive në të tashmen dhe në të ardhmen globale.

Standardi 9: IDEALET DHE PRAKTIKAT E QYTETARISË

9.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të njihen me pikëpamjet ose me praktikat e qytetarisë në kohë ose në vende të tjera, duke bërë të tyren idenë e ndryshimit në kohë dhe në hapësirë të qytetarisë. Ata analizojnë marrëdhëniet ndërmjet idealeve dhe praktikës së qytetarisë dhe janë të vetëdijshëm për të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre qytetare. Mësuesit aftësohen të dallojnë nevojat e shoqërisë dhe të veprojnë për të mirën e përgjithshme dhe dinjitetin personal.

9.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 9.2.1. shpjegon origjinën dhe interpreton ndikimin e vazhdueshëm të idealeve themelore demokratike, si: dinjiteti njerëzor, liria, drejtësia, barazia dhe shteti i së drejtës në jetën e përditshme;
- 9.2.2. analizon, interpreton dhe vlerëson burimet dhe shembujt e të drejtave dhe të përgjegjësisë të qytetarëve;
- 9.2.3. praktikon dhe drejton forma të diskutimit dhe të pjesëmarrjes qytetare në përputhje me idealet e qytetarisë demokratike;
- 9.2.4. analizon dhe vlerëson ndikimin e formave të ndryshme të veprimit qytetar në politikën publike;
- 9.2.5. analizon larminë e madhe të politikave dhe të çështjeve publike nga këndvështrimi i aktorëve të ndryshëm dhe krijon qëndrimin e tij për to;
- 9.2.6. vlerëson shkallën në të cilën politikat publike dhe sjelljet qytetare pasqyrojnë ose ndihmojnë në formimin e idealeve të shpallura të qytetarisë demokratike;
- 9.2.7. shpjegon përmbajtjen e të drejtave themelore, kuptimet e ndryshme të konceptit të të drejtave të njeriut dhe burimet e tyre;
- 9.2.8. shpjegon dhe interpreton vlerat që qëndrojnë në themel të të drejtave të njeriut;
- 9.2.9. shpjegon lidhjen ndërmjet etapave historike dhe zhvillimit të përmbajtjes së konceptit të të drejtave të njeriut dhe të llojeve të ndryshme të tyre;
- 9.2.10. interpreton në kontekstin historik dokumentet themelore të të drejtave të njeriut;
- 9.2.11. interpreton përmbajtjen e ligjit kushtetues shqiptar në përgjithësi dhe liritë dhe të drejtat themelore në veçanti;
- 9.2.12. analizon dhe vlerëson mbrojtjen e të drejtave të njeriut në dokumentet themelore kombëtare, evropiane dhe botërore;
- 9.2.13. vlerëson dhe mbron me argumente qëndrime të caktuara për lidhjet ndërmjet llojeve të ndryshme të të drejtave;
- 9.2.14. vlerëson, mban dhe mbron me argumente, qëndrime të caktuara për fushën e veprimit dhe të kufizimit të të drejtave.

4.8 Standardet profesionale të mësuesit të psikologjisë

Përshkrim përmbledhës

Studimi i psikologjisë dhe i sjelljes njerëzore i lejon nxënësit që të kuptojnë teoritë që janë propozuar për të përshkruar të menduarit e njeriut, të mësuarit, kujtesën, zhvillimin, personalitetin dhe sjelljen. Kjo i ndihmon ata për t'iu përgjigjur pyetjeve të adresuara në vijim: Kush jam unë? Cilët faktorë kanë kontribuar për të qenë ky që jam? Si mund të përshtatemi, përballemi, përfitojmë, dhe kontribuojmë për mirëqenien tonë dhe për mirëqenien e të tjerëve? Si mund të ndikojnë faktorët biologjikë dhe faktorët mjedisorë në psikologjinë e njerëzve, gjendjen emocionale dhe sociale, rritjen emocionale, zhvillimin dhe sjelljen? Si mund të kuptohen dallimet individuale? Cilat janë konceptet, qasjet, procedurat dhe parimet e kryerjes së kërkimit psikologjik, si dhe raportimi i rezultateve të hulumtimit?

Të gjitha këto pyetje, edhe të tjera marrin përgjigje nga mësues të aftësuar sipas rekomandimeve që janë në përputhje me politikën kombëtare për arsimin parauniversitar.

Standardet profesionale të mësuesit të psikologjisë kanë për qëllim identifikimin e grupeve specifike të aftësive që ndikojnë në mësimin efektiv të lëndës së psikologjisë në arsimin e mesëm të lartë.

Standardi 1. ZHVILLIMI I PSIKOLOGJISË

1.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i psikologjisë di dhe mund të shpjegojë qasjet kryesore teorike, rezultatet e kërkimeve shkencore dhe prirjet historike dhe bashkëkohore në shkencën e psikologjisë.

1.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1 udhëzon nxënësit rreth qëllimeve të psikologjisë dhe përshkruan zhvillimin e saj si një shkencë;
- 1.2.2 përshkruan, krahason dhe dallon qasjet kryesore teorike në psikologji (p.sh., të sjelljes, biologjike, njohëse, psiko-analitike dhe sociale);
- 1.2.3 parashtron kontributet e qasjeve kryesore teorike në psikologji (p.sh., të sjelljes, biologjike, njohëse, psiko-analitike dhe sociale).

Standardi 2. NDIKIMI I BIOLOGJISË NË SHËNDETIN MENDOR

2.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi i psikologjisë shpjegon se si pjesët përbërëse të trurit ndikojnë në aftësitë njohëse, humor dhe sjellje. Përshkruan strukturat e trurit dhe funksionet e tyre, si dhe evoluimin e trurit. Ndhmon për të kuptuar botën e jashtme, interpretimin e stimuljeve dhe se si ato ndikojnë sjelljen.

2.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1 zotëron njohuri rreth sistemit nervor dhe sistemit endokrin;
- 2.2.2 shpjegon se si ndikojnë hormonet dhe përgjigjet nervore në shëndetin mendor;
- 2.2.3 përshkruan proceset e ndjesisë dhe të perceptimit, duke shqyrtuar shqisat e ndryshme që njerëzit kanë;
- 2.2.4 ndihmon nxënësit të shqyrtojnë nivelet e vetëdijes;
- 2.2.5 shpjegon teoritë në lidhje me funksionin e gjumit dhe ndryshimet e nivelit të vetëdijes, të tilla si: meditimi, hipnoza, dhe iluzioni;
- 2.2.6 shqyrton pasojat e drogës në vetëdije dhe pikëpamjet e shoqërisë në lidhje me përdorimin e drogës;
- 2.2.7 paraqet funksionin e gjumit dhe lidhjen e vetëdijes me sjelljen.

Standardi 3. STADET E ZHVILLIMIT DHE TË MËSUARIT

3.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi shpjegon se si të mësuarit ndikon në formimin e mendimeve tona dhe të gjuhës, motivimet tona, emocionet dhe qëndrimet tona, si dhe në personalitet.

3.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1 komunikon tek nxënësit teoritë e zhvillimit, duke përfshirë aftësitë njohëse, morale, dhe sociale;
- 3.2.2 shpjegon çështjet kryesore në foshnjëri, fëmijëri, adoleshencë dhe moshën e rritur;
- 3.2.3 shqyrton llojet e ndryshimeve sociale, njohëse dhe çështjet emocionale që vijnë me plakjen dhe mënyrat si njerëzit i afrohen vdekjes;
- 3.2.4 përzgjedh informacion të bollshëm në funksion të procesit të të mësuarit përmes kushtëzimit klasik dhe atij operant.

Standardi 4. NDIKIMI I KONTEKSTIT SOCIAL-KULTUROR

4.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi jep një pamje më të gjerë për konceptin e vetes, të grupeve dhe të dinamikave të ndryshme që ndikojnë në sjellje.

4.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1 ndihmon nxënësit të kuptojnë si mjedisi i tyre social ndikon në mënyrën se si ata mendojnë;
- 4.2.2 identifikon marrëdhëniet ndërmjet qëndrimeve dhe sjelljeve dhe demonstroi si teknikat bindëse ndikojnë në sjellje;
- 4.2.3 diskuton se si prania e njerëzve të tjerë ndikon në sjelljen e individëve dhe se si dinamika e grupit ndikon në sjelljen personale (dhe anasjelltas);
- 4.2.4 nxit dhe mbështet nxënësit të diskutojnë sjelljen pro-sociale, antisociale, si dhe të mësojnë në lidhje me teoritë e tërheqjes dhe të marrëdhënieve intime;
- 4.2.5 drejton nxënësit në shqyrtimin e natyrës dhe të pasojave të stereotipave dhe të paragjykimave dhe në eksplorimin e koncepteve që lidhen me diversitetin kulturor;
- 4.2.6 zotëron njohuri në lidhje me racën, gjininë, statusin socio-ekonomik dhe orientimin seksual dhe se si këta faktorë lidhen dhe ndikojnë në identitetin personal.

Standardi 5. PROCESET MENDORE DHE NDIKIMI NË SJELLJE

Përshkrimi i standardit

5.1 Mësuesi ndihmon nxënësit për të lidhur konceptet dhe idetë e përvetësuara dhe shpjegon se si ato ndikojnë në procesin e njohjes, të zhvillimit gjuhësor dhe të kujtesës.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. njeh dhe shpjegon konceptet dhe teoritë në lidhje me kujtesën, të menduarit dhe inteligjencën;
- 5.2.2. shpjegon llojet e ndryshme të kujtesës, çrregullimet e kujtesës dhe mënyrat e duhura për ta përmirësuar atë;
- 5.2.3. interpreton të menduarit dhe ndihmon nxënësit të mësojnë në lidhje me proceset njohëse të përfshira në kuptimin e informacionit, mënyrën si informacioni organizohet në mendime dhe se si ai funksionon në zgjidhjen e problemeve;

- 5.2.4. shqyrton përkufizime të ndryshme të inteligjencës dhe diskuton ndikimet e biologjisë dhe të kulturës mbi inteligjencën.

Standardi 6. NDRYSHIMI INDIVIDUAL

6.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi përshkruan se si motivimi ndikon drejtpërdrejt në sjellje dhe se si stresi ndikon në gjendjen shëndetësore. Ai i ndihmon nxënësit që me njohuritë e mara në njësitë e mëparshme t'u përgjigjen pyetjeve që mund t'u japin atyre njohuri për veten e tyre dhe për botën rreth tyre.

6.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1 shpjegon dallimet e mëdha mes individëve në lidhje me motivimin, emocionin dhe personalitetin;
- 6.2.2 shpjegon teori të ndryshme në lidhje me motivimin nga faktorët biologjikë dhe njohës, si dhe me këndvështrimin humanist;
- 6.2.3 shqyrton disa fusha specifike të motiveve të njeriut në sjellje, duke përfshirë ushqimin, arritjet dhe orientimin seksual;
- 6.2.4 shpjegon këndvështrimet e ndryshme në lidhje me emocionet, si dhe për lidhjet dhe ndikimet biologjike dhe kulturore mbi emocionet;
- 6.2.5 interpreton lidhjet me teoritë e ndryshme të personalitetit dhe eksploron çështjet e stabilitetit dhe ndryshimit, individualizmit dhe kolektivizmit, si dhe konceptit për veten;
- 6.2.6 përcjell tek nxënësit konceptin e çrregullimeve psikologjike, klasifikimin e çrregullimeve psikologjike, sfidat në lidhje me diagnozën e çrregullimeve dhe shpjegon se si çrregullimet psikologjike funksionojnë si një koncept shoqëror.

Standardi 7. APLIKIMI I PSIKOLOGJISË

7.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi ndihmon nxënësit të përdorin njohuritë e tyre për të identifikuar sjelljet dhe mënyrën e trajtimit të sëmundjeve mendore. Ai zbaton qasjet kryesore teorike në psikologji për çështjet arsimore, emocionale, etike, motivuese, organizative, personale, sociale.

7.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 7.2.1 paraqet konceptin e shëndetit mendor dhe të stresit si një reagim psikologjik;
- 7.2.2 shpjegon strategji të ndryshme përballuese të stresit, rreth sjelljeve dhe qëndrimeve të tjera që promovojnë shëndetin e mirë;
- 7.2.3 përshkruan trajtimin e sëmundjes mendore;
- 7.2.4 sugjeron zgjidhje etike të problemeve psikologjike aktuale, duke përfshirë problemet e hasura në arsim, biznes, industri dhe mjedis;
- 7.2.5 shpjegon shkaqet e ndryshme dhe trajtimet etike për sjellje jonormale;
- 7.2.6 përfshin dhe përdor njohuri dhe gjetjet kërkimore në lidhje me motivimin dhe emocionin e njeriut për të rritur efektivitetin e procesit të të nxënit;
- 7.2.7 shpërndan çështjet e diversitetit individual në të gjithë kurrikulën e psikologjisë dhe demonstroi njohuri mbi dallimet socio-kulturore dhe ndikimet e tyre në sjellje.

4.9 Standardet profesionale të mësuesit të filozofisë

Përshkrimi përmbledhës

Standardet e mësuesit të filozofisë i shërbejnë zhvillimit të aftësive intelektuale, të rëndësishme për jetën në tërësi, përtej njohurive dhe aftësive që kërkohen në profesione ose në fusha të veçanta të veprimtarisë njerëzore. Ato zhvillojnë aftësitë analitike, kritike dhe interpretuese që zbatohen dhe janë të domosdoshme në çdo fushë lëndore dhe çdo kontekst jetësor, zhvillojnë aftësinë dhe prirjen për refleksion dhe vetëshprehje, për të shkëmbyer idetë dhe për të debatuar rreth tyre, si dhe për të nxënit gjatë gjithë jetës.

Arritja e standardeve të mësuesit të filozofisë krijon mundësitë për rritjen e pushtetit intelektual dhe për të përballuar ndryshimet e shpejta e të vazhdueshme që karakterizojnë sot veprimin dhe mendimin njerëzor.

Standard 1: NJOHURITË FILOZOFIKE

1.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi duhet të zotërojë njohuritë e duhura filozofike, në mënyrë që të jetë i aftë të lehtësojë mësimdhënien e lëndës së filozofisë në shkollë dhe të ndërtojë qëndrimet e tij mbi bazën e argumenteve që mbështeten në njohuri të qëndrueshme.

1.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1 përshkruan zhvillimin e mendimit filozofik, sipas periudhave historike;
- 1.2.2 dallon periudhat kryesore të zhvillimit të mendimit filozofik;
- 1.2.3 përshkruan karakteristikat kryesore të periudhës që lidhen me zhvillimin e filozofisë;
- 1.2.4 përshkruan historinë e mendimit filozofik përmes përfaqësuesve të tij;
- 1.2.5 dallon lidhjen e koncepteve dhe të problemeve kryesore të filozofisë me periudhat kryesore të mendimit filozofik në shekuj;
- 1.2.6 argumenton lidhjen e pikëpamjeve filozofike me pikëpamjet dhe arritjet e shkencave të natyrës dhe shkencave shoqërore;
- 1.2.7 dallon pikëpamjet e kundërta ose të ndryshme në historinë e mendimit filozofik;
- 1.2.8 analizon dallimet dhe pikat e përbashkëta në pikëpamjet e ndryshme filozofike etj.

Standard 2: HISTORICIZMI DHE LIDHJA E KUSHTËZIMI RECIPROK

2.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi duhet të vlerësojë rrymat, mendimin dhe pikëpamjet filozofike, historike etj., në kohë dhe në hapësirë.

2.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1 dallon tiparet thelbësore të periudhës historike, të cilës i përket një pikëpamje ose një qëndrim filozofik;
- 2.2.2 shpjegon lidhjen e një rryme, të një pikëpamjeje ose të një qëndrimi filozofik me faktorë historikë (ekonomikë, shoqërore, politikë, kulturorë, fetarë etj.);
- 2.2.3 analizon kufizimet ose vlerat e filozofëve, të mendimtarëve, të historianëve etj.;
- 2.2.4 vlerëson kufizimet ose vlerat e filozofëve, të mendimtarëve, të historianëve etj., në kohë dhe në hapësirë;
- 2.2.5 tregon rolin e filozofisë në përparimin e fushave ose të aspekteve të ndryshme të jetës shoqërore e shkencore;
- 2.2.6 argumenton rëndësinë e të kuptuarit filozofik dhe të zgjidhjeve filozofike në fusha e aspekte të ndryshme shoqërore dhe shkencore;
- 2.2.7 përshkruan mendimin filozofik në Shqipëri në periudha të ndryshme historike;
- 2.2.8 shpjegon ndikimin e mendimit të përparuar botëror në mendimin filozofik në Shqipëri në periudha të ndryshme historike.

Standard 3: NDRYSHIMI DHE VAZHDIMËSIA

3.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të kuptojnë procesin e ndryshimit dhe të vazhdimësisë së mendimit filozofik dhe të shpjegojnë arsyen e ndryshimit dhe të vazhdimësisë.

3.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1 dallon ndryshimet dhe vazhdimësinë historike në zhvillimin e historisë së mendimit filozofik;
- 3.2.2 tregon si kanë ndikuar ndryshimet ose ngjashmëritë historike në zhvillimin, ndryshimin ose vazhdimësinë e pikëpamjeve filozofike;
- 3.2.3 dallon tiparet kryesore të shoqërisë së sotme;
- 3.2.4 argumenton vazhdimësinë e mendimit filozofik.

Standardi 4: KRIJIMI I MENDIMIT TË PAVARUR

4.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të jenë në gjendje të krijojnë dhe të respektojnë mendimin e tyre të pavarur.

4.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1 dallon ndryshimet që ekzistojnë në mendimin filozofik;
- 4.2.2 shpjegon pse njerëz të ndryshëm kanë pikëpamje të ndryshme;
- 4.2.3 dallon lidhjen e pikëpamjeve të ndryshme me interesa të ndryshme ekonomike, politike, fetare etj.;
- 4.2.4 shpjegon lidhjen e pikëpamjeve të ndryshme me interesa të ndryshme ekonomike, politike, fetare etj.;
- 4.2.5 formulon pikëpamjen e tij.;
- 4.2.6 argumenton pse të tjerët duhet të pranojnë mendimin e tij filozofik.

Standardi 5: RESPEKTIMI I DIVERSITETIT

5.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesit duhet të respektojnë mendimin ndryshe.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1 dallon vlerat pozitive në rrymat filozofike, si dhe mendimet e pikëpamjet me të cilat nuk është dakord;
- 5.2.2 argumenton që çdo mendim, pra edhe mendimi i tij është i kufizuar nga koha dhe vendi, nga interesat, arsimimi, përkatësia ekonomike, shoqërore etj.;
- 5.2.3 tregon pse të tjerët duhet të pranojnë mendimin e tij filozofik, për të kuptuar pse ai duhet të pranojë pikëpamjet e të tjerëve;
- 5.2.4 pranon mendimin e tij dhe të tjetrit si mendime plotësuese në tablonë e përgjithshme të mendimit njerëzor të epokës.

4.10 Standardet profesionale të mësuesit të historisë

Standardet profesionale të mësuesit të historisë grupohen në nëntë standarde dhe secili prej tyre ka rëndësi specifike dhe peshë të veçantë në formimin dhe në zhvillimin profesional të mësuesit. Këto standarde duhet të përmbushen nga çdo mësues i historisë për ta ushtruar këtë profesion në të gjitha klasat e arsimit parauniversitar.

Mësuesi i historisë në punën e tij duhet të zotërojë Rekomandimet Rek (2001)¹⁵ e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare, lidhur me mësimin e historisë në Evropë në shekullin XXI⁸.

Të gjithë mësuesit e historisë për të qenë të suksesshëm në klasë duhet të demonstrojnë kompetenca si për standardet e përgjithshme profesionale, ashtu edhe për standardet specifike lëndore.

Standardi 1: KUPTIMI KRONOLOGJIK

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për ndërtimin dhe për shpjegimin e ngjarjeve historike, çka përfshin përdorimin e saktë të datave për të krijuar vijimësinë e ngjarjeve, termat dhe fjalorin e saktë kronologjik për historinë e shqiptarëve dhe për historinë e qytetërimeve botërore në periudha të ndryshme historike.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.1.1 demonstroi organizimin kronologjik të historisë dhe vendos njerëzit dhe ngjarjet në periudhën e saktë historike (parahistorike, antike, mesjetare, moderne, bashkëkohore);
- 1.1.2 kryen saktë veprime për llogaritjen e kohës;
- 1.1.3 zotëron një të kuptuar konceptual të evolucionit të shoqërisë njerëzore nga epoka parahistorike në epokën historike;
- 1.1.4 zotëron një të kuptuar konceptual të historisë së shqiptarëve nga periudha parahistorike deri në ditët tona;

⁸ Recommendation Rec(2001)15 of the Committee of Ministers to member states on history teaching in twenty-first-century Europe; Recommendation CM/Rec (2011)6 of the Committee of Ministers to member states on intercultural dialogue and the image of the other in history teaching.

- 1.1.5 vendos historinë e shqiptarëve brenda periudhave historike të qytetërimeve botërore, duke gjykuar për jetën dhe ngjarjet e së shkuarës, lidhjen e tyre me të tashmen dhe me të ardhmen, si dhe ndërvlerësinë ndërmjet qytetërimeve;
- 1.1.6 zotëron dije, shkathtësi, qëndrime dhe vlera, për zhvillimin e qytetërimeve antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore në vend, në rajon dhe në botë;
- 1.1.7 analizon etapat kryesore, nëpër të cilat ka kaluar zhvillimi i shoqërisë botërore në periudhën antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore;
- 1.1.8 analizon ligjësitë themelore të organizimit, të funksionimit dhe të zhvillimit të shoqërisë shqiptare;
- 1.1.9 gjykon natyrën dhe shkaqet e konflikteve, si dhe rrugët e bashkëpunimit ndërmjet vendeve dhe popujve, si faktorë me ndikim në çështjet kombëtare, etnike, racore, kulturore apo fetare, duke përfshirë ndikimin e këtyre faktorëve në dy Luftërat Botërore, Holokaustin dhe rolin e institucioneve ndërkombëtare në zgjidhjen e konflikteve;
- 1.1.10 ndërton linjën e kohës duke vendosur në të, figurat dhe ngjarjet e rëndësishme historike, si për historinë e shqiptarëve dhe për historinë e qytetërimeve botërore sipas periudhave historike;
- 1.1.11 përdor saktë datat dhe fjalorin e duhur historik për historinë e shqiptarëve dhe për historinë e qytetërimeve botërore, duke analizuar marrëdhëniet historike në periudha të ndryshme historike;
- 1.1.12 zotëron aftësi për të vendosur ngjarjet, njerëzit dhe ndryshimet në periudhën e saktë kohore duke bërë lidhjet ndërmjet ngjarjeve kryesore, situatave dhe ndryshimeve për një periudhë të caktuar historike dhe për periudha të ndryshme të shoqërisë.

Standardi 2: NDRYSHIMI DHE VAZHDIMËSIA

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për identifikimin dhe shpjegimin e ndryshimit dhe të vazhdimësisë brenda dhe përgjatë periudhave historike, si dhe me kuptimin e temave dhe çështjeve gjithëpërfshirëse të periudhave historike.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.1.1 argumenton kalimin nga qytetërimet në lashtësi në qytetërimet mesjetare, moderne dhe bashkëkohore, duke dalluar lidhjen, ndryshimin dhe vazhdimësinë ndërmjet këtyre qytetërimeve;

- 2.1.2 analizon mënyrat e jetesës, botën materiale, mënyrën e organizmit ekonomik, politik dhe kulturor, si dhe botën shpirtërore të qytetërimeve botërore, për të kuptuar lidhjen midis këtyre qytetërimeve dhe vazhdimësinë e tyre në të ardhmen;
- 2.1.3 argumenton ndryshimin dhe vazhdimësinë e ngjarjeve historike brenda dhe përtej periudhave historike (parahistorike, antike, mesjetare, moderne, bashkëkohore) për historinë e shqiptarëve dhe historinë e qytetërimeve botërore;
- 2.1.4 vlerëson shkallën dhe ritmin e ndryshimit, nëse ndryshimi arriti në progres dhe nëse po, për kë ngjarje dhe periudhë historike;
- 2.1.5 gjykon arsyet dhe rezultatet e ngjarjeve, e situatave dhe e ndryshimeve historike për periudhën parahistorike, antike mesjetare, moderne dhe bashkëkohore, si për historinë e qytetërimit botëror ashtu edhe për historinë e shqiptarëve;
- 2.1.6 argumenton veçoritë e prirjeve historike sipas periudhave (parahistorike, antike, mesjetare, moderne, bashkëkohore), të cilat sollën progresin e shoqërisë në shkallë kombëtare, evropiane dhe botërore;
- 2.1.7 zotëron dijet dhe kompetencat e nevojshme historike për të kuptuar të tashmen dhe ndikimin e saj në zhvillimet historike të së ardhmes.

Standardi 3: SHUMËLLOJSHMËRIA KULTURORE, ETNIKE DHE FETARE

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për të vlerësuar përvojat, idetë, besimet dhe vlerat e ndryshme të njerëzve dhe të shoqërive në të shkuarën, si dhe për të argumentuar se si të gjitha këto kanë formësuar botën.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.1.1 argumenton vlerat e trashëgimisë historike, duke e vlerësuar këtë trashëgimi si pjesë të përcaktimit të identitetit të një populli;
- 3.1.2 vlerëson ndikimin e ndërsjellë të kulturave dhe të ngjarjeve historike të popullit shqiptar me ato të popujve të tjerë rajonale dhe më tej;
- 3.1.3 argumenton se shumëllojshmëria ekziston brenda dhe ndërmjet grupeve për shkak të dallimeve kulturore, etnike, rajonale, gjuhësore, sociale, ekonomike, teknologjike, politike dhe fetare;
- 3.1.4 vlerëson shumëllojshmërinë kulturore, etnike dhe fetare të shoqërive të ndryshme nëpërmjet njohjes dhe studimit të individëve dhe të grupeve të ndryshme shoqërore, si: të pakicave kombëtare, të shoqërive evropiane dhe të atyre jo evropiane;
- 3.1.5 vlerëson diversitetin kulturor dhe argumenton faktin se kulturat janë gjithmonë në ndryshim, si rezultat i kontaktit me kulturat e tjera.

Standardi 4: RËNDËSIA HISTORIKE

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për vlerësimin e rëndësisë së ngjarjeve/figurave historike duke gjykuar pse dhe si ato kanë ndryshuar me kalimin e kohës.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.1.1 identifikon dhe vlerëson kriteret e përdorura për vlerësimin e rëndësisë së një çështjeje, ngjarjeje apo personazhi historik, si dhe vlerëson se si këto kriteret dhe vlera janë përdorur në përshkrimet e së shkuarës dhe shpjegimin e së tashmes;
- 4.1.2 vlerëson rëndësinë e ngjarjeve, të njerëzve dhe të zhvillimeve historike që i përkasin periudhave të ndryshme historike në kontekstin e tyre historik dhe në ditët e sotme si për historinë e shqiptarëve dhe për historinë e qytetërimeve botërore;
- 4.1.3 vlerëson ngjarjet dhe personalitetet që i dhanë tiparet kryesore, përshpejtuan dhe thelluan proceset politike, ekonomike, shoqërore dhe kulturore në periudha të ndryshme historike të popullit shqiptar;
- 4.1.4 vlerëson rolin e arritjeve të qytetërimeve në jetën e sotme;

Standardi 5: KËRKIMI HISTORIK

5.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për të kryer kërkime për një ngjarje/çështje të caktuar historike nga historia lokale, historia e vendit të tij apo historia e qytetërimeve botërore në periudha të ndryshme historike.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.1.1 kërkon, harton dhe drejton pyetje për çështje, ngjarje ose figurë historike, nga historia e shqiptarëve dhe nga historia e qytetërimeve botërore, për periudha të ndryshme historike dhe argumenton se si ato lidhen me një kontekst të gjerë historik;
- 5.1.2 harton pyetje specifike për periudha të ndryshme historike ose çështje që u përkasin këtyre periudhave, duke bërë testimin e hipotezave;
- 5.1.3 përcakton një çështje për kërkim, harton dhe drejton pyetje për çështjen, ngjarjen ose figurën historike, duke përdorur një sërë burimesh historike për t'iu përgjigjur pyetjeve dhe për të strukturuar një shqyrtim për zhvillimin e hipotezave, për të

nxjerrë dhe për të justifikuar konkluzionet për ngjarjen /çështjen/ figurën historike për të cilën zhvillohet kërkimi historik;

- 5.1.4 përdor drejt dhe saktë konceptet historike që lidhen me kohën dhe kronologjinë; shumëllojshmërinë kulturore, etnike dhe fetare; ndryshimin dhe vazhdimësinë në marrëdhëniet shoqërore; vijimësinë e ngjarjeve; lidhjen shkak-pasojë; ndërveprimin, rëndësinë dhe rolin e koncepteve historike në perspektivat e së ardhmes;
- 5.1.5 eksploron marrëdhëniet mes të kaluarës dhe të tashmes për të argumentuar që idetë, vlerat, besimet rrjedhin nga një proces ndryshimi dhe ndërveprimi të vazhdueshëm;
- 5.1.6 përdor Rekomandimet Rek (2001)¹⁵ e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare, lidhur me mësimin e historisë në Evropë në shekullin XXI.

Standardi 6: PËRDORIMI I BURIMEVE HISTORIKE

6.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime në përdorimin e burimeve historike për të kuptuar lidhjet e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, periudhave dhe shoqërive të ndryshme, marrëdhëniet shkak-pasojë, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet botërore, duke shpjeguar se qytetërimet e sotme janë një vazhdimësi progresive e qytetërimeve të hershme, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të.

Mësuesi i historisë zotëron njohuri për të identifikuar, shqyrtuar vlefshmërinë dhe besueshmërinë e burimeve që përdor.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.1.1 përzgjedh me saktësi informacionin historik, duke shfrytëzuar burimet parësore dhe dytësore për ta interpretuar atë;
- 6.1.2 shpjegon tipat e burimeve historike si një domosdoshmëri në punën e historianit dhe në dhënien e përgjigjeve të argumentuara për ndërtimin e ngjarjes historike;
- 6.1.3 përdor burimet historike, muzetë, galeritë, arkivat dhe vendet historike për të gjeneruar ide dhe për t'iu përgjigjur pyetjeve rreth të shkuarës, si dhe për të interpretuar ngjarjet historike;
- 6.1.4 vlerëson historinë gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e nxënësve;
- 6.1.5 identifikon, zgjedh dhe përdor një sërë burimesh historike, duke përfshirë burimet tekstuale, vizuale, objektet dhe mjedisin historik, për të argumentuar interpretimin

e tij në lidhje me ngjarje apo çështje të caktuara që i përkasin periudhave të ndryshme historike;

6.1.6 vlerëson, përdor dhe shfrytëzon një sërë hartash dhe burimesh historike për t'iu përgjigjur pyetjeve, për të strukturuar një shqyrtim, për të zhvilluar hipoteza, për të përzgjedhur faktet, si dhe për të nxjerrë dhe për të interpretuar konkluzionet e tij për një ngjarje të caktuar nga historia e vendit të tij ose nga historia e qytetërimeve botërore për periudha të ndryshme historike;

6.1.7 vlerëson burimet për vlefshmërinë dhe besueshmërinë e tyre;

6.1.8 kërkon dhe përdor burime alternative për ndërtimin e ngjarjes historike duke vlerësuar besueshmërinë e tyre;

6.1.9 vlerëson burimet e përdorura për të arritur përfundime të arsyetuara dhe logjike.

Standardi 7: ANALIZA SHKAK-PASOJË

7.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për ngjarjet historike në lidhjet e tyre shkak-pasojë, gjykon dhe shpjegon pasojat në përfundimin e ngjarjeve, të situatave dhe të ndryshimeve historike.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

7.1.1 argumenton ngjarjet historike që u përkasin periudhave të ndryshme historike duke bërë lidhjet e tyre shkak-pasojë;

7.1.2 argumenton ngjarjet historike në lidhjet e tyre shkak-pasojë duke treguar lidhjet e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, situatave dhe ndryshimeve kryesore, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet botërore, për një periudhë të caktuar historike apo për periudha të ndryshme të shoqërisë;

7.1.3 identifikon dhe vlerëson rëndësinë relative të faktorëve të ndryshëm, në analizën e lidhjeve shpjeguese ndërmjet shkakut dhe pasojës, duke pasur parasysh marrëdhënien ndërmjet argumenteve shkakësore, dëshmi dhe interpretimeve;

7.1.4 vlerëson shumëllojshmërinë kulturore, etnike dhe fetare, përcakton marrëdhëniet shkak-pasojë, rëndësinë dhe perspektivat për ngjarjen/çështjen historike dhe argumenton se kultura e shqiptarëve dhe kulturat e tjera janë pjesë e një procesi historik;

7.1.5 shpjegon pasojat në përfundimin e ngjarjeve, të situatave dhe të ndryshimeve historike që u përkasin periudhave të ndryshme historike.

Standardi 8: INTERPRETIMI HISTORIK

8.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për të analizuar dhe për të vlerësuar në mënyrë kritike interpretimet për ngjarje apo për dukuri të ndryshme historike, shpjegon se si dhe pse ngjarjet historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme dhe vlerëson rëndësinë e ngjarjeve, të njerëzve dhe të zhvillimeve në kontekstin e tyre historik dhe në ditët e sotme. Ai shqyrton një sërë interpretimesh të së kaluarës për të vlerësuar vlefshmërinë e tyre.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 8.1.1 interpreton efektin e kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në marrëdhëniet historike dhe rolin e tyre në perspektivat e së ardhmes;
- 8.1.2 interpreton historinë e shoqërisë njerëzore në të kaluarën, në mënyrë që nxënësit të kuptojnë të sotmen;
- 8.1.3 gjykon mbi realitetin e sotëm dhe ngjarjet aktuale që ndodhin për të argumentuar lidhjen e së sotmes me të shkuarën historike dhe me perspektivat e së ardhmes;
- 8.1.4 argumenton faktin që interpretimet reflektojnë rrethanat në të cilat ato bëhen, dëshmitë në dispozicion, si dhe synimet e atyre që i bëjnë këto interpretime (p.sh.: shkrimtarë, arkeologë, historianë dhe krijues filmash);
- 8.1.5 argumenton se si dhe pse ngjarje dhe çështje të veçanta historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme;
- 8.1.6 zotëron aftësi për të analizuar dhe për të interpretuar informacionin historik në mënyrë kritike dhe të përgjegjshme, nëpërmjet dialogut, kërkimit të së vërtetës dhe përmes debatit të hapur, sidomos për çështje të ndjeshme historike;
- 8.1.7 interpreton të kaluarën në mënyra të ndryshme, duke përfshirë fotografi, shfaqje, filma, tregime, muze etj., dhe shpjegon se si dhe pse ngjarjet historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme nëpërmjet një sërë mediash.

Standardi 9: SHPJEGIMI DHE KOMUNIKIMI PËR TË KALUARËN

9.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i historisë zotëron njohuri dhe demonstroi aftësi dhe qëndrime për të komunikuar dhe shpjeguar njohuritë historike në mënyra të ndryshme (me shkrim, me gojë, TIK) përmes përdorimit të burimeve të ndryshëm historik, duke përdorur fjalorin e përshtatshëm dhe të saktë historik.

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 9.1.1 paraqet shpjegime koherente, të strukturuar dhe të arsyetuara për qytetërimet në periudha të ndryshme historike duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik;
- 9.1.2 komunikon njohuritë historike në mënyra të ndryshme, duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik;
- 9.1.3 organizon informacionin, e përshtat atë në audiencën e synuar dhe e përcjell në mënyrë të qartë duke përdorur një gjuhë të thjeshtë për ta bërë mesazhin e tij sa më të lehtë për t'u kuptuar dhe për t'u interpretuar;
- 9.1.4 përzgjedh mjetet e duhura për t'i vendosur të dhënat në tabela, diagrame dhe grafikë;
- 9.1.5 përzgjedh dhe përdor mjete të përshtatshme për prezantim;
- 9.1.6 prezanton informacionin përmes përdorimit të burimeve duke përdorur me lehtësi fjalorin e përshtatshëm historik;
- 9.1.7 parashtron pyetje që nxisin debat për temën/çështjen e dhënë dhe u jep përgjigje pyetjeve të bëra përmes formave të ndryshme të komunikimit;
- 9.1.8 përdor TIK-un për të kërkuar informacion për të shkuarën në lidhje me datat, personazhet, objektet, ngjarjet dhe proceset historike, si dhe për të përzgjedhur, klasifikuar, organizuar dhe paraqitur gjetjet;
- 9.1.9 zotëron aftësi për të shpjeguar, për të organizuar dhe për të komunikuar dijet historike përmes mënyrave të ndryshme dhe përdorimit të mediave të ndryshme.

4.11 Standardet profesionale të mësuesit të gjeografisë

Përshkrim përmbledhës

Standardet e zhvillimit profesional të mësuesve të gjeografisë përcaktojnë pritshmërinë e performancës dhe dijet shkencore që u nevojiten mësuesve të lëndës “Gjeografi” për të garantuar një mjedis ndërveprues të nxëni. Këto standarde përmbajnë njohuri, aftësi, shprehje e qëndrime, të cilat janë të domosdoshme për mësuesin e kësaj lënde si qytetar dhe si mësimgdhënës.

Mësimdhënia e gjeografisë duhet t’i motivojë nxënësit të jenë të suksesshëm dhe të tërhiqen nga studimi i kësaj lënde. Mësuesi si moderator dhe udhëheqës i procesit të të nxënit të nxënësve, duhet të zotërojë kompetencat e nevojshme për t’i aftësuar nxënësit të zhvillojnë njohje dhe kuptim të vendit ku jetojnë, të vendeve të tjera, njerëzve dhe mënyrës si ata ndërveprojnë me njëri-tjetrin dhe mjedisin; të edukojë vlerësimin për mjedisin, duke rritur shkallën e përgjegjësisë për kujdesin ndaj planetit; të zhvillojë aftësitë për të përdorur informacionin gjeografik në kryerjen e gjykimeve dhe marrjen e vendimeve, sikurse për të realizuar kërkimin gjeografik, punën me hartën dhe punën në terren.

Këto standarde orientojnë mësuesin për zhvillimin e tij të vazhdueshëm profesional dhe përmbushjen e një mësimdhënieje cilësore dhe efektive.

Standardi 1: KËRKIMI GJEOGRAFIK

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë mundëson dhe nxit te nxënësit, të nxënit e gjeografisë përmes kërkimit gjeografik dhe përdorimit të metodave që e mundësojnë atë, përfshirë vëzhgimet në terren.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1. zotëron dhe përdor metodat e kërkimit gjeografik;
- 1.2.2. aftëson nxënësit në përdorimin e metodave të kërkimit gjeografik, të tilla si: hetimi, zgjidhja e problemit, marrja e vendimeve etj.;

- 1.2.3. gjykon rreth aftësive dhe vlerave që nxënësit duhet të zhvillojnë për kryerjen në mënyrë etike të kërkimit gjeografik;
- 1.2.4. mbështet nxënësit në përzgjedhjen dhe në përdorimin e mjeteve dhe të teknikave të punës në terren, duke respektuar sigurinë;
- 1.2.5. aftëson nxënësit të hulumtojnë për dukuritë gjeografike, të formulojnë dhe të drejtojnë pyetje, të japin përgjigje duke shpjeguar idetë ose duke formuluar hipoteza;
- 1.2.6. mbështet nxënësit të identifikojnë rrugë të ndryshme të veprimit dhe të parashikojnë pasojat për to;
- 1.2.7. nxit nxënësit të propozojnë alternativa, strategji apo zgjidhje për çështjen gjeografike dhe të japin argumente për zgjedhjen e preferuar.

Standardi 2: TË MENDUARIT GJEOGRAFIK DHE KOMUNIKIMI

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë zhvillon dhe nxit të menduarin gjeografik të nxënësve dhe komunikimin.

2.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.2.1. zhvillon te nxënësit të kuptuarin e proceseve fizike dhe humane, të strukturave dhe të modeleve, si dhe ndërvlerësinë ndërmjet tyre në terma të vendit, hapësirës dhe kohës;
- 2.2.2. shfrytëzon lidhjen ndërmjet degëve të ndryshme të gjeografisë, duke siguruar burime të shumta që nxisin të menduarin gjeografik të nxënësve;
- 2.2.3. mbështet nxënësit për të zhvilluar të menduarin hapësinor, i aftëson të përdorin hartat, imazhet satelitore, teknologjinë për të përzgjedhur, analizuar, vlerësuar dhe prezantuar informacionin gjeografik;
- 2.2.4. u mundëson nxënësve kontekste të ndryshme për të ndërtuar kuptimin e tyre për konceptet gjeografike dhe zbatimin në situata;
- 2.2.5. përdor situata të jetës së përditshme për të zhvilluar të menduarin gjeografik të nxënësve;
- 2.2.6. nxit këndvështrime të ndryshme për të analizuar dhe për të vlerësuar çështje gjeografike;
- 2.2.7. nxit dhe zhvillon përdorimin e pyetjeve gjeografike për të mbledhur dhe për të analizuar informacionin gjeografik;

- 2.2.8. aftëson nxënësit të mbledhin, përzgjedhin dhe regjistrojnë të dhëna gjeografike, duke shfrytëzuar burimet e drejtpërdrejta parësore (intervista, statistika etj.) dhe dytësore (grafikë, harta, ilustrime, video, CD, internet etj.);
- 2.2.9. aftëson nxënësit të vlerësojnë burimet për vlefshmërinë dhe besueshmërinë e tyre;
- 2.2.10. nxit dhe aftëson nxënësit të komunikojnë (me shkrim, me gojë, grafikisht, vizualisht, përmes përdorimit të TIK-ut) shpërndarjen hapësinore të dukurive gjeografike, përmes përdorimit të hartave të shkallëve të ndryshme, duke përdorur fjalorin e përshtatshëm gjeografik.

Standardi 3: PROCESET NATYRORE DHE SHOQËRORE

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë demonstroi përdorimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve në lidhje me dukuritë dhe me proceset natyrore që kanë ndodhur dhe ndodhin në sistemet natyrore të Tokës, ndërveprimin midis tyre dhe me veprimtarinë njerëzore, si dhe rrjedhojat e këtij ndërveprimi për Tokën.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. përdor temat bazë të gjeografisë për të zhvilluar qasje të ndryshme për studimin e Tokës;
- 3.2.2. analizon dinamikën ndërmjet komponentëve të gjeosistemit: atmosferës, hidrosferës, litosferës dhe biosferës;
- 3.2.3. analizon proceset fizike për të identifikuar dhe për të shpjeguar modelet hapësinore në mjedisin fizik;
- 3.2.4. interpreton ndërveprimin e komponentëve të gjeosistemeve me aktivitetin njerëzor dhe rrjedhojat e këtij ndërveprimi;
- 3.2.5. analizon pasojat e proceseve fizike në modelet dhe sistemet e Tokës dhe në mjedisin human;
- 3.2.6. analizon dhe vlerëson karakteristikën e përgjithshme fiziko-gjeografike të mjedisit lokal, Republikës së Shqipërisë dhe rajoneve të tjera;
- 3.2.7. interpreton pasojat e ndërveprimeve midis sistemeve fizike dhe humane.

Standardi 4: NDËRVARËSIA NDËRMJET NJERËZVE, VENDEVE, RAJONEVE DHE MJEDISEVE

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë zotëron njohuritë për vendet, rajonet, ndërvarësinë midis tyre, sfidat dhe perspektivat e kësaj ndërvarësie. Ai demonstroi përdorimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve duke nxitur nxënësit të analizojnë e të vlerësojnë në mënyrë kritike proceset dhe dukuritë e ndryshme të zhvillimit rajonal dhe perspektivën e tyre. Në këtë mënyrë formohen bazat e domosdoshme gjeografike për të ndërtuar këndvështrimet mbi ngjarjet aktuale rajonale e globale dhe proceset integruese në nivel lokal, rajonal e global.

4.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1. vlerëson dhe interpreton konceptin e rajonit dhe shpjegon se si rajonet përdoren për të interpretuar kompleksitetin e Tokës;
- 4.2.2. analizon lidhjet dhe ndërveprimet brenda një rajoni dhe ndërmjet rajoneve;
- 4.2.3. analizon rajonizimin gjeografik dhe veçoritë gjeografike të rajoneve e të nënrajoneve të Republikës së Shqipërisë;
- 4.2.4. interpreton rolin e mjedisit fizik në jetën e rajoneve të ndryshme (popullsinë, vendbanimet, ekonominë, turizmin etj.);
- 4.2.5. analizon dhe krahason tiparet fizike dhe humane që i japin vendeve dhe rajoneve karakterin e tyre tipik;
- 4.2.6. shqyrton karakteristikat humane të rajoneve të Shqipërisë dhe marrëdhëniet ndërmjet tyre;
- 4.2.7. analizon ndikimin e shoqërisë njerëzore në cilësinë e mjediseve gjeografike të vendit tonë dhe në shfrytëzimin e burimeve natyrore;
- 4.2.8. përdor rajonet për të analizuar çështje të së shkuarës dhe të së tashmes (p.sh., konfliktet e shkaktuara nga kapërcimi i identiteteve rajonale, i ndikimeve të aleancave rajonale etj.);
- 4.2.9. interpreton veçoritë dalluese të popullsisë, ekonomisë, traditave kulturore, sistemeve politike të vendeve dhe të rajoneve të ndryshme të botës;
- 4.2.10. shpjegon, përmes analizës së karakteristikave demografike, modelet e shpërndarjes së popullsisë, duke dhënë shkaqet e kësaj shpërndarjeje;
- 4.2.11. analizon, në këndvështrimin gjeografik, veçoritë e zhvillimit ekonomik, politik e kulturor të rajoneve e vendeve të ndryshme të botës;
- 4.2.12. vlerëson ndërvarësinë shoqërore, politike, ekonomike e kulturore në shoqërinë globale.

Standardi 5: KULTURA

5.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë demonstroi përdorimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve rreth kulturës dhe mozaikut kulturor të vendeve dhe të rajoneve të botës, shpërndarjes gjeografike, kompleksiteti kulturor të popujve dhe ndërvlerësive kulturore.

5.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. identifikon karakteristikat kulturore të vendeve dhe të rajoneve të ndryshme të botës;
- 5.2.2. analizon shpërndarjen hapësinore të kulturës në shkallë lokale dhe globale;
- 5.2.3. interpreton ndikimin e kulturës në tiparet e një rajoni;
- 5.2.4. vlerëson ndërvlerësinë kulturore midis vendeve dhe të rajoneve, konvergjenat dhe divergjenat kulturore;
- 5.2.5. shpjegon si proceset kulturore ndikojnë ndërvlerësinë dhe bashkëpunimet në nivel rajonal dhe global.

Standardi 6: POPULLSIA, SHPËRNDARJA HAPËSINORE DHE PROCESET MIGRUESE

6.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë demonstroi përdorimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve rreth karakteristikave të popullsisë, shpërndarjes gjeografike, modeleve dhe funksioneve të vendbanimeve dhe proceseve migruese në nivel lokal, rajonal dhe global.

6.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1. identifikon prirje të ndryshimit të numrit dhe strukturës së popullsisë si pasojë e ndikimit të faktorëve ekonomikë, socialë, mjedisorë dhe politikë;
- 6.2.2. parashikon tendenca të shpërndarjes gjeografike të popullsisë;
- 6.2.3. analizon çështje që lidhen me popullsinë dhe propozon zgjidhje të mundshme të këtyre problemeve;
- 6.2.4. analizon karakteristikat e vendbanimeve;
- 6.2.5. shpjegon, përmes shembujve konkretë, vendndodhjen dhe karakteristikat gjeografike të vendbanimeve urbane dhe rurale dhe mënyrën si kanë ndryshuar në kohë;

- 6.2.6. shpjegon shkaqet dhe pasojat e urbanizimit në Shqipëri, Evropë dhe në rajonet e tjera të botës;
- 6.2.7. shpjegon rolin e faktorëve ekonomikë, socialë dhe politikë në proceset migruese në nivel kombëtar, rajonal dhe global;
- 6.2.8. vlerëson ndikimin e migrameve në sistemet fizike dhe humane.

Standardi 7: MODELET EKONOMIKE DHE NDËRVARËSIA MIDIS TYRE

7.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë demonstroi përdorimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve rreth proceseve, modeleve dhe rrjeteve të ndërvarësisë ekonomike në botë.

7.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 7.2.1. klasifikon dhe përshkruan shpërndarjen hapësinore të sistemeve ekonomike;
- 7.2.2. interpreton rritjen e ndërvarësisë ekonomike në botë;
- 7.2.3. identifikon dhe shpjegon pasojat gjeografike të tregtisë botërore;
- 7.2.4. shpjegon si proceset ekonomike ndikojnë ndërvarësinë dhe bashkëpunimet, në nivel kombëtar, rajonal dhe global.

Standardi 8: MJEDISI DHE SHOQËRIA

8.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi i gjeografisë demonstroi përdorimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve rreth zhvillimit të qëndrueshëm, nxit dhe mbështet nxënësit të aftësohen për të kontribuar në debate dhe për të marrë pjesë në proceset vendimmarrëse mbi zhvillimin e qëndrueshëm si qytetarë të informuar dhe të përgjegjshëm.

8.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 8.2.1. interpreton konceptin për mjedisin dhe për zhvillimin e qëndrueshëm;
- 8.2.2. analizon ndikimin pozitiv dhe negativ të veprimtarisë së njeriut në mjedis;
- 8.2.3. identifikon mënyrat e menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore;
- 8.2.4. shpjegon marrëdhënien ndërmjet burimeve dhe shfrytëzimit të tyre në Shqipëri dhe në botë;

- 8.2.5. vlerëson politikat dhe programet që lidhen me përdorimin e burimeve në rajone të ndryshme në Shqipëri dhe në botë;
- 8.2.6. vlerëson rëndësinë e zhvillimit të qëndrueshëm përmes koordinimit të politikave globale të zhvillimit;
- 8.2.7. nxit nxënësit të zhvillojnë aftësi vendimmarrëse rreth çështjeve që lidhen me ndikimin dhe përgjegjësitë e shoqërisë mbi mjedisin.

4.12 Standardet profesionale të mësuesit të edukimit fizik, sportive dhe shëndetit

Përshkrimi përmblledhës

Standardet e mësuesit kanë për qëllim të përcaktojnë njohuritë dhe aftësitë që duhet të ketë mësuesi i kësaj lënde në njohjen, zbatimin dhe integrimin e edukimit fizik, sportive dhe shëndetit gjatë procesit mësimor. Ky set standardesh synon të përgatisë mësuesit për t'u bërë zbatues të kësaj lënde në nivele të ndryshme shkollimi.

Mësuesit aftësohen:

- për të marrë informacion dhe njohuri nga burime të ndryshme;
- për komunikim dhe për shkëmbim njohurish;
- për efikasitet në punë.

Standardi 1: NJOHURI SHKENCORE DHE TEORIKE MBI EDUKIMIN FIZIK, SPORTET DHE SHËNDETIN

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime rreth disiplinës shkencore dhe rreth koncepteve teorike mbi zhvillimin e edukimit fizik individual.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1. zotëron aftësi mbi konceptet fiziologjike dhe biomekanike lidhur me aftësitë *lëvizore*, *aktivitetin fizik* dhe *fitnesin*;
- 1.2.2. zotëron shprehje motorike dhe zbaton teoritë fiziologjike dhe të sjelljes lidhur me aftësitë *lëvizore*, *aktivitetin fizik* dhe *fitnesin*;
- 1.2.3. zotëron aftësi mbi konceptet e lëvizjes motorike lidhur me aftësinë *lëvizore*, *aktivitetin fizik* dhe *fitnesin*;
- 1.2.4. zotëron njohuri historike, fiziologjike dhe sociale rreth çështjeve dhe legjislacionit të edukimit fizik;
- 1.2.5. zotëron aftësi analizuese dhe korrigjuese mbi elementet e lëvizjeve motorike dhe të koncepteve të performancës fizike.

Standardi 2: AFTËSI TË BAZUARA NË PERFORMANCË FIZIKE DHE NË FITNES

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime rreth performancës lëvizore dhe rreth zbatimit të fitnesit në shkollë.

2.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

2.2.1 zotëron aftësi për rritjen e performancës së *lëvizjes motorike* mbi shumëllojshmëritë e aktiviteteve fizike dhe të modeleve të lëvizjes;

2.2.2 zotëron aftësi në zbatimin e programit të fitnesit për nxënës me probleme shëndetësore dhe me nevoja të veçanta;

2.2.3 zotëron aftësi për të shpjeguar koncepte të performancës lidhur me *aftësitë lëvizore* mbi shumëllojshmëri të aktiviteteve fizike;

2.2.4 zotëron njohuri mbi trajtimin dhe inkurajimin e nxënësve me nevoja të veçanta, duke përdorur modele të modifikuara dhe të përshtatura për këtë kategori për demonstrimin e arritjeve të performancës lëvizore dhe fitnesit p.sh.: programe trajnimi për peshën, ushtrime për trupin etj.

Standardi 3: NJOHURI DHE AFTËSI PEDAGOGJIKE NË LIDHJE ME LËNDËN E EDUKIMIT FIZIK, SPORTEVE DHE SHËNDETIT

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron aftësi komunikuese dhe pedagogjike efektive për të nxitur dëshirën dhe për të rritur interesin për lëndën.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

3.2.1 zotëron aftësi komunikuese verbale dhe jo verbale gjatë veprimtarive të ndryshme mësimore dhe sportive;

3.2.2 zotëron modele mësimore efektive, duke nxitur lidhjen e koncepteve të aktiviteteve fizike me përvojën mësimore;

3.2.3 zotëron aftësi për të përshtatur modele mësimore, sipas infrastrukturës ekzistuese, për përvetësimin e njohurive dhe aftësive fizike;

3.2.4 zotëron aftësi për të përshtatur veprimtaritë sportive bazuar në mjedisin mësimor gjithashtu edhe në përmbajtje të programit mësimor dhe aftësive të nxënësve;

3.2.5 zotëron aftësi metodike bashkëkohore në lidhje me elementët lëvizore gjatë procesit mësimor.

Standardi 4: ROLI DHE FUNKSIONI I LËNDËS SË EDUKIMIT FIZIK, SPORTEVE DHE SHËNDETIT NË KONTEKSTE TË NDRYSHME SOCIALE

4.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi kupton sesi edukimi fizik dhe sportet funksionojnë në kontekstet e historisë, filozofisë dhe marrëdhënieve shoqërore e sociale.

4.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

4.2.1 zotëron njohuri mbi parimet e organizimit dhe administrimit të programeve gjithëpërfshirëse të edukimit fizik për të gjitha grup- moshat sipas cikleve shkollore;

4.2.2 zotëron aftësi mbi aktivitetin fizik dhe funksiononin e tij në marrëdhëniet kulturore e sociale të mjedisit përreth dhe të një mjedisi më të gjerë;

4.2.3 zotëron aftësi argumentuese mbi rolin, ndikimin, funksion e edukimit fizik në përhapjen e sportit dhe të vlerave të tij në zhvillimin e shoqërisë;

4.2.4 zotëron aftësi për të analizuar sesi edukimi fizik ka kontribuar gjatë kohërave duke nxitur frymën e olimpizmit dhe fair play-t;

4.2.5 zotëron aftësi për të shpjeguar rolin e sportit në komunitet duke nxitur mundësinë e gjithëpërfshirjes në aktivitete fizike.

Standardi 5: SIGURIA DHE NDIHMA E SHPEJTË NË EDUKIM FIZIK, SPORTE DHE SHËNDET

5.1 Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime rreth eliminimit të faktorëve të mundshëm që mund të dëmtojnë shëndetin e nxënësve dhe eviton çdo lloj shkak që prek sigurinë fizike të tyre.

5.2 Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1 zotëron njohuri mbi përdorimin e pajisjeve, materialeve (përfshirë edhe digjitale) për të nxitur të mësuarit në një mjedis të sigurt gjatë procesit mësimor;
- 5.2.2 zotëron aftësi për të shpjeguar udhëzimet mbi sigurinë e ambienteve dhe të mjeteve mësimore para dhe gjatë planifikimit të procesit mësimor;
- 5.2.3 zotëron parimet e ndihmës së shpejtë në situata të caktuara mësimdhënieje;
- 5.2.4 zotëron aftësi në përdorimin e rregullave dhe të mjeteve didaktike në përzgjedhjen e ushtrimeve metodike, kryen korrigjimet e gabimeve dhe jep ndihmën për realizimin e ushtrimit;
- 5.2.5 zotëron njohuri disiplinore dhe pedagogjike në zhvillimin e përvojave të sigurta mësimore;
- 5.2.6 zotëron aftësi në dhënien e ndihmës së shpejtë në situata të caktuara duke vepruar i sigurt, si dhe përqendrohet dhe ruan qetësinë në një ndërhyrje në mënyrë korrekte.

4.13 Standardet profesionale të mësuesit të artit pamor

Përshkrimi përmbledhës

Në përmbushjen e qëllimit për të siguruar arsim cilësor ky dokument është një qasje e re e standardeve profesionale për mësuesit. Standardet e mësuesit përcaktojnë se çfarë pritet që të dinë dhe të jenë në gjendje të bëjnë mësuesit e artit pamor.

Këto standarde janë bazë për përmirësimin e mësimdhënies në artin pamor dhe për zhvillimin profesional të mësuesve të artit pamor.

Standardi 1: GJUHA ARTISTIKE DHE ARTI PAMOR

1.3. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime në lidhje me elementet, parimet dhe cilësitë shprehëse të artit pamor.

1.4. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.4.1. zotëron aftësi për të shpjeguar elementet e gjuhës pamore: *ngjyrën, formën dydimensionale, vijën, formën tridimensionale, teksturën, hapësirën dhe vlerën*;
- 1.4.2. zotëron aftësi për të shpjeguar parimet e kompozimit: *balancën, kontrastin, harmoninë (motivin, ritmin), lëvizjen dhe unitetin*;
- 1.4.3. zotëron aftësi për të shpjeguar cilësitë shprehëse të artit pamor dhe rolin e tyre në komunikimin e ideve, si dhe për të shpjeguar karakteristikat e *hapësirës dy dhe tredimensionale* dhe të *dimensionit të katërt* në kohë;
- 1.4.4. zotëron aftësi për të analizuar gjatë procesit të mësimdhënies, cilësitë estetike (p. sh., elementet, parimet dhe idetë shprehëse) dhe mënyrën se si ato gjenden dhe janë përdorur në veprat e artit;
- 1.4.5. zotëron aftësi për të klasifikuar karakteristikat dalluese të veprave historike të artit dhe të veprave bashkëkohore të artit nga periudha dhe kultura të ndryshme.

Standardi 2: LIDHJA E ARTIT PAMOR ME FUSHA TË NDRYSHME TË ARTIT

2.3. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime për të kuptuar ngjashmëritë, dallimet dhe pikat e lidhjes midis fushave të ndryshme të artit.

2.4. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 2.4.1. zotëron aftësi për të krahasuar elementet, parimet dhe mjetet e përdorura në dy ose më shumë vepra të artit pamor;
- 2.4.2. zotëron aftësi për të shpjeguar vepra arti të disiplinave të ndryshme artistike që ndajnë të njëjtat procese, ide shprehëse, tematika, periudha historike dhe kontekste sociale dhe i krahason ato me njëra tjetrën;
- 2.4.3. zotëron aftësi për të shpjeguar se si forma arti të ndryshme kombinohen për të krijuar një vepër arti të ndërthurur (p.sh., teatër muzikor dhe kinematografi);
- 2.4.4. zotëron aftësi për të bashkëpunuar gjatë procesit të mësimdhënies, me specialistë të fushave të tjera të artit, duke ndërthurur njohuritë për të realizuar një vepër artistike.

Standardi 3: TEKNIKAT DHE PROCESET ARTISTIKE

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime në lidhje me procesin dhe me realizimin e veprave artistike.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. zotëron aftësi për të përdorur mjetet dhe teknikat artistike në mënyrë të sigurt dhe të përgjegjshme;
- 3.2.2. zotëron aftësi në përdorimin e pesë proceseve artistike (p.sh., stampimin, fotografinë, skulpturën, kolazhin, tekstilet dhe mediat elektronike);
- 3.2.3. zotëron aftësi për të shpjeguar sesi përzgjedhja e mjeteve/ teknikave dhe proceseve krijon efekte të veçanta;
- 3.2.4. zotëron aftësi për të analizuar sesi përzgjedhja e materialeve, mjeteve, teknologjisë dhe proceseve përdoret për të mbështetur dhe ndikuar në komunikimin e ideve.

Standardi 4: NJOHURI DHE AFTËSI PËR PROCESIN KRIJUES

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime për të krijuar në mënyrë shprehëse me një sërë mjetesh dhe teknikash artistike.

4.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1. zotëron aftësi për të shpjeguar aftësitë manipuluese, duke përdorur procese krijuese për të shprehur idetë e nevojshme për të realizuar vepra arti;
- 4.2.2. zotëron aftësi për të shpjeguar rëndësinë e komunikimit qartë të ideve artistike, duke u bazuar në planifikimin dhe në përzgjedhjen e teknikave për të krijuar punë arti;
- 4.2.3. zotëron aftësi për të sugjeruar rrugë të ndryshme gjatë procesit të mësimdhënies, për krijimin e veprave të artit *dy* dhe *tredimensionale*;
- 4.2.4. zotëron aftësi për të shpjeguar rrugë të ndryshme gjatë procesit të mësimdhënies, për krijimin e veprave që janë *realiste*, *abstrakte*, *konceptuale*, *funksionale* dhe *dekorative*, si dhe për zhvillimin e aftësive manipuluese në realizimin e veprave të artit, duke përdorur në një sërë teknikash artistike.

Standardi 5: METODOLOGJITË E MËSIMDHËNIES NË ARTIN PAMOR

5.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime, në lidhje me zbatimin e metodologjive të ndryshme të mësimdhënies në lëndën e artit pamor.

5.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. zotëron aftësi për të zhvilluar teknika të ndryshme të përshtatshme për zhvillimin moshor të fëmijëve dhe parimet psikologjike të mësimdhënies në artin pamor, duke mundësuar zbatimin e tyre në procesin mësimor;
- 5.2.2. zotëron aftësi për të zhvilluar një sërë strategjish të mësimdhënies së artit pamor dhe zbatimin e tyre në përshtatje me grup-mosha të ndryshme;

- 5.2.3. zotëron aftësi për të organizuar mjedisin e të nxëniet në lëndën e artit pamor për të rritur maksimalisht vëmendjen dhe interesin ndaj tij;
- 5.2.4. zotëron aftësi për të zhvilluar metoda të ndryshme të vlerësimit në lëndën e artit pamor;
- 5.2.5. zotëron aftësi për të përshtatur strategji të mësimdhënies sipas nevojave individuale të nxënësve, prejardhjes kulturore dhe nevojave të veçanta të tyre;
- 5.2.6. zotëron aftësi për të zhvilluar në mënyrë efektive: *teknologjinë, materialet dhe mjedisin fizik*, për ta bërë më të lehtë nxënien në lëndën e artit pamor;
- 5.2.7. zhvillon më tej njohuritë artistike, duke u bërë pjesë e veprimtarive të zhvillimit profesional (p.sh., kurse profesionale dhe workshope);
- 5.2.8. zotëron aftësi për të zhvilluar metoda të ndryshme të mësimdhënies, duke integruar artin pamor me format e tjera të artit dhe me fushat e tjera të të nxëniet në kurrikul.

Standardi 6: ROLI DHE FUNKSIONI I ARTIT PAMOR NË KONTEKSTE TË NDRYSHME KULTURORE DHE SOCIALE

6.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime, për të analizuar sesi arti pamor funksionon në histori, në shoqëri dhe në jetën e përditshme.

6.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 6.2.1. zotëron aftësi për të shpjeguar sesi arti pamor funksionon në kontekstin kulturor dhe social të mjedisit përreth dhe të një mjedisi më të gjerë;
- 6.2.2. zotëron aftësi për të shpjeguar sesi arti pamor ndikon dhe ka një funksion të caktuar në aplikimet komerciale (p.sh., media, mjedisi dhe produkti i dizajnit);
- 6.2.3. zotëron aftësi për të shpjeguar rolin dhe funksionin e artit pamor në shoqëri dhe se si ai ndryshon me kalimin e kohës;
- 6.2.4. zotëron aftësi për të analizuar sesi arti pamor ka kontribuar gjatë kohërave lidhur me *komunikimin, festimet, punësimin, politikën dhe argëtimin*;
- 6.2.5. zotëron aftësi për të shpjeguar sesi arti pamor është përdorur si një mjet i qëllimshëm për të informuar dhe për të bindur masat, si dhe për të ndryshuar konceptet mbi artin dhe shoqërinë;
- 6.2.6. zotëron aftësi për të shpjeguar ndikimin, rolin dhe funksionin e artit pamor në kultura dhe periudha të ndryshme historike;
- 6.2.7. zotëron aftësi për të shpjeguar sesi arti formon dhe reflekton ide, çështje dhe tema në një sërë kulturash dhe periudha historike.

4.14 Standardet profesionale të mësuesit të muzikës

Përshkrimi përmbledhës

Standardet për mësuesit e muzikës kanë për qëllim të përcaktojnë njohuritë dhe aftësitë që duhet të ketë mësuesi në njohjen, zbatimin dhe integrimin e muzikës gjatë procesit mësimor. Ky set standardesh synon të përgatisë mësuesit për t'u bërë zbatues të kësaj lënde në nivele të ndryshme shkollimi.

Mësuesit aftësohen:

- për të marrë informacion dhe njohuri nga burime të ndryshme;
- për komunikim dhe për shkëmbim njohurish;
- për efikasitet në punë.

Standardi 1: GJUHA E MUZIKËS

1.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuritë muzikore dhe përdorimin e gjuhës së muzikës.

1.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 1.2.1. zotëron aftësitë për shpjegimin e rolit dhe të funksionit të elementeve të gjuhës muzikore: *ritmin dhe modelet ritmike, melodinë dhe strukturën e saj, intervalet muzikore etj.*;
- 1.2.2. demonstroi aftësitë për shpjegimin e termave dinamike dhe të shenjave të ngjyritimit gjatë ekzekutimit të veprave muzikore;
- 1.2.3. demonstroi aftësitë për shpjegimin e simboleve muzikore: *çelësin; kohët muzikore të thjeshta, të përbëra dhe të përziera; vlerat e pushimit; termat dinamike dhe simbolet të tjera muzikore*;
- 1.2.4. zotëron dhe përdor një fjalor të përgjithshëm të gjuhës muzikore;
- 1.2.5. përdor fjalorin muzikor brenda kontekstit të muzikës që është shkruar apo që luhet dhe që dëgjohet.

Standardi 2: ZBATIMI I TEKNIKAVE DHE I PROCESEVE MUZIKORE

2.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi njeh zhvillimin e proceseve muzikore dhe praktikimin e njohurive muzikore për të drejtuar ansamble të ndryshme vokale dhe instrumentale.

2.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit të njohurive:

Mësuesi:

- 2.2.1 shpjegon *karakteristikat timbrike të zërit* të njeriut dhe se si ndryshon nga fëmijëria e hershme dhe më vonë;
- 2.2.2 shpjegon *karakteristikat timbrike të instrumenteve muzikore*;
- 2.2.3 shpjegon *karakteristikat e instrumenteve ritmike dhe melodike* (duke përfshirë instrumentet popullore);
- 2.2.4 zotëron aftësi në shpjegimin e *technikave të të kënduarit dhe të luajtjes në instrument solo dhe në grup*;
- 2.2.5 performon me instrumente ritmike dhe melodike (të paktën një instrument, duke përfshirë instrumentet popullore);
- 2.2.6 zotëron aftësi të interpretimit të të kënduarit dhe të luajtjes në instrument solo dhe në grup;
- 2.2.7 zotëron aftësi të drejtimit të ansambleve vokale (një dhe shumë zëra) dhe instrumentale, duke iu përgjigjur nivelit të shkollës dhe të programit mësimor;
- 2.2.8 krijon modele të ndryshme ritmike me instrumente me goditje;
- 2.2.9 demonstroi aftësi në aspektin e shpjegimit se si interpretohet muzika vokale dhe instrumentale përmes teknikave vokale, teknikave instrumentale, shoqërimit përmes një vegje muzikore, zhvillimit praktik të ansambleve vokale apo instrumentale;
- 2.2.10 zbaton kriteret për zhvillimin e një shfaqjeje muzikore;
- 2.2.11 përdor në mënyrë të përshtatshme (sipas grup-moshës ku jep mësim) fjalorin muzikor.

Standardi 3: ZHVILLIMI I KULTURAVE MUZIKORE

3.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime rreth shpjegimit historik të muzikës, duke analizuar rolin dhe funksionin e saj në një shumëllojshmëri kulturash muzikore dhe ndikimet e saj në shoqëri sipas periudhave historike.

3.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 3.2.1. zotëron aftësi për të shpjeguar funksionin e muzikës në kontekste të ndryshme kulturore dhe sociale, duke kontribuar në periudha të ndryshme (në festimet, luftërat, argëtimet);
- 3.2.2. zotëron aftësi për të analizuar karakteristikat dalluese të veprave muzikore nga periudha dhe kultura të ndryshme dhe se si zhvillohet ajo, duke iu përgjigjur ndryshimeve dhe konteksteve aktuale shoqërore;
- 3.2.3. zotëron aftësi për të shpjeguar se si veprat muzikore të kompozitorëve të ndryshëm, përfaqësojnë kulturën e një shoqërie nga e shkuara deri tek e tashmja, (p.sh, analizon marrëdhëniet mes muzikës dhe aspekteve të tjera të shoqërisë në periudha të ndryshme Mesjetë, Rilindje, Barok, Klasicizëm, Romantizëm etj.);
- 3.2.4. zotëron aftësi për të shpjeguar karakteristikat kryesore që i dallojnë veprat muzikore serioze dhe bashkëkohore sipas stilit dhe periudhës;
- 3.2.5. zotëron aftësi për të shpjeguar stilet dhe gjinitë përmes zhvillimit historik dhe kulturor;
- 3.2.6. zotëron aftësi për të analizuar shumëllojshmërinë e *stileve dhe të rrymave muzikore* që përfaqësojnë kultura muzikore të vendeve të ndryshme;
- 3.2.7. zotëron aftësi për të transmetuar idenë dhe emocionet përmes motiveve kombëtare (p.sh, motivi popullor shqiptar, hungarez, italian, gjerman, rus etj.);
- 3.2.8. zotëron aftësi për të shpjeguar se si muzika funksionon në jetë e përditshme edhe në aspektin komercial përmes (p.sh., studiove muzikore, reklamave, shëndetit etj.);
- 3.2.9. zotëron aftësi për të analizuar dhe marrë në shqyrtim se si muzika është zgjeruar dhe zhvilluar, duke u bazuar në teknologjitë e reja dhe ndryshimet shoqërore;
- 3.2.10. demonstroi aftësi në përdorimin e teknologjive të reja dhe ndikimet që kanë në muzikë;
- 3.2.11. zotëron aftësi për të shpjeguar anët pozitive dhe anët negative të zhvillimit të karrierës në muzikë.

Standard 4: METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES DHE ZBATIMI GJATË PROCESIT MËSIMOR NË MUZIKË

4.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi zotëron njohuritë pedagogjike dhe metodologjike e duhura në procesin e mësimdhënies së muzikës.

4.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 4.2.1. zotëron aftësi për të shpjeguar rëndësinë dhe vendin e muzikës në arsimin parauniversitar;
- 4.2.2. zotëron aftësi për të përdorur metodat e mësimdhënies gjatë mësimit të muzikës në shkallën e parë dhe të dytë të arsimit fillor;
- 4.2.3. zotëron aftësi për të përdorur metodat e mësimdhënies gjatë mësimit të muzikës në shkallën e tretë dhe të katërt të arsimit të mesëm të ulët;
- 4.2.4. zotëron aftësi për të përdorur metodat e mësimdhënies gjatë mësimit të muzikës që lidhen me teknikat vokale dhe instrumentale (muzika korale në klasat 1-12 dhe muzika instrumentale në klasat 1-9);
- 4.2.5. përdor metoda specifike të mësimdhënies duke ndërthurur muzikën dhe instrumentin, të nxënësit me nevoja të veçanta;
- 4.2.6. demonstroi aftësi të integritetit të muzikës me lëndët brenda fushës së arteve dhe me fushat e tjera të kurrikulës;
- 4.2.7. zotëron aftësi për të identifikuar dhe për të përdorur lloje të ndryshme të teknologjisë së përshtatshme për të bërë muzikë;
- 4.2.8. zbaton me korrektësi format e vlerësimit të arritjeve të nxënësve në muzikë.

Standardi 5: LIDHJA E MUZIKËS ME ARTET DHE ME FUSHAT E TJERA TË TË NXËNIT

5.1. Përshkrimi i standardit

Mësuesi lidh lloje të ndryshme të njohurive dhe të aftësive të muzikës brenda lëndës apo dhe me arte të tjera.

5.2. Treguesit që lidhen me demonstrimin e standardit

Mësuesi:

- 5.2.1. zotëron aftësi për të shpjeguar parimet estetike të muzikës;

- 5.2.2. zotëron aftësi për të shpjeguar ngjashmëritë dhe dallimet në kuptimin e termave artistike të përbashkëta në arte të ndryshme;
- 5.2.3. zotëron aftësi për të shpjeguar se si bashkëveprojnë konceptet muzikore edhe me fusha të tjera të të nxënit që mësohen në shkollë (p.sh.: fizika zhvillon njohuritë e dridhjeve të tingullit).

